

FELLES EIE – FELLES ANSVAR

– en tilstandsrapport for norske kirker
2013/2014

kirkebygg.no

Felles eie - felles ansvar

- en tilstandsrapport for norske kirker 2014

I serien kirkebygg.no er pr. oktober 2014 utgitt:

1. Brannvern i kirkebygg (2007)
2. Står kirkene for fall? (2007)
En tilstandsrapport for norske kirker 2005 / 2006
3. I soknets eie? (2007)
Opprydding i kirkelige eiendomsforhold
4. Stell og bevaring av kirkesølv (2008)
5. Klang og kvalitet (2008)
Innføring i investeringer og vedlikehold av orgler
6. Kirkeoppvarming og inneklime (2009)
Bevaringsmiljø, energibruk og forsvarlig oppvarming i kirkebygg
7. Brannsikring av kirkebygg (2010)
En temaveiledning for kirkebyggforvaltere og lokale tilsynsmyndigheter
8. Vel bevart? (2010)
En tilstandsrapport for norske kirker 2009 / 2010
9. Kunsten å sikre en kirke (2011)
Innbrudds- og tyverisikring av kirkebygg
10. Tander prakt (2011)
Stell og bevaring av kirketekstiler
11. Kirkebygget - brukshus og kulturminne (2012)
Ansvar og utfordringer for kirkelig fellesråd
12. Felles eie – felles ansvar (2014)
En tilstandsrapport for norske kirker 2013 / 2014

Tekst: Cathrine Lillo-Stenberg og Kjersti Kambestad
Tilrettelegging av data: Kjersti Kambestad
Foto omslag: Eksteriør Vardenes kirke og interiør Kvikne kirke (foto: Kirkebyggdatabasen)
Design omslag: Hilde Kristin Klungrehaug
Layout tekst: Kjersti Kambestad
Trykk: www.kursiv.no

Copyright © KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon

ISSN 1504-842x
Oktober 2014
Opplag: 1000

Forord

I prosessen vi nå står midt oppe i med å skape et skille mellom stat og kirke, er det viktig å se fellesverdiene i kirkebyggene – på tvers av livssyns- og trosoppfatninger. I denne endringsprosessen er derfor kirkebyggenes tilstand like viktig som noen gang tidligere. Det er avgjørende at vi tar vare på og videreutvikler det sterke lokale engasjementet for kirkebyggene i hele landet. For alle nordmenn er dette umistelig kulturhistorie. For kirkeiere og forvaltere er dette bygg de også i årene fremover skal ha ansvaret for og som de skal kjempe for på kommunale og statlige budsjetter.

Siden 2006 har KA gjennomført kirkekontroll hvert fjerde år. Årets undersøkelse viser at tilstanden totalt sett ikke har bedret seg vesentlig siden undersøkelsen i 2010. Mange bygg har fått bedret tilstanden, men tilsvarende mange har fått dårligere tilstand. Det er fremdeles et etterslep på vedlikeholdet, og det krever en betydelig innsats i årene fremover for å få kirkebyggenes tilstand opp på et forsvarlig nivå.

Forholdet mellom kirke og stat er i endring. Kirkebyggenes nasjonale og lokale betydning som kulturminner og bærere av historie og identitet består. Det er vårt håp at denne rapporten fra den tredje kirkekontrollen gir et godt grunnlag for å styrke arbeidet for våre 1625 kirker.

KA ønsker å takke Max Ingar Mørk for viktige bidrag i rapportarbeidet. Bjørn André Langset Gjermundnes gjorde en uvurderlig innsats i datainnsamlingsfasen. Inger Tvenning fra Intelytics Norge AS har bistått med solid støtte i statistikk- og metodearbeidet. Vi ønsker også å takke kirkebyggforvalterne lokalt i de kirkelige fellestrådene for at de har tatt seg tid til å delta i undersøkelsen.

Rapporten er skrevet av Cathrine Lillo-Stenberg og Kjersti Kambestad med bidrag fra Max Ingar Mørk, Ingrid Staurheim, Harald Ringstad, Margrethe Moe og Oddbjørn Sørmoen.

KA oktober 2014

Frank Grimstad
administrerende direktør

Hovedkonklusjoner

Den tredje kirkekontrollen viser et sammensatt bilde av tilstanden for norske kirkebygg. Slår vi sammen gjennomsnittstallene for alle tema i undersøkelsen, gir det i sum omtrent samme tilstand som for fire år siden. Men beveger vi oss inn i tallmaterialet, blir forholdene mer nyansert. Mange kirker er i bedre tilstand, men tilsvarende mange kirker har også dårligere tilstand. Likeledes står mange kirker med vedlikeholdsetterslep på akkurat samme nivå som sist.

Den statlige rentekompensasjonsordningen for kirkebygg har bidratt til en betydelig økning av investeringene til oppgradering av kirkebyggene. Imidlertid er det mange tilfeller der ordningen ikke blir benyttet, selv om behovet åpenbart er tilstede. Ordningen når altså ikke ut til hele målgruppen. KA arbeider derfor nå med å finne årsakene til at ordningen ikke benyttes fullt ut.

Montering av automatisk brannsløkkingsanlegg er viktig for å forhindre at en brann kommer ut av kontroll. Fremdeles mangler majoriteten av kirkene slike anlegg, og utviklingen på dette området går for langsomt. Ett viktig unntak er de fredete stavkirkene som har blitt bedre sikret gjennom det statlig initierte stavkirkeprogrammet. En gjennomgang av brannlovgivningen i forhold til kirkebygg eller igangsetting av målrettede økonomiske tiltak, slik som for stavkirkene, synes å være nødvendig for å få en bedre progresjon på dette området.

Den norske kirke har et stort potensial for å redusere energiforbruket i kirkebyggene. Undersøkelsen avdekker at flertallet av kirkebyggene ikke har moderne styringssystem for oppvarming. Funn i undersøkelsen tyder også på at det å gå til anskaffelse av slike styringssystem oppleves som utfordrende lokalt. Målrettet kartlegging og rådgivning på dette området kan føre til redusert energiforbruk, lavere kostnader og inn klima som bedre ivaretar kirkenes sårbare kunst og inventargjenstander.

Mange kommuner og fellesråd har de siste fire årene gjennomført viktige investeringer for å ta vare på sine kirkebygg. Det er likevel klart at det er behov for et fortsatt sterkt, forutsigbart og langsiktig statlig engasjement for å redusere vedlikeholdsetterslepet og ta bedre vare på den kulturminnearven som våre 1625 kirkebygg representerer.

Sammendrag av rapporten

KA kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon har i 2014 gjennomført en kartlegging av tilstanden på norske kirkebygg. Datainnsamlingen ble gjort vinteren 2013, og omfatter 1511 av landets 1625 kirker. KA gjennomfører undersøkelsen for tredje gang. Den siste undersøkelsen gjør det mulig å sammenligne utviklingen over et tidsrom på åtte år.

Undersøkelsen er besvart av representanter for den lokale kirkebyggforvaltningen og består av de samme spørsmålene som ble stilt i de to foregående undersøkelsene, dvs tilstandsvurdering av 12 aspekter av bygningen. I tillegg omfatter undersøkelsen en noe mer detaljert kartlegging av klimaskallet. Brannsikring, enøk og tilgjengelighet er også områder som er kartlagt.

Generell tilstand

Undersøkelsen i 2010 viste en klar forbedring fra 2006 på mange punkter. I årets undersøkelse har denne positive utviklingen flatet ut. For ett viktig område har tilstandsnivået gått ned, dette gjelder bygningenes yttervegger. Mer enn hver fjerde kirke har problemer knyttet til ytterveggene, og dette er et alvorlig signal.

På yttertak og tårn og grunn og fundamenter ser vi ingen store endringer siden 2010. På punktene interiør og inventar er resultatet noe dårligere enn sist. Det samme er tilfelle for brann- og tyverisikring, til tross for at undersøkelsen også dokumenterer en økning i antall sikringsinstallasjoner siden 2010.

For en del av punktene, som sikring av verdigjenstander, orgel, utendørsanlegg og funksjonalitet, ser man en positiv utvikling og forbedring fra 2010. Det enkeltpunktet som ble trukket frem som spesielt dårlig i forrige kontroll, var tilgjengelighet. På dette området ser man en klar fremgang. Dette kan skyldes at det i 2009 ble innført et nytt lovverk, som har ført til at de kirkelige fellesrådene har fått større fokus på å bedre kirkebyggenes tilgjengelighet.

Tekniske installasjoner er også et punkt hvor besvarelsene indikerer en positiv utvikling. En spørreundersøkelse som KA gjennomførte i etterkant av den forrige Kirkekontrollen, kan tyde på at mange kirker fikk utbedret feil i etterkant av kontrollen. Det kan ha bidratt til at tilstanden på dette punktet har bedret seg i denne undersøkelsen.

Utvikling i kirkebyggenes tilstand

For undersøkelsen som helhet, ligger gjennomsnittresultatet av alle spørsmålene på eksakt samme nivå som i 2010.

Fordi andelen kirker med klimaskall-feil ikke har blitt lavere, gir undersøkelsen klare indikasjoner på at det totale vedlikeholdsetterselepet fra 2010 ikke har blitt redusert. For de fredete kirkene isolert sett, har heller ikke andelen med utilfredsstillende tilstand på klimaskallpunktene gått ned. Det synes ut fra dette å være behov for økt innsats, dersom det skal være realistisk å nå målet om å heve alle de fredete kirkene opp til et tilfredsstillende vedlikeholds nivå innen 2020.

Samlet sett kan det se ut som tilstanden står på stedet hvil fra 2010, fordi andelen kirker med utilfredsstillende tilstand på klimaskallpunktene ligger på omtrent samme nivå i 2014. Dette er ikke ensbetydende med at tilstanden er konstant på bygningsmassen. Undersøkelsene av

bevegelsene i tallmaterialet viser at et betydelig antall kirker har fått bedre tilstand fra 2010. Et tilsvarende antall bygninger har også gått i motsatt retning, og fått dårligere tilstand pga. manglende tiltak. Kirkebyggenes tilstandsutvikling går derfor i begge retninger, men på gjennomsnittsnivå fremstår situasjonen som status quo fra forrige målepunkt.

Nærmere om klimaskall

Det fremgår av undersøkelsen at 15-20 % av de fredete og verneverdige kirkene har problemer knyttet til drenering og bortledning av overflatevann. På disse bygningene bør det raskt gjøres undersøkelser som dokumenterer hvor alvorlig og akutt problemet er, og hvordan det kan løses. Resultatene avdekker også at det er behov for å øke fokuset på forholdene under kirkegulvet, bl.a. mulighet for inspeksjon og utlufting av kryperom og kjeller.

Undersøkelsen viser at systematiske tilstandsanalyser brukes på rundt halvparten av kirkebyggene. Forvaltningen er ikke pålagt å gjennomføre regelmessige tilstandskontroller, men dokumentasjon av skader og vedlikeholdsbehov på kort og lang sikt gir et svært godt grunnlag for å planlegge vedlikeholdet av kirkene.

Brannsikring

Et automatisk slokkeanlegg som starter slokkearbeidet umiddelbart etter at brannalarmen går, er et viktig skadeforebyggende tiltak. KA har anbefalt at 70-80 % av alle kirkebygg bør ha et automatisk slokkeanlegg. Undersøkelsen viser at litt over 11 % av kirkene har slike anlegg. For de fredete kirkene er denne andelen høyere, her ligger andelen på 29,1 %. Dette skyldes i hovedsak at det er bevilget statlige midler til oppgradering av stavkirkene. Ser man på hele gruppen med fredete og verneverdige kirker, viser undersøkelsen av 15,5 % av disse kirkene har automatiske slokkeanlegg, altså en høyere andel enn på den totale bygningsmassen. Dette viser at det er de fredete og verneverdige kirkene som blir prioritert når sikringsnivået skal økes. Undersøkelsen avdekker likevel at det vil ta for lang tid å få kirkebyggene opp på et anbefalt nivå. Det bør derfor vurderes å iverksette tiltak som kan bidra til å øke installasjonstakten av automatiske slokkeanlegg.

KA mener at et varslingsystem med direktevarsling til brannvesen er et minimum av branntekniske tiltak i et kirkebygg. Pr. i dag finnes det ingen lovhjemmel som krever brannvarslingsanlegg for kirkebygg. Andelen kirkebygg med brannvarslingsanlegg har økt noe siden siste kontroll, men fremdeles mangler om lag hvert fjerde kirkebygg et effektivt og godt varslingsystem.

Energi og inneklima

Undersøkelsen avdekker at en av fire kirker har et moderne web-basert styringssystem for oppvarming. Det er grunn til å anta at det er mulig å redusere energiforbruket betraktelig, hvis flere kirker får installert styringssystem. Kontroll med inneklima og relativ luftfuktighet i bygningene er en viktig faktor for bevaring av kirkekunst og inventar, og innføring av moderne styringssystemer vil kunne føre til redusert behov for offentlige midler til konservering og reparasjon av kirkekunst og inventar.

For mer enn halvparten av kirkene oppgis det at de ikke har vurdert å anskaffe et styringssystem eller at de ikke har ressurser eller kompetanse til å foreta en slik anskaffelse.

Den høye andelen av disse svarene avdekker at det er behov for å iverksette tiltak som kan bidra til å øke andelen styringssystemer i kirkene.

Kirkebyggene har et stort potensial for å redusere energiforbruket. En utløsning av dette potensialet vil kunne representere betydelige bidrag i arbeidet med å innfri Norges forpliktelser på klimaområdet. Måltrettet kartlegging og kompetansetilførsel på området vil kunne føre til betydelige energi-innsparinger, gi økonomiske gevinster og samtidig bidra til bedre tilstand for kirkenes sårbare kunst- og inventargjenstander.

Tilgjengelighet

To av tre kirker scorer positivt på tre eller fire av punktene om fysisk tilgjengelighet til kirkebygget. Ut fra dette kan vi anta at det allerede er gjort et betydelig arbeid med å gjøre kirkebyggene tilgjengelige i henhold til retningslinjene i Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. På de fleste kirkene er man godt i gang, men det er likevel et betydelig stykke arbeid igjen før man er oppe på et tilfredsstillende nivå. Arbeid med tilgjengelighet er en kontinuerlig prosess og må innlemmes som en naturlig del av arbeidet med forvaltningen og utviklingen av kirkebyggene.

Innhold

1	Innledning.....	13
2	Utviklingstrekk for kirkevedlikeholdet.....	14
2.1	Ulike kartlegginger av kirkebyggenes tilstand.....	14
2.2	Bevilgninger i perioden 2006 - 2013.....	15
2.3	Rentekompensasjonsordningen.....	15
3	Organisering og gjennomføring av tidligere kontrollrunder.....	17
3.1	Kirkekontroll 2006.....	17
3.2	Kirkekontroll 2010.....	18
4	Organisering og gjennomføring av Kirkekontroll 2014.....	20
4.1	Initiering og finansiering av prosjektet.....	20
4.2	Intern organisering og gjennomføring.....	20
4.3	Undersøkelsens formål.....	20
4.4	Omfang og temaer for undersøkelsen.....	21
5	Metoder for innsamling, gruppering og analyse.....	23
5.1	Datainnsamling basert på egenkontroll.....	23
5.2	Svarprosent.....	24
5.3	Prosentberegning i tabeller og grafer.....	24
5.4	Innsamling av data gjennom Kirkebyggdatabasens kontrollmodul.....	25
5.5	Metoder for gruppering av kirkene.....	25
5.6	Gruppering av kirkene etter alder og vernestatus.....	26
5.7	Pålitelighet og feilmarginer ved sammenligning av tall fra ulike undersøkelser.....	26
5.8	Undersøkelsens pålitelighet.....	27
6	Nærmere om kirkene i undersøkelsen.....	28
6.1	Antall kirker som er med i undersøkelsen.....	28
6.2	Fordeling på bispedømmer.....	28
6.3	Fordeling på fylker.....	30
6.4	Antall kirker i mur og tre etter vernegruppe.....	32
6.5	Antall kirker i hver vernegruppe i mur og tre.....	33
7	Sammenligning av kirkeutvalget fordelt på vernegrupper i de tre kontrollrundene.....	34
7.1	Automatisk fredet før 1650.....	35
7.2	Automatisk vernet 1650-1850.....	35
7.3	Listeførte kirker etter 1850.....	35
7.4	Ikke listeførte kirker etter 1850.....	35
7.5	Deltakelse i undersøkelsen på tvers av vernegrupper.....	36
8	Overordnet tilstandsvurdering.....	37
8.1	Yttertak og tårn.....	38
8.2	Yttervegger.....	39
8.3	Grunn og fundamenter.....	40
8.4	Interiør og inventar.....	41
8.5	Sikring av verdigjenstander.....	42
8.6	Orgel.....	43
8.7	Brann- og tyverisikring.....	44
8.8	Tekniske installasjoner og inneklime.....	45
8.9	Utendørs.....	46
8.10	Tilgjengelighet.....	47
8.11	Funksjonalitet og egnethet.....	48

8.12	Samlet vurdering.....	49
8.13	Samlet resultat for 12 tilstandspunkter	50
8.14	Utvikling på god og dårlig side fra 2010 til 2014 for alle 12 punkter.....	52
8.15	Konklusjoner	53
9	Utvikling i kirkebyggenes tilstand.....	54
9.1	Gjennomsnitt for alle 12 tilstandspunkter samlet fra 2006 til 2014.....	54
9.2	Gjennomsnitt på hvert enkelt tilstandspunkt fra 2006 til 2014	55
9.3	Utvikling for kirkenes klimaskall fra 2010 til 2014	58
9.4	Utvikling i klimaskall for fredete og verneverdige kirker	60
9.5	Utvikling i tilstand klimaskall for fredete kirke	61
9.6	Konklusjoner	63
9.7	Klimaskall.....	64
9.8	Tilstand tekking av tak og tårn	65
9.9	Tilstand takrenner, gradrenner og nedløp	66
9.10	Føres overflatevann bort fra bygningen når det regner?.....	67
9.11	Drenering langs vegger	68
9.12	Forholdene under kirkegulvet	70
9.13	Når ble full tilstandsvurdering sist gjennomført?.....	71
9.14	Konklusjoner	73
10	Brannsikring.....	74
10.1	Innvendig automatisk slokkesystem	75
10.2	Utvendig automatisk slokkesystem	76
10.3	Slokkeanlegg kun installert på loft eller tårn	77
10.4	Er søppeldunker låst fast i god avstand fra kirkebygning?	78
10.5	Innvendig brannvarsling.....	79
10.6	Utvendig brannvarsling	80
10.7	Innvendig brannvarsling fordelt på fylke	81
10.8	Hvilket år ble innvendig brannvarsling installert?	82
10.9	Konklusjon brannsikring.....	83
11	Energi og inneklime	84
11.1	Er det installert styringssystem for oppvarming i kirken?	85
11.2	Andel styringssystem fordelt etter fylke	86
11.3	Fungerer styringssystem for oppvarming?	88
11.4	Hvorfor brukes ikke styringssystem for oppvarming?.....	89
11.5	Er det gjennomført tilstandskontroll for enøk i kirken?	90
11.6	Konklusjon energi og inneklime	91
12	Tilgjengelighet.....	92
12.1	Er det parkeringsplasser for handikappede ved kirken?	93
12.2	Har rullestolbrukere adkomst til kirken?	94
12.3	Har kirken handikapp-toalett?.....	95
12.4	Finnes det (et fungerende) teleslyngeanlegg i kirken?.....	96
12.5	Finnes det egne plasser for rullestolbrukere i kirkerommet?.....	97
12.6	Vurdering av kirkebyggenes tilgjengelighet	98
12.7	Konklusjon tilgjengelighet	99
	Vedlegg 1: Liste over tabeller	100
	Vedlegg 2: Liste over figurer.....	102
	Vedlegg 3: Spørreskjema Kirkekontroll 2014	104

1 Innledning

Kirkebyggene ligger som perler i fjordarmer, på øyer, i bygdesentra og i byer. Alle er de en del av vårt felles nasjonale arvegods. De har vært lokalsamfunnenes samlingssteder, kulturbygg, identitetsmarkører og møtepunkter for nordmenns sorg og glede gjennom snart tusen år - og de fleste er det fremdeles.

KA har gjennomført tre kirkekontroller over en periode på åtte år. Fra 2006 til 2010 så vi en økning i innsatsen og en tilsvarende bedring i byggenes tilstand. Årets undersøkelse viser et annet bilde: Totalt sett er tilstanden om lag på samme nivå som for fire år siden. Mange bygg er i bedre stand, men mange er også i dårligere stand. Kontrollen viser at det fremdeles er langt igjen før den totale bygningsmassens tilstand er oppe på et tilfredsstillende nivå, landet sett under ett. Rapporten viser et bilde der vi ikke gradvis bedrer tilstanden, men i stedet skyver foran oss det betydelige etterslepet innen vedlikehold, investering og rehabilitering.

Klimaskallet er det første en bygningsforvalter må undersøke på sitt bygg; dette er de delene hvor vær og vind tærer mest. Tak, vinduer, vegger og fundamenter må være i god stand for at bygningen skal bevares. Årets kontroll viser resultatet av en stor og positiv innsats fra fellestråd, kommune og stat, men også mange urovekkende sider ved byggenes tilstand. Mens yttertak og tårn, landet sett under ett, ser ut til å ha blitt bedre, viser resultatene på ytterveggene en merkbar forverring. Alarmerende er det også at den samlede tilstanden på de fredete og verneverdige kirkene ikke har bedret seg vesentlig fra forrige kontroll. Dette gjelder også de fredete kirkene isolert. Det vil derfor kreve økt innsats dersom vi skal nå det nasjonale resultatmålet om at alle de fredete kirker skal ha et tilfredsstillende vedlikeholds nivå innen år 2020¹.

Staten har i flere år støttet kirkebyggene med rentekompensasjonsordninger for investeringer som reduserer etterslepet på vedlikeholdet av kirkebyggene. Årets erfaringer viser at på tross av det store etterslepet, er det en nedgang i bruken av denne ordningen. Ordningen når ikke frem til mange av de kirkebyggene som har behov for økonomisk hjelp.

Årets kontroll er mindre omfattende, og organisert på en annen måte enn de to foregående kirkekontrollene. Den følger opp egenkontrollen i de to forrige undersøkelsene, med de samme tolv hovedpunktene, og en del nye punkter. For første gang ble datainnsamlingen gjennomført elektronisk, i Kirkebyggdatabasen. 93 % av kirkene er inkludert, og tallmaterialet gir mulighet for sammenligning og vurdering av utviklingen på kirkebyggenes tilstand over tid. Brannsikring var hovedfokus i forrige rapport, i denne rapporten har søkelyset blitt rettet mot bygningenes klimaskall. Det er likevel inkludert en del punkter på brannsikring, og i tillegg er tilgjengelighet og enøk inkludert som to nye fagområder.

¹ Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner

2 Utviklingstrekk for kirkevedlikeholdet

2.1 Ulike kartlegginger av kirkebyggenes tilstand

Det har vært stort fokus på kirkebyggenes tilstand de siste ti årene. KA beregnet i 2004 at kirkebyggene hadde et vedlikeholdsetterslep og oppgraderingsbehov på 7 milliarder kroner. Noen år senere beregnet Multiconsult at kirkene hadde et vedlikeholdsetterslep på mellom 11 og 12 milliarder kroner².

Et viktig arbeid på dette området er de tre rundene med Kirkekontroll som KA har gjennomført i 2005/2006, 2009/2010 og 2013/2014³. I disse undersøkelsene ble det samlet inn informasjon fra de kirkelige fellesrådene om det enkelte kirkebyggets tilstand. Gjennom dette datamaterialet har man fått et instrument for å måle, på et overordnet nivå, en utvikling av kirkebyggenes tilstand for perioden 2006-2014.

Den første undersøkelsen⁴ konkluderte med at majoriteten av kirkene hadde tilfredsstillende tilstand, men at «ut i fra en nasjonal målsetting om å bevare kirkene for framtida – og i særlig grad de eldste og mest sårbare – gir flere av resultatene grunn til alvorlig bekymring».

Den neste kirkekontrollen, som ble utført i 2009/2010, viste et mer positivt bilde. «Det samlede inntrykket av tilstandsundersøkelsene er at tilstanden overveiende har blitt bedre de siste årene, og på viktige områder betydelig bedre. En viktig forklaring på dette er økt offentlig oppmerksomhet på dårlig kirkevedlikehold, noe som har fått mange fellesråd og kommuner til å handle.» I rapporten⁵ ble det anslått at det samlede vedlikeholdsetterslepet på 11-12 milliarder som KA og KS beregnet i 2008, var redusert til 10 milliarder.

I 2010-2011 undersøkte Riksrevisjonen forvaltningens arbeid for å vedlikeholde og sikre kirkene⁶. Undersøkelsen ble basert på tallmaterialet fra Kirkekontrollene i 2006 og 2010. Riksrevisjonen slo fast at statens tiltak for å bedre kirkebyggenes tilstand hadde hatt en viss positiv effekt, men uttrykte også at utviklingen ikke gikk raskt nok i henhold til det nasjonale målet om at fredete bygg skal ha et ordinært vedlikeholdsnivå i 2020⁷.

Resultatene fra Kirkekontroll 2014 kan tyde på at den positive utviklingen fra undersøkelsen i 2010 ser ut til å ha stoppet opp. Tilstanden på kirkenes klimaskall dvs. tak og tårn, yttervegger og grunn og fundamenter har ikke blitt bedre fra forrige kontroll. For det ene delpunktet yttervegger har tilstanden blitt vesentlig dårligere målt opp mot 2010. Det ser ut som om utviklingen står på stedet hvil.

² Vedlikehold i kommunesektoren – Fra forfall til forbilde (2008)

³ Kirkekontrollene i 2005/2006, 2009/2010 og 2013/2014 omtales i rapporten som henholdsvis Kirkekontroll 2006, 2010 og 2014.

⁴ Står kirkene for fall? En tilstandsrapport for norske kirker (2006)

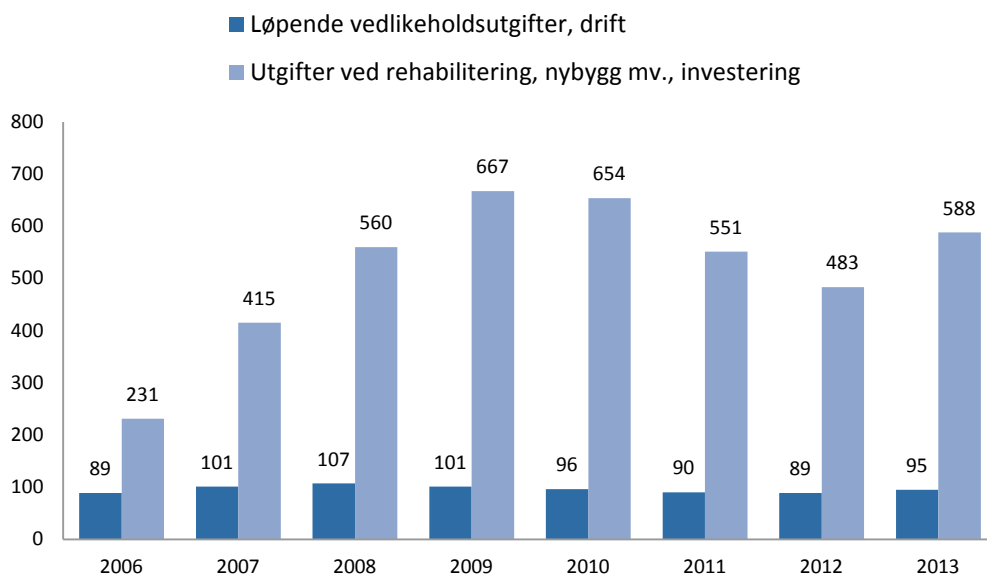
⁵ Vel bevart? En tilstandsrapport for norske kirker (2010)

⁶ Riksrevisjonens undersøkelse av vedlikehold og sikring av kyrkjebygg. (2010/2011).

⁷ Stortingsmelding nr. 16, Leve med kulturminner (2004-2005).

2.2 Bevilgninger i perioden 2006 - 2013

Offentlige bevilgninger på kirkebyggfeltet omfatter drift- og vedlikeholdsmidler fra kommunen og effekt av statlige tiltak, som for eksempel rentekompensasjonsordningen. Under vises nivået på de totale bevilgningene i perioden 2006- 2013:

Figur 1: Fellesrådenes utgifter til ordinært vedlikehold og istandsetting (rehabilitering), nybygg mv. i perioden 2007-2013.

Kilde: Prop. 1 S (2014–2015), Programkategori 08.40 Den norske kirke (kap. 340–342), figur 7.1.

I 2008 ser man en topp på de offentlige bevilgningene som er øremerket ordinært vedlikehold av kirkebygg på 107 millioner. Mellom 2009 og 2013 har bevilgningene til ordinært vedlikehold kirkebygg ligget lavere enn dette nivået.

Ser man på investeringsbevilgningene, altså midler som er brukt på reparasjon og oppføring av nye kirker, ser vi at fra 2006 til 2009 økte bevilgningene til investeringer på kirkebygg fra 231 millioner til 667 millioner. Fra 2010 til 2012 ser vi at både bevilgningene til rehabilitering og investeringer reduseres fra 654 millioner i 2010, til 551 millioner i 2011 og 483 millioner i 2012. For 2013 har bevilgningene økt til 588 millioner.

2.3 Rentekompensasjonsordningen

I 2005 iverksatte staten Rentekompensasjonsordningen for istandsetting av kirkebygg som et virkemiddel for å stimulere og utløse mer midler lokalt for å forbedre kirkenes vedlikehold. Fra ordningen ble innført og frem til slutten av 2013 har i alt 837 kirker fått tilsagn om rentekompensasjon og ferdigstilt mer enn 932 prosjekter. I 2013 var den totale investeringsrammen kommet opp i 3,35 milliarder kroner og det er gitt tilsagn om rentekompensasjon for

investeringer på ca. 3 milliarder⁸. Av de godkjente prosjektene er 2/3 av tilsagnene gitt til fredete eller verneverdige kirker. Rentekompensasjonsordningen har totalt sett bidratt til at det har blitt bevilget mer penger til istandsetting av mange kirker.

Totalt 300 kommuner har benyttet seg av ordningen. Det vil si at i underkant av hver fjerde kommune ikke har benyttet seg av ordningen. Siden det pr. 1. juli 2014 fortsatt er udisponerte midler i ordningen, kan det tyde på at rentekompensasjonsordningen ikke når ut til alle kommuner og fellesråd som har behov for istandsetting.

KA vil derfor å ta initiativ til å undersøke dette nærmere. Hvis det skulle vise seg at ordningen har nådd sitt effektpotensial, vil det være behov for å vurdere andre ordninger som effektivt kan nå de resterende gruppene av bygninger med istandsettingsbehov.

⁸Prop. 1 S (2014–2015), Programkategori 08.40 Den norske kirke (kap. 340–342), figur 7.1.

3 Organisering og gjennomføring av tidligere kontrollrunder

Kirkekontrollene i 2005/2006, 2009/2010 og 2013/2014 omtales i rapporten med det årstallet rapportene ble publisert, altså henholdsvis Kirkekontroll 2006, 2010 og 2014.

3.1 Kirkekontroll 2006

Den første kirkekontrollen ble gjennomført i 2006. Hensikten med undersøkelsen var å kontrollere og avdekke feil som medførte en økt risiko for at det kunne oppstå brann i det enkelte kirkebygget.

Følgende komponenter inngikk i undersøkelsen:

- Termografering av sikringsskap og rørover
- Sjekk av lynvernanlegg
- Innhenting av innvendige mål i kirkerommet
- Innvendig og utvendig fotografering av kirken
- Overordnet tilstandsundersøkelse og vedlikeholdsregistrering.

Omega Engineering A/S utførte feltarbeidet sammen med sine lokale underentreprenører. I alt 1481 kirker ble undersøkt. Informasjonen som ble samlet inn ble registrert i Kirkebyggdatabasen og resultatene ble presentert i rapporten: «Står kirkene for fall? En tilstandsrapport for norske kirker 2006.»

Prosjektet ble finansiert av midler fra KA/KNIFs Kirkebyggforsikringsordning og Kultur- og kirke departementet.

3.1.1 Om tilstandsundersøkelsen

En viktig del av undersøkelsen i 2006 var at fellesrådets representant fikk utlevert et egenkontrollskjema av Omega Engineering som skulle fylles ut mens de undersøkte det enkelte kirkebygg.

Skjemaet inneholdt overordnede spørsmål om kirkebyggets tilstand på utvalgte bygningsdeler, funksjonalitet og en totalvurdering av bygget. Det samme skjemaet inneholdt også felter for registrering av vedlikeholdshistorikk for tiltak med en kostnad over 100 000 gjennomført i perioden 2001-2005, samt vedlikeholds- og oppgraderingsplaner for 2006-2010 med en kostnad over 100 000.

3.1.2 Resultater fra undersøkelsen i 2006

Det ble konkludert med at de fleste kirkebyggene hadde et tilstandsnivå som ville gjøre det mulig å bevare dem på lang sikt, fordi det store flertallet i undersøkelsen kom ut med tilfredsstillende tilstand. Men det ble også slått fast at flere av funnene i undersøkelsen ga grunn til alvorlig bekymring. Det ble blant annet avdekket at 32 % av kirkene hadde utilfredsstillende

tilstand på ytterveggene, og for de fredete kirkene var andelen enda høyere med 44 %. Tilgjengelighet var det punktet i undersøkelsen som kom dårligst ut, med 39 % Mindre bra eller Dårlig. For de fredete kirkene var denne andelen enda høyere, med 53 %.

3.2 Kirkekontroll 2010

I forbindelse med finanskrisen lanserte den norske regjeringen i 2009 ulike tiltakspakker for å stimulere sysselsettingen innenfor bygg- og anleggsbransjen. Riksantikvaren fikk da 25 millioner som var øremerket brannsikring av kirker. På bakgrunn av den vellykkede undersøkelsen som KA hadde gjennomført i 2006, åpnet det seg nå en mulighet til å inngå en avtale med Riksantikvaren om å foreta en ny runde med Kirkekontroll for å avdekke feil som kunne innebære økt risiko for brann. I alt bevilget staten gjennom Riksantikvaren 10 millioner til dette arbeidet som omfattet de rundt 950 kirkene som hadde en formell vernestatus. Resten av de om lag 15 millionene som denne kontrollrunden kostet ble dekket med midler fra KAs forsikringsordning og sikringsmidler fra KKD.

Undersøkelsen var todelt på samme måte som i 2006. Den ene delen besto av en teknisk kontroll gjennomført av operatører fra firmaet Sønnico som omfattet:

- Kontroll av el-anlegg med fordelinger og installasjoner
- Kontroll av nødlysanlegg
- Termografering av hovedfordelinger og underfordelinger
- Kontroll av brannalarmanlegg
- Kontroll av innbruddsalarmanlegg
- Kontroll av lynvernanlegg

I tillegg skulle kirkeverge eller annen fellesrådsrepresentant fylle ut et egenkontrollskjema mens den tekniske kontrollen ble gjennomført. Dette inneholdt:

- Tilstandsundersøkelse for kirken
- Kartlegging av tiltak for brann- og tyverisikring i det enkelte kirkebygg

I alt 1600 kirker var omfattet av denne undersøkelsen.

3.2.1 Hovedresultater fra denne undersøkelsen

Konklusjonen i denne kontrollen var at tilstanden hadde blitt bedre siden 2006 på de fleste punktene som kunne sammenlignes med 2006-resultatene. På noen av delområdene som f.eks. yttervegger hadde det blitt betydelig bedre. I 2006 hadde 32,1 % utilfredsstillende tilstand på yttervegger, i 2010 var dette tallet sunket til 21,9 %. En tydelig fremgang så man også på tilstanden for interiør og inventar. Andelen med utilfredsstillende tilstand var nesten halvert fra forrige gang. Også orgel, brann- og tyverisikring hadde utviklet seg positivt siden sist.

To punkter viste en tilbakegang i 2010; sikring av verdigjenstander og tilgjengelighet. Det ble den gang konkludert med at tilbakegangen på disse punktene skyldes en økt bevissthet og skjerpede krav som f.eks. innføringen av Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven i 2009.

Den positive utviklingen ble begrunnet med at økt offentlig oppmerksomhet rundt behov for bedre kirkevedlikehold hadde gitt mange fellesråd og kommuner et puff for å få kirkene i bedre

stand. Statlige tiltak som tilskudd og rentekompensasjon ble også trukket frem som en faktor, samt det faktum at investeringene til kirkevedlikehold hadde tredoblet seg fra 2005 til 2009. Den gang konkluderte man med at det var mye bra på gang, men man måtte ikke glemme at en femtedel av kirkene og en fjerdedel av de eldste kirkene fortsatt hadde kritiske vedlikeholdsbehov knyttet til ytterflatene.

4 Organisering og gjennomføring av Kirkekontroll 2014

4.1 Initiering og finansiering av prosjektet

Etter å ha gjennomført to vellykkede landsdekkende undersøkelser av kirkebyggenes tilstand i 2005/2006 og 2009/2010, hadde KA som målsetting å iverksette en tredje undersøkelse av samme format i 2013/2014.

Ved de to første undersøkelsene kunne man, på grunn av tilgang til ekstern finansiering, besøke hvert enkelt kirkebygg og samle inn all informasjon på stedet. Endrede økonomiske rammebetingelser gjorde det nødvendig å nedskalere Kirkekontroll 2013/2014. Den største endringen var at innsamlingen av egenkontrolldata denne gang ble gjort elektronisk via Kirkebyggdatabasen. Undersøkelsen omfatter ikke operatør-kontroll av kirkebyggebe, Kirkekontroll 2013/2014 har blitt gjennomført innenfor den bevilgningen som KA får fra Kulturdepartementet.

4.2 Intern organisering og gjennomføring

KAs avdeling for kirkebygg- og kulturminneforvaltning har hatt ansvaret for organiseringen og ledelsen av prosjektet, med Cathrine Lillo-Stenberg som prosjektleder fra høsten 2013.

Frem til høsten 2013 arbeidet avdelingen med ferdigstilling av Kirkebyggdatabasens kontrollmodul som var motoren for undersøkelsen, samt strukturering og klargjøring av innhold og planlegging av den praktiske gjennomføringen av undersøkelsen.

Bjørn Andre Gjermundnes svarte på telefonhenvendelser og spørsmål fra de som skulle svare på undersøkelsen og fulgte opp med purring på de som ikke hadde svart. Kirkebyggforvalterne kunne svare på undersøkelsen i perioden 15.11.2013 - 20.01.2014. Det ble levert inn besvarelser for i alt 1511 kirker.

Rapporten er skrevet av Kjersti Kambestad og Cathrine Lillo-Stenberg med bidrag fra Margrethe Moe, Ingrid Staurheim og Harald Ringstad innenfor deres ansvarsområder. Max Ingar Mørk har vært en viktig bidragsyter og støttespiller i prosjektperioden.

Kjersti Kambestad har vært ansvarlig for tilrettelegging av tall og analyseprosessen. Statistikken er produsert ved hjelp av IBM SPSS Statistics v.22. Inger Tvenning fra Intelytics Norge AS har bidratt med metodisk og statistikkfaglig bistand, bl.a. med kalkulering av feilmarginer i SPSS.

4.3 Undersøkelsens formål

Hovedformålet med Kirkekontroll 2014 har vært å dokumentere utviklingen innenfor områdene bygningstilstand og brannsikring. Sammenlignet med de to foregående undersøkelsene har man i 2014 endret fokus, fra å avdekke feil og redusere risikoen for brann, mot å rette mer oppmerksomhet mot tilstandsutviklingen.

De økonomiske rammene gjorde det nødvendig å organisere og gjennomføre undersøkelsen på en annen måte enn tidligere. KA valgte derfor å videreføre det arbeidet som var gjort i 2006 og 2010 med å samle inn den lokale kirkeforvaltningens egenvurdering av tilstanden på det enkelte kirkebygget. Interessen for å stille de samme tolv spørsmålene for tredje gang har vært en viktig årsak til at KA har valgt å gjennomføre en ny kirkekontroll i 2013/2014. I årets rapport har det derfor vært mulig å måle utviklingen på kirkebyggene over et tidsrom på åtte år.

Vi har også valgt å innlemme noen tilleggsspørsmål om kirkenes klimaskall. Der går man mer i dybden enn på de tolv overordnede spørsmålene i egenkontrollen. Punktene går nærmere inn på bygningsdelene tak og tårn, yttervegger og grunn/fundamenter for å få et mer nyansert bilde av tilstanden på disse viktige delene av et bygg. I tillegg har vi i årets undersøkelse også valgt å gjennomføre en mer detaljert kartlegging innenfor to områder som tidligere bare har inngått på et overordnet nivå i egenkontrollen: enøk og tilgjengelighet. En videre kartlegging av utviklingen innenfor brann- og tyverisikringsarbeidet i Den norske kirke har også inngått som viktig del av spørreundersøkelsen.

Kirkekontrollene har vist seg som et egnet verktøy for myndighetene til å måle effekten av bevilgninger og tiltak på et overordnet nivå. Resultatene fra 2014 er også viktige for den videre planleggingen av det arbeidet som KA gjør på kirkebyggfeltet.

4.4 Omfang og temaer for undersøkelsen

Kirkekontrollen 2014 består av en kombinasjon av tilstandsvurdering og generelle kartleggingsspørsmål innen områdene sikring, tilgjengelighet og energiøkonomisering/inneklima. Tilstandspunktene har en fast struktur, bygget på metoden for tilstandsregistrering og -vurdering i Norsk Standard NS 3424 Tilstandsanalyse for byggverk. Tilstandsundersøkelsen faller inn under standardens nivå 1, som er en generell overordnet registrering utført visuelt.

Undersøkelsen er besvart av representanter for de lokale bygningsforvalterne. I enkelte tilfeller er dette personer med bygningsteknisk spesialkompetanse, men generelt er besvarelsen gjort av kirkeverger, kirketjenere eller andre ansatte i kirkelig fellestråd som ikke har formell kompetanse for tilstandsvurdering av bygninger. Undersøkelsen kan ikke sidestilles med en detaljert teknisk gjennomgang av hver enkelt bygning, men er en kvantitativ kartlegging på et mer generalisert nivå. Kvantitative undersøkelser som dette vil ha svakheter når man går ned på mikronivå, men på grunn av utvalgets relative størrelse vil undersøkelsen kunne gi en indikasjon på «helsetilstanden» for bygningsmassen som helhet.

Skalaen for tilstandsgradering er:

Tilstandsgrad 0 (TG0)	Meget bra. Ingen nevneverdige symptomer eller mangler. «Som ny.»
Tilstandsgrad 1 (TG1)	Bra. Bare svake symptomer eller mangler. Stort sett tilfredsstillende.
Tilstandsgrad 2 (TG2)	Mindre bra. Middels kraftige symptomer. Behov for normale reparasjoner.
Tilstandsgrad 3 (TG3)	Dårlig. Kraftige symptomer, evt. sammenbrudd eller alvorlig funksjonssvikt. Mulige følgeskader. Større tiltak nødvendig.

Tabell 1: Skala for tilstandsregistrering

I enkelte deler av analysen deles det inn i «god side» og «dårlig side», hvor tilstandsgrad 0 og 1 inngår i god, og 2 og 3 i dårlig side. I teksten omtales god og dårlig side også som tilfredsstillende og ikke tilfredsstillende. Dette er gjort fordi vi antar at det er en større terskel å bevege seg fra god til dårlig side, altså mellom tilstandsgrad 1 til 2. Mellom grad 0 og 1, og mellom 2 og 3 vil det til en viss grad handle om nyansering.

Ved vurderingen av tilstand skal det defineres et referansenivå som bygningen skal sammenlignes mot. For nybygg benyttes de gjeldende myndighets- og brukerkrav som referansenivå. For eldre og verneverdige bygninger kan det være vanskeligere å definere en fasit for hva som er Bra eller Mindre bra, siden bygningene kom til lenge før krav om miljø, tilgjengelighet, sikkerhet, etc. ble en del av lovverket.

I veiledningen til undersøkelsen har de som fyller ut blitt bedt om å vurdere de verneverdige kirkene ut fra et realistisk forventningsnivå:

For en eldre eller verneverdig bygning kan det være vanskelig å angi hva som er «Bra» eller «Mindre bra», fordi det kan være umulig eller irrelevant å oppnå dagens krav til nybygg. I slike tilfeller må man forsøke å definere hvilken målsetting som er realistisk for kirkens vedlikeholds-, tilstands- og funksjonsnivå i dagens situasjon og bruke det som referansenivå.

5 Metoder for innsamling, gruppering og analyse

5.1 Datainnsamling basert på egenkontroll

Som i de to foregående undersøkelsene, ble egenkontrollen utført av den lokale kirkeverge eller en annen bygningsansvarlig person. Det er stor spredning i respondentgruppens faglige bakgrunn og kvalifikasjoner, og spørsmålene – særlig i tilstandsundersøkelsen – kan i enkelte tilfeller oppfattes som ikke entydige. For å teste kvaliteten på egenkontrollen, ble det i forbindelse med undersøkelsen i 2010 gjennomført befaringer i noen kirker der kirkevergens vurderinger ble sammenlignet med egne observasjoner. Eventuelle uoverensstemmelser ble diskutert og oppklart på stedet. Det viste seg at enkelte spørsmål ble vurdert relativt forskjellig, avhengig av hva den enkelte tiller vekt.

Det er flere faktorer som kan påvirke påliteligheten til datainnsamling basert egenkontroll. Det kan hevdes at det er positivt at det er kirkeeierne selv som har besvart skjemaet; de som kjenner bygningene best.

På den negative siden kan det være en svakhet at de som fyller ut skjemaet stiller med forskjellige faglige forutsetninger og har ulik grad av kjennskap til bygget, noe som kan skape usikkerheter og ulikheter i rapporteringen. En generell erfaring er at skader ofte blir undervurdert når de bare vurderes overfladisk og visuelt; nøyaktigere undersøkelser avdekker ofte større skader enn først antatt. Noen vil også føle det som en utlevering av egen forsømmelse å rapportere om store skader og problemer. Til gjengjeld kan det være andre som ønsker å være på den sikre side og ikke rapportere for mildt, med tanke på muligheten for å få høyere bevilgninger.

En metodisk svakhet ved sammenligning av punkter som er like i de tre undersøkelsene, er at det i mange tilfeller vil være forskjellige personer som har fylt ut skjemaene i kontrollrundene, og at disse personene har vurdert situasjonen forskjellig. Dette er imidlertid tilfeldige variasjoner som kan slå begge veier, og som vil jevne seg ut når man sammenligner resultatene for et stort antall kirker. Denne effekten omtales ofte i statistikkfaglig sammenheng som «de store talls lov».

Hvordan de ulike faktorene til sammen påvirker sluttresultatet, er vanskelig å vurdere. Vi har likevel inntrykk av at kirkevergene har blitt mer bevisste på verdien av planmessig bygg- og eiendomsforvaltning de siste årene, og at det har gjort dem mer motivert og kompetent for oppgaven. En del har deltatt i to kontroller tidligere, og for hver runde med datainnsamling er de bedre forberedt på oppgaven. Til tross for at undersøkelsen nå har blitt besvart elektronisk, uten oppfølging av en teknisk operatør på stedet, har vi oppnådd en høy svarprosent. Med en deking på 93 % av alle kirkebyggene vil vi alt i alt kunne regne med at resultatene har både høy pålitelighet (reliabilitet) og representativitet (validitet).

5.2 Svarprosent

Svarprosenten i de tre undersøkelsene som har blitt foretatt fra 2006 til 2014 er som følger:

Undersøkelse	Antall kirker	Kirker i undersøkelsen	%
2006	1621	1481	91 %
2010	1620	1600	99 %
2014	1625	1511	93 %

Tabell 2: Svarprosent for kirkekontrollene i 2006, 2010 og 2014

I kapittelet «Kirkene i undersøkelsen» finnes en gjennomgang av hvilke bygninger som har deltatt i de ulike undersøkelsene.

Svarprosenten i 2010 var svært høy, og dette skyldes trolig at innsamling av egenkontrollskjemaer ble gjort i forbindelse med en operatørkontroll utført av Sønnico AS. Operatørkontrollen pågikk over flere timer, med bl.a. sjekk av det elektriske anlegget. Egenkontrollskjemaet ble delt ut på starten av besøket, og samlet inn når operatøren reiste. Det ble derfor innhentet egenkontrollvurdering av så å si samtlige bygninger.

Da vi valgte å kjøre en egenkontroll med elektroniske skjemaer, var det forventet at svarprosenten ville gå vesentlig ned. Mange mottar en rekke ulike spørreskjemaer, fra KA og andre, og det krever tid å svare på alle disse ulike henvendelsene. En effektivt organisert telefonoppfølging gjorde imidlertid at de som trengte det fikk brukerveiledning for å logge inn, finne rette skjemaer etc. Enkelte fikk også muntlig veiledning om selve undersøkelsen og ble ledet gjennom skjemaene der de stoppet opp og opplevde spørsmålene som vanskelige å besvare.

Telefonoppfølgingen førte til at svarprosenten i 2014 endte opp på 93 % av det totale antallet kirkebygg. KAs rådgivere innenfor statistikk og databehandling Intelytics Norge AS bekrefter at dette er å betrakte som et meget godt resultat ut fra standarder innenfor datainnsamling og statistikk.

For en nærmere gjennomgang av svarprosenten innenfor ulike grupper av bygninger, se kapittelet «Nærmere om kirkene i undersøkelsen».

5.3 Prosentberegning i tabeller og grafer

I de fleste tabeller og grafer er utgangspunktet for prosentberegning det totale antallet for 2014, altså 1511. I enkelte tilfeller har vi gjort beregninger innenfor en gruppe, eller blant de som har svart på et ikke-obligatorisk spørsmål. Her vil det totale antallet være lavere enn 1511 og prosentandelene påvirkes tilsvarende. Totalantallet som danner utgangspunktet for prosentberegningene angis i hver enkelt tabell.

5.4 Innsamling av data gjennom Kirkebyggdatabasens kontrollmodul

I de tidligere rundene med kirkekontroll har egenkontrollen blitt gjennomført ved hjelp av papirskjema. Skjemaene har så blitt registrert inn i Kirkebyggdatabasen. Denne ble det generert et spørreskjema for hver bygning i kontrollmodulen i databasen, og dette gjorde det enklere å holde oversikt over progresjonen i undersøkelsen på en effektiv måte.

Styrken med papirskjema, som ble brukt i de to foregående undersøkelsene, er at skjemaene enkelt kunne bringes ut i kirkene under kontrollen. Det var ikke nødvendig at kirkevergen eller kirketjeneren hadde påloggingsinformasjon eller pc tilgjengelig. Papirskjemaer gir også en god oversikt over spørsmålene. Foruten den åpenbare ulempen at papirskjemaene måtte skannes/registreres for hånd, kan det være en ulempe med papirskjemaer at respondenten kan hoppe over spørsmål, og man kan få en «ikke besvart»-andel som er større enn nødvendig. I tillegg er det en feilkilde at det kan oppstå feil i manuell registrering eller skanning av skjemaene. Med elektronisk registrering elimineres denne feilkilden, og kategorien «ikke besvart» faller bort gjennom at de fleste punktene settes til obligatoriske, slik at man ikke kan levere før disse er besvart.

Undersøkelsen var utformet med et avgrenset antall spørsmål for å gjøre det tidsmessig gjennomførbart for de kirkelige fellerådene å gå gjennom og besvare på hvert enkelt bygg. På papirskjemaene hadde forvalterne flere muligheter til å notere kommentarer på hvert enkelt spørsmål og eksemplifisere problemer eller forhold ved kirkebyggene. I den foreliggende undersøkelsen var det anledning til en oppsummerende kommentar på slutten av undersøkelsen, knyttet mer til tilbakemelding på hvordan undersøkelsen fungerte. Mange av kirkekontorene ble oppringt og fikk veiledning på telefon for utfylling av skjemaet. I disse samtalene fikk KA tilbakemelding og eksempelinformasjon på for eksempel vedlikeholdsproblematikk. Dette representerer kvalitative tilleggsdata som vi tidligere kunne hente ut av de mange kommentarfeltene i spørreskjemaene.

5.5 Metoder for gruppering av kirkene

Hovedmetoden for gruppering av kirkene baserer seg på metodikken fra de to foregående kirkekontrollene (2006 og 2010). I rapporten grupperes kirkene etter følgende parametere:

- *Vernegruppe*. Dette er den primære inndelingen, hvor kirkene inndeles i fire kategorier som avspeiler alder og vernestatus (se eget avsnitt om dette).
- *Byggemateriale (tre/mur)*. Tre og mur er hovedkategorier ut fra hva som er det bærende materialet, og for eksempel steinkirker er i kategorien mur.
- *Fylke*. På enkelte spørsmål er materialet oppdelt i fylkesnivå.
- *Bispedømme*. Kirkelig geografisk inndeling i 11 bispedømmer.

Hovedregelen er at tabeller og grafer viser landsresultater for de enkelte spørsmål fordelt på vernegruppe. I noen tilfeller vil resultater fra flere spørsmål bli kombinert, for å se om det finnes interessante sammenhenger mellom ulike parametere.

Data for det enkelte felleråd eller den enkelte kirke vil ikke bli publisert eller utlevert. På dette nivået har det enkelte felleråd selv råderett over sine data.

5.6 Gruppering av kirkene etter alder og vernestatus

Det er nær sammenheng mellom alder og vernestatus med hensyn til kirkebygg. I rapporten er kirkene delt inn i fire vernegrupper som kombinerer disse faktorene. Følgende inndeling er brukt:

- *Automatisk fredet*: Omfatter alle stående kirker eldre enn 1650. Disse er automatisk fredet etter Kulturminneloven.
- *Automatisk vernet*: Omfatter alle kirker fra perioden 1650-1850. Disse er automatisk listeført som verneverdige i henhold til rundskriv T-3/2000 fra KUF (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet) og MD (Miljøverndepartementet).
- *Listeført*: Omfatter kirker nyere enn 1850, som av Riksantikvaren er listeført som verneverdige (jf. rundskriv T-3/2000) eller som er fredet ved enkeltvedtak.
- *Ikke listeført*: Omfatter kirker nyere enn 1850 som ikke er fredet eller listeført. Disse kirkene er gjennomgående nyere enn de listeførte.

Alle bygningsmessige endringer skal godkjennes av Riksantikvaren når det gjelder fredete kirker. For listeførte kirker skal slike endringer godkjennes av biskopen, men det skal innhentes uttalelse fra Riksantikvaren før vedtaket fattes. For kirker som ikke er listeført eller fredet, har biskopen myndighet til å godkjenne endringer uten å innhente uttalelse fra Riksantikvaren. I rapporten brukes det noen ganger betegnelsen «fredete og verneverdige kirker». Med dette henvises det til de fredete, automatisk vernet og listeførte kirkene.

5.7 Pålitelighet og feilmarginer ved sammenligning av tall fra ulike undersøkelser

Det er de tolv generelle tilstandspunktene som brukes som grunnlag for sammenligning, siden disse spørsmålene har blitt stilt på samme måte i de tre undersøkelsene. Under gjennomgangen av hvert punkt vil vi først og fremst presentere resultatene slik de foreligger, og eventuelt referere til resultatet i forrige undersøkelse hvis vi ser en utvikling.

I den grad vi gjør sammenligninger, må disse betraktes med spesielt to forbehold; ulikheter i utvalgene i undersøkelsene og små ulikheter i svarstrukturen. Strukturen på de 12 punktene er i utgangspunktet identisk mellom undersøkelsene, men på grunn av at besvarelsen i 2014 ble avgitt elektronisk er kategorien «ikke besvart» eliminert i siste undersøkelse. I 2010 varierer denne mellom 1,6 % og 5,3 %:

Punkt nr	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Ikke besvart 2010	1,6	1,9	2	2,1	2,4	3,8	3,3	5,3	2,7	2	2,1	3,1

Tabell 3: Oversikt over andel ikke besvart i 2010

Prosentandelene for ikke besvart i 2010 påvirker feilmarginen ved sammenligning, og gjør i praksis feilmarginerne forskjellige på det ulike spørsmålene.

Utvalgene i de to undersøkelsene påvirker også feilmargin for sammenligning av resultatene. I avsnittet «Nærmere om kirkene i undersøkelsen» finnes en gjennomgang av hvilke bygninger som deltok i de ulike kontrollene, og en vurdering av grunnlaget for sammenligning i de ulike vernegruppene.

Ut fra disse to forholdene har vi valgt å sette en generell grense for hva som kan anses som en reell forskjell til minimum 2 prosentpoeng. I kommentarteksten er endringer på over 2 prosentpoeng ansett som stor nok til å brukes som basis for betraktninger omkring reelle endringer ute i bygningsmassen.

For punkter som har høyere «ikke-besvart»-prosent enn 2 % bør man imidlertid ikke legge vekt på endringer som er lavere enn eller på samme størrelse som ikke-besvart-andelen fra 2010. Andelen oppgis i tekst eller fotnote under hvert enkelt punkt.

5.7.1 Sammenligning av gjennomsnittlig tilstand

Vi har kalkulert gjennomsnittlig tilstandsgrad på de 12 punktene for alle tre undersøkelsene, og disse er satt opp i grafer hvor gjennomsnittsnivåene sammenlignes. Skalaen for tilstandsgraden er fra 0 – 3 (med 0 som Meget bra og 3 som Dårlig), og med to desimaler blir det en skala på 0,00 – 3,00. På dette aggregerte nivået skal det et ganske stort antall kirker til for å få et utslag på hundredelene. Ut fra kalkulering av signifikansgrenser har vi valgt å si at endringer på under 0,02 er under grensen, mens endringer på 0,02 og høyere kan antyde en retning på utviklingen fra 2006 til 2014.

5.8 Undersøkelsens pålitelighet

Kirkekontrollenes egenkontrolldata har sin styrke i høy deltakelse og dekning av norske kirkebygg, men har en viss svakhet i at tilstandsvurderinger er gjort av personer med ulik grad av kompetanse. For noen faktabaserte punkter som tilgjengelighet (f.eks. har man handikapp-parkering eller ikke), kan vi gå ut fra at svarene gir et relativt eksakt bilde ned på hvert enkelt kirkebygg. På vurderinger av tilstand må man se på det helhetlige bildet innenfor hele undersøkelsen eller mellom vernegruppene. Forbeholdene tatt i betraktning, gir likevel undersøkelsen et verdifullt sett med data som kan brukes for å ta temperaturen på utviklingen innenfor kirkebyggforvaltningen i Norge.

I sammenligning mellom undersøkelsene bør man ha i mente de metodiske forholdene som spiller inn, og se på de faktorene som varierer mellom punktene (for eksempel ikke besvart-andelen fra 2010). Det understrekes at i sammenligning av enkeltpunkter bør man ikke trekke konklusjoner på grunnlag av ulikheter som ikke overstiger 2 prosentpoeng.

6 Nærmere om kirkene i undersøkelsen

6.1 Antall kirker som er med i undersøkelsen

Undersøkelsen omfatter de pr. 2014 1625 kirkebyggene som faller inn under Kirkelovens § 17. Loven definerer kirkene slik:

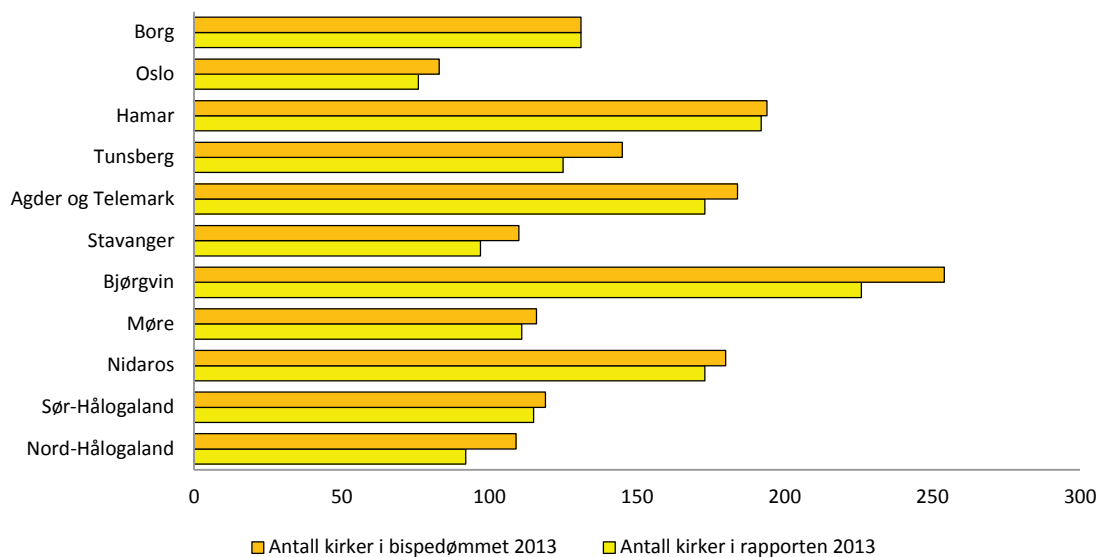
Med kirke menes i dette kapittel soknekirke eller kapell som er godkjent av Kongen eller departementet, eller som er kirke fra gammelt av.

1586 av kirkene forvaltes av de kirkelige fellestrådene, og 39 forvaltes av private aktører, som for eksempel Fortidsminneforeningen, ulike museer og stiftelser etc.

Samtlige 1625 kirker ble i utgangspunktet omfattet av undersøkelsen, dvs. at det ble generert spørreundersøkelse i Kirkebyggdatabasen for alle disse kirkene, og forvalterne fikk invitasjon til å svare. Det levert besvarelser på 1511 bygninger i perioden undersøkelsen pågikk; 15. oktober 2014 til 20 januar 2014.

Av de 1511 var 1476 bygninger i gruppen som forvaltes av kirkelige fellestråd, og 35 forvaltes eller eies av private aktører.

6.2 Fordeling på bispedømmer

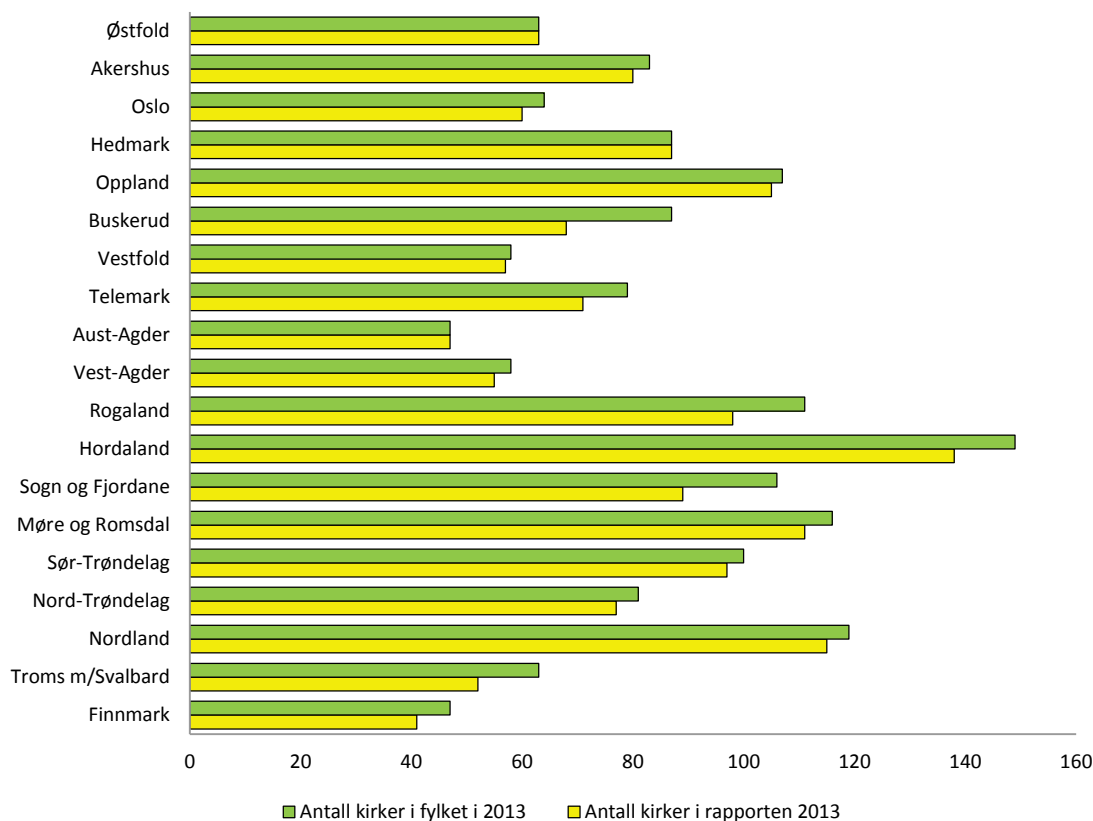
Figur 2: Kirker i undersøkelsen fordelt på bispedømmer

Bispedømme	Antall kirker i rapporten	Antall kirker totalt	%
Borg	131	131	100 %
Oslo	76	83	92 %
Hamar	192	194	99 %
Tunsberg	125	145	86 %
Agder og Telemark	173	184	94 %
Stavanger	97	110	88 %
Bjergvin	226	254	89 %
Møre	111	116	96 %
Nidaros	173	180	96 %
Sør-Hålogaland	115	119	97 %
Nord-Hålogaland	92	109	84 %
Total	1511	1625	93 %

Figur 3: Kirker i rapporten fordelt på bispedømmer

Antall rapporterte kirker varierer fra 226 i Bjergvin til 76 i Oslo. Fire bispedømmer har svarprosent under 90; Nord-Hålogaland, Tunsberg, Stavanger og Bjergvin. Nord-Hålogaland har lavest dekning, med 84 %. Majoriteten av bispedømmene har en svarprosent på over 90 %, og Borg har full dekning med innleverte svar på samtlige 131 kirkebygg.

6.3 Fordeling på fylker

Figur 4: Kirker i undersøkelsen fordelt på fylker

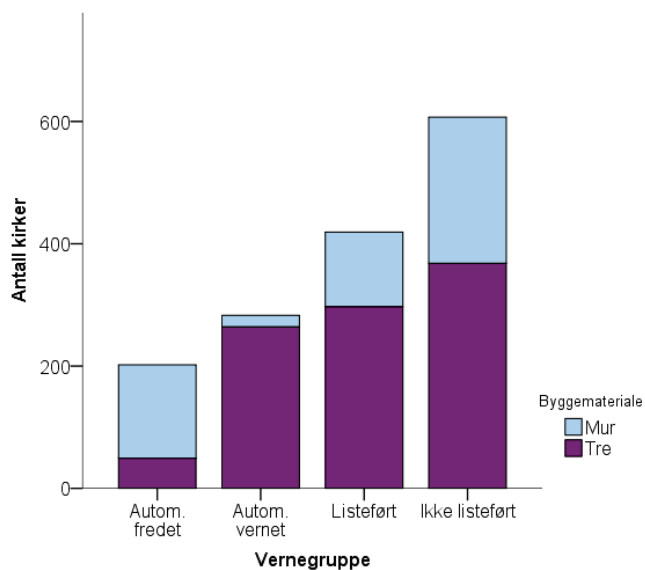
Fylke	Antall kirker i rapporten 2010	Antall kirker i rapporten 2014	Antall kirker i fylket i 2014	% av kirker i k.kontr 2014 av kirker i fylket 2014
Østfold	63	63	63	100,0 %
Akershus	83	80	83	96,4 %
Oslo	60	60	64	93,8 %
Hedmark	86	87	87	100,0 %
Oppland	107	105	107	98,1 %
Buskerud	86	68	87	78,2 %
Vestfold	58	57	58	98,3 %
Telemark	79	71	79	89,9 %
Aust-Agder	47	47	47	100,0 %
Vest-Agder	58	55	58	94,8 %
Rogaland	110	98	111	88,3 %
Hordaland	145	138	149	92,6 %

Sogn og Fjordane	106	89	106	84,0 %
Møre og Romsdal	116	111	116	95,7 %
Sør-Trøndelag	99	97	100	97,0 %
Nord-Trøndelag	81	77	81	95,1 %
Nordland	116	115	119	96,6 %
Troms m/Svalbard	56	52	63	82,5 %
Finnmark	44	41	47	87,2 %
Total	1600	1511	1625	93,0 %

Tabell 4: Kirker i undersøkelsen fordelt på fylker

Antallet kirker i hvert fylke varierer fra 47 i Finnmark til 149 i Hordaland. I Østfold, Hedmark og Aust-Agder er det levert resultater på samtlige av kirkene i fylket. Lavest svarprosent har vi i Buskerud, med 78,2 %.

6.4 Antall kirker i mur og tre etter vernegruppe

Figur 5: Antall kirker i mur og tre etter vernegruppe

		Byggemateriale					
		Mur		Tre		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%
Vernegruppe	Autom. fredet	153	75,7 %	49	24,3 %	202	100,0 %
	Autom. vernet	19	6,7 %	264	93,3 %	283	100,0 %
	Listeført	122	29,1 %	297	70,9 %	419	100,0 %
	Ikke listeført	239	39,4 %	368	60,6 %	607	100,0 %
	Total	533	35,3 %	978	64,7 %	1511	100,0 %

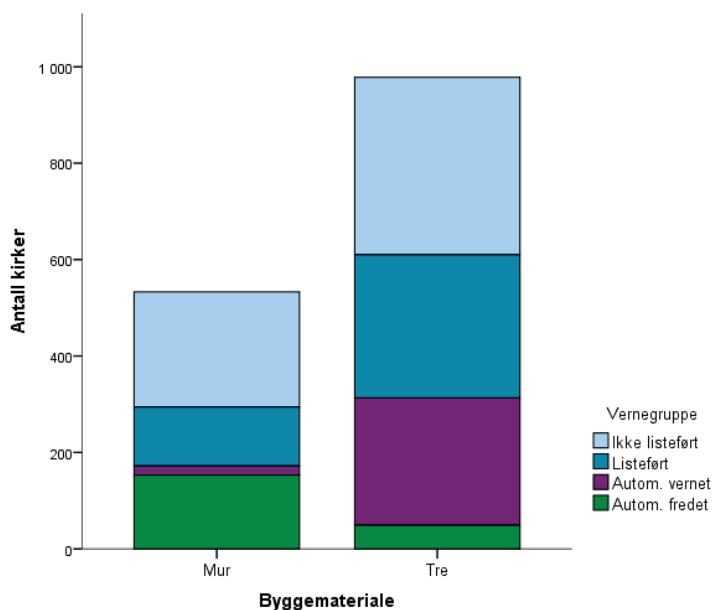
Tabell 5: Antall kirker i mur og tre etter vernegruppe

Kategorisering av kirkene i de to hovedkategoriene tre og mur avgjøres av bærematerialet i veggene. Murkirkene har bærevegger av stein, tegl, lett murverk eller betong, mens trekirkene har bærende vegger av stav, tømmer/laft, bindingsverk eller limtre.

For de automatisk fredete kirkene (bygd før 1650) er de romanske steinkirkene fra middelalderen i flertall. Det er levert svar for 26 stavkirker, og 23 andre trebygninger fra denne perioden.

Rapporten omfatter 533 av totalt 562 murkirker og 978 av totalt 1063 trekirker. Dette utgjør en svarprosent på 95 % for murkirkene og 92 % for trekirkene.

6.5 Antall kirker i hver vernegruppe i mur og tre

Figur 6: Antall kirker i hver vernegruppe i mur og tre

		Byggemateriale					
		Mur		Tre		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%
Vernegruppe	Autom. fredet	153	28,7 %	49	5,0 %	202	13,4 %
	Autom. vernet	19	3,6 %	264	27,0 %	283	18,7 %
	Listeført	122	22,9 %	297	30,4 %	419	27,7 %
	Ikke listeført	239	44,8 %	368	37,6 %	607	40,2 %
	Total	533	100,0 %	978	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 6: Antall kirker i mur og tre etter vernegruppe

I gruppen automatisk vernede kirker (1650 til 1850) er det få murkirker, og fordelingen mellom vernegruppene er mer ujevn for mur- enn for trekirkene. For trekirkene er det få i den eldste vernegruppen, men ellers er det relativt jevn fordeling for denne materialegruppen.

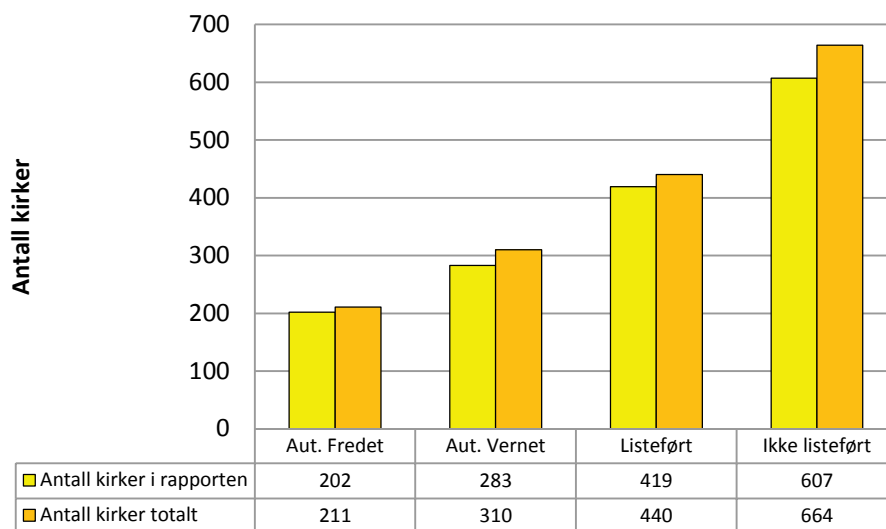
For bygningsmassen i sin helhet er ca. to av tre kirker trekirker. Nyere kirker bygges ofte i mur, og for kirker bygget etter 1950 er ca. to av tre kirker murkirker.

7 Sammenligning av kirkeutvalget fordelt på vernegrupper i de tre kontrollrundene

Utvalget i 2014 fordeler seg på følgende måte ut fra vernegruppene:

Vernegruppe	Antall totalt	Antall i undersøkelsen	Svarprosent
Automatisk fredete kirker (Vernegruppe 1)	211	202	95,70 %
Automatisk listeførte kirker (Vernegruppe 2)	310	283	91,30 %
Listeførte kirker (Vernegruppe 3)	440	419	95,20 %
Ikke listeførte kirker (Vernegruppe 4)	665	607	91,30 %
Total	1625	1511	93,00 %

Tabell 7: Antall kirker i undersøkelsen fordelt på vernegrupper

Figur 7: Antall kirker i undersøkelsene fordelt på vernegrupper

Vernegruppe	2006	2010	2014	Differanse 2014 minus 2010
Aut. fredet	169	208	202	-6
Aut. vernet	279	306	283	-23
Listeført etter 1850	417	438	419	-19
Ikke listeført	616	648	607	-41
Total	1481	1600	1511	-89

Tabell 8: Antall kirker i de ulike undersøkelsene

7.1 Automatisk fredet før 1650

I denne vernegruppen er det 1 kirke som har aldri vært kontrollert (Mariakirken i Bergen). 8 kirker var med i 2010, men ikke i 2014 (Eidsborg stavkirke og Flesberg stavkirke (tre), Trondenes, Nidarosdomen, Heggen, Haug, Norderhov og Jelsa (mur). 2 murkirker var med i 2014, men ikke i 2010 (Nærøy gamle og Nonneseter klosterkapell).

Det er altså 6 færre kirker i 2014 enn i 2010 (3 %). Gruppen er mye større enn i 2006, og sammenligning mellom 2006 og 2014 er derfor vanskelig.

Størrelsesforskjellen for gruppen mellom 2010 og 2014 er relativt liten, og tallene bør kunne sammenlignes uten store forbehold.

7.2 Automatisk vernet 1650-1850

I kategorien automatisk vernet var 24 trekirker og 2 murkirker (sum 26) med i 2010, men ikke i 2014. 2 trekirker og 1 murkirke (sum 3) var med i 2014, men ikke i 2010. Det er altså 23 færre kirker i 2014 enn i 2010 (8 %).

I denne vernegruppen er det 6,5 % murkirker og 93,5 % trekirker. Andelen trekirker som har falt ut i forhold til murkirker er dermed forholdsvis representativt. Utvalget i 2014 har samme profil som i 2010 og kan sammenlignes.

7.3 Listeførte kirker etter 1850

15 listeførte trekirker og 4 listeførte murkirker (sum 19) var med i 2010, men ikke i 2014. 4 trekirker og 0 murkirker var med i 2014, men ikke i 2010. Det er altså 19 færre kirker i denne gruppen i 2014 enn 2010 (3,5 %).

I denne vernegruppen er det 29 % murkirker og 71 % trekirker. Andelen trekirker som har falt ut er dermed forholdsmessig større enn antall murkirker som har falt ut. Likevel små endringer i forhold til antall kirker totalt (3,5 %).

Konklusjonen er at utvalget i 2014 har tilnærmet samme profil som i 2010 og kan sammenlignes.

7.4 Ikke listeførte kirker etter 1850

I denne gruppen er det 2 kirker som aldri har vært kontrollert. 3 kirker var med i 2006 og 2014, men ikke i 2010. 42 trekirker og 12 murkirker (sum 54) var med i 2010, men ikke i 2014. Antallet som var med i 2014, men ikke i 2010 er 3 trekirker og 13 murkirker (sum 16). Det er altså 41 færre kirker i 2014 enn 2010.

8 av de nye kirkene i 2014 var nybygg siden 2010. I denne vernegruppen er det 37 % murkirker og 63 % trekirker. Andelen trekirker som har falt ut i forhold til murkirker er høyere enn dette. Det betyr at andelen murkirker er noe høyere nå enn i 2010. Samtidig er over 90 % av utvalget likt.

Vi konkluderer med at en skal være litt forsiktig med å sammenligne de to kontrollene, men markerte utslag, f.eks. mer enn ca. 3 %, bør kunne regnes som signifikant.

7.5 Deltakelse i undersøkelsen på tvers av vernegrupper

Totalt er det kun 4 kirker har aldri vært kontrollert (Slottskapellet, Mariakirken, Bergen Diakonissehjems kapell og Etne kyrkje (ny)). Relativt mange trekirker har falt ut i 2014 i forhold til 2010. Det er noen flere murkirker fordi det er bygd noen nye kirker siden 2010.

Deltagelsen i 2014-undersøkelsen har 5,9 % færre kirker enn 2010. Fordelingen totalt synes likevel å være relativt representativ både på vernegrupper og mur/tre.

Konklusjonen er at resultatene for 2010 og 2014 kan sammenlignes på de punktene der det er stilt like spørsmål, men små variasjoner kan skyldes endringer i utvalget. Variasjoner på mer enn 2 % kan antas å være signifikante.

8 Overordnet tilstandsvurdering

Undersøkelsen baserer seg på tolv overordnede spørsmål om kirkebyggenes tilstand og funksjonalitet, basert på metoden for tilstandsregistrering og -vurdering i Norsk Standard NS 3424 Tilstandsanalyse for byggverk. De tolv områdene er:

1. Tak og tårn
2. Yttervegger
3. Grunn og fundamenter
4. Interiør og inventar
5. Sikring av verdigjenstander
6. Orgel
7. Brann- og tyverisikring
8. Tekniske installasjoner
9. Utendørs
10. Tilgjengelighet
11. Funksjonalitet
12. Samlet vurdering av bygning, installasjoner og funksjoner

Tabellene viser antall kirker, i både antall og prosent, inndelt etter ulike typer vernegrupper og de 4 tilstandsgradene. For definisjon av de fire tilstandsgradene, se kapitlet «Metoder for innsamling, gruppering og analyse».

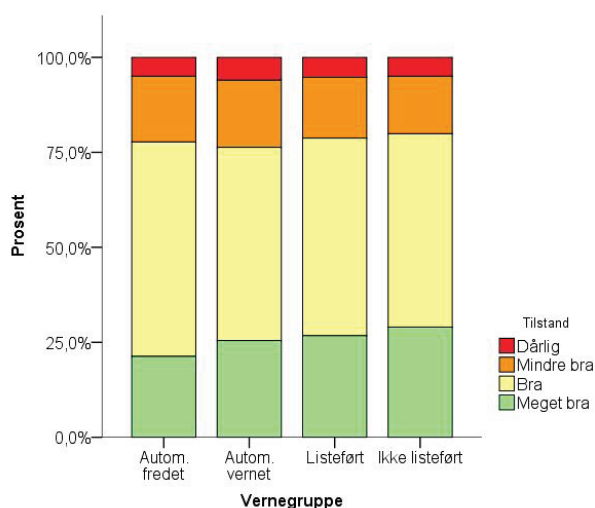
Identisk tilstandsundersøkelse ble gjort i egenkontrollen i 2006 og 2010. I kommentarene under hver tabell beskrives årets resultat og enkelte utviklingstrekk fra 2010. Rapportene fra 2006 og 2010 er tilgjengelig på KAs nettsider

8.1 Yttertak og tårn

Taktekking, bærekonstruksjon, tårn og spir, nedløp og beslag

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Yttertak og tårn	Dårlig	10	5,0 %	17	6,0 %	22	5,3 %	30	4,9 %	79	5,2 %
	Mindre bra	35	17,3 %	50	17,7 %	67	16,0 %	92	15,2 %	244	16,1 %
	Bra	114	56,4 %	144	50,9 %	218	52,0 %	309	50,9 %	785	52,0 %
	Meget bra	43	21,3 %	72	25,4 %	112	26,7 %	176	29,0 %	403	26,7 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 9: Tilstand yttertak og tårn

Figur 8: Tilstand yttertak og tårn

For 21,3 % av kirkene er det rapportert om utilfredsstillende tilstand på tak og tårn, det vil si at mer enn hver femte kirke har Dårlig eller Mindre bra tilstand. Resultatet er omtrent likt innenfor alle de fire vernegruppene. Alle har 5-6 % Dårlig tilstand og 15-18 % med Mindre bra tilstand. På den annen side er andelen kirker med Meget bra tilstand økende jo nyere kirkene er, fra 21,3 % for de eldste (automatisk fredete) kirkene, til 29,0 % for de ikke listeførte kirkene.

Utvikling: I 2010 ble det totalt oppgitt utilfredsstillende tilstand på 21,2 % på dette punktet⁹, og dette nivået er ikke vesentlig endret fra forrige kontroll. Kirkene fra perioden 1650-1850 er den gruppen som har utviklet seg mest i negativ retning fra 2010 med en økt andel utilfredsstillende tilstand fra 20,6 % til 23,7 %. På den andre siden har de eldste kirkene økt andelen tilfredsstillende tilstand fra 73,5 % til 77,7 %. I tillegg har den totale andelen med Meget bra økt fra 23,4 % til 26,7. For de listeførte kirkene har andelen Meget bra gått opp fra 21 % til 26,7 %.

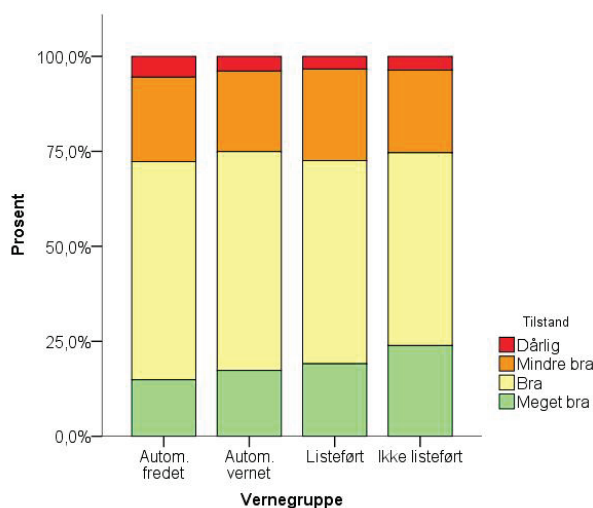
⁹ I sammenligning mellom undersøkelsene må det tas i betraktning at det var 1,6 % som ikke hadde besvart punktet i 2010.

8.2 Yttervegger

Veggkonstruksjon, panel/kledning, vinduer og dører, overflatebehandling

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Yttervegger	Dårlig	11	5,4 %	11	3,9 %	14	3,3 %	22	3,6 %	58	3,8 %
	Mindre bra	45	22,3 %	60	21,2 %	101	24,1 %	132	21,7 %	338	22,4 %
	Bra	116	57,4 %	163	57,6 %	224	53,5 %	308	50,7 %	811	53,7 %
	Meget bra	30	14,9 %	49	17,3 %	80	19,1 %	145	23,9 %	304	20,1 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 10: Tilstand yttervegger

Figur 9: Tilstand yttervegger

For 26,2 % av kirkene er det rapportert at yttervegger har utilfredsstillende tilstand. Andelen kirker med vurderingen Dårlig ligger i området 3-5 %, med 5,4 % på de eldste byggene. Ca. 21-24 % rapporterer om Mindre bra tilstand. Andelen Meget bra er 14,9 % på de eldste kirkene, og blir gradvis høyere jo yngre bygningene er, opp til 23,9 på de ikke listeførte kirkene.

Utvikling: Resultatet kan tyde på en negativ utvikling for tilstanden på ytterveggene siden 2010¹⁰.

Andelen som rapporterte utilfredsstillende tilstand på dette punktet i 2010 var 21,9 %. Dette har økt til 26,2 % i 2014. Det er en negativ utvikling for de listeførte kirkene, hvor andelen som oppga utilfredsstillende tilstand i 2010 var 21,7 %, mens andelen i 2014 er 27,4 %. Også for de nyeste ikke listeførte kirkene er det en negativ utvikling på resultatene for dette punktet, fra 19,7 % til 25,3 %.

Det er også en viss negativ endring innenfor gruppen tilfredsstillende tilstand (Bra og Meget bra) for de fredete kirkene. Det har vært en forflytning fra Meget bra til Bra; Meget bra har sunket fra 17,8 % til 14,9 %, mens andelen Bra har økt fra 53,8 % til 57,4 %.

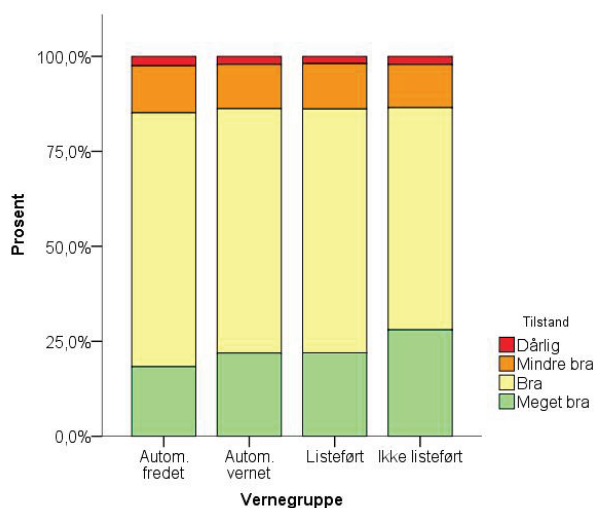
¹⁰ Man må ha med i bildet at undersøkelsen i 2010 hadde en andel ikke besvart på 1,9 %.

8.3 Grunn og fundamenter

Grunn, fundamenter, grunnmur, drenering, kryperom, kjeller

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Grunn og fundamenter	Dårlig	5	2,5 %	6	2,1 %	8	1,9 %	13	2,1 %	32	2,1 %
	Mindre bra	25	12,4 %	33	11,7 %	50	11,9 %	69	11,4 %	177	11,7 %
	Bra	135	66,8 %	182	64,3 %	269	64,2 %	355	58,5 %	941	62,3 %
	Meget bra	37	18,3 %	62	21,9 %	92	22,0 %	170	28,0 %	361	23,9 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 11: Tilstand grunn og fundamenter

Figur 10: Tilstand grunn og fundamenter

Andelen bygninger hvor tilstanden på grunn og fundamenter vurderes som utilfredsstillende er totalt på 13,8 %. Vurderingene Dårlig og Mindre bra fordeler seg ganske likt mellom vernegruppene, med henholdsvis ca. 2 % og 11-12 %. Vurderingen Meget bra gis til 28 % av de nyeste bygningene, mens den samme vurderingen gis til kun 18,3 % av de automatisk fredete kirkene.

Utvikling: Totalt sett ser vi ikke større endringer fra 2010¹¹. Ser man på de ulike vernegruppene, er det noe mer variasjon mellom

undersøkelsene. I kategorien automatisk vernede kirker har andelen Meget bra økt fra 13,7 % til 21,9 % i 2014. For de fredete kirkene har andelen som er vurdert som tilfredsstillende (Bra eller Meget bra) økt til 85,1 % fra 81,3 i 2010.

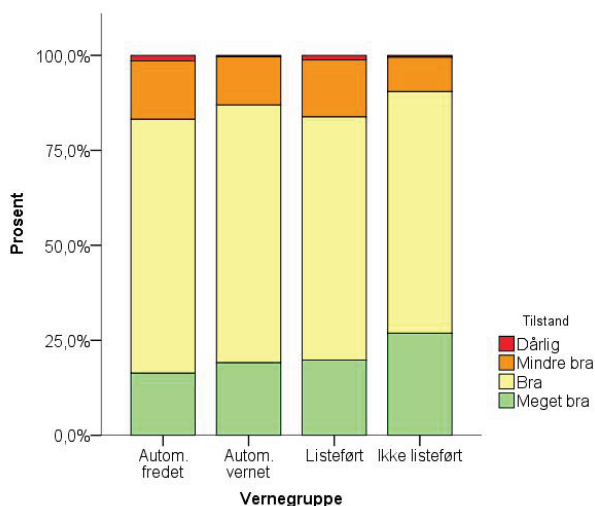
¹¹ Andelen ikke besvart i 2010 lå på 2 %, og dette må tas i betraktning i sammenligning mellom undersøkelsene.

8.4 Interiør og inventar

Innervegger, gallerier, overflater, benker, alter og annet fast inventar

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Interiør og inventar	Dårlig	3	1,5 %	1	0,4 %	5	1,2 %	3	0,5 %	12	0,8 %
	Mindre bra	31	15,3 %	36	12,7 %	63	15,0 %	55	9,1 %	185	12,2 %
	Bra	135	66,8 %	192	67,8 %	268	64,0 %	386	63,6 %	981	64,9 %
	Meget bra	33	16,3 %	54	19,1 %	83	19,8 %	163	26,9 %	333	22,0 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 12: Tilstand interiør og inventar

Figur 11: Tilstand interiør og inventar

automatisk vernede kirkene er det et visst vektskifte fra Bra til Meget bra, mens det på de fredete byggene går andre veien, med større andel Bra og en viss nedgang i andelen Meget bra.

På punktet interiør og inventar rapporteres det om tilfredsstillende tilstand på om lag ni av ti kirker. Vurderingen Dårlig gis til under 1 % av totalen. Gruppen Mindre bra utgjør gjennomsnittlig 12,2 %, med noe større andel på de automatisk fredete og listeførte kirkene, med 15,3 % for de fredete byggene. Andelen Meget bra varierer fra 16,3 % til 26,9 %, med høyest nivå blant de nyeste bygningene.

Utvikling: Vi ser ikke stor endring på dette punktet siden 2010. Andelen som oppga tilfredsstillende tilstand ligger på 87 % begge år¹². På de

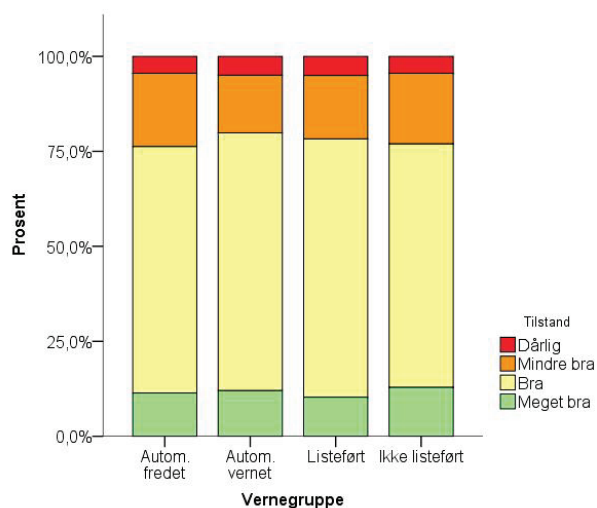
¹² I forrige undersøkelse var andelen ikke besvart 2,1 %, og dette må tas i betraktning i sammenligning.

8.5 Sikring av verdigjenstander

Behandling, sikring og oppbevaring av sølv, tekstiler, kunst og andre verdigjenstander

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Sikring av verdigjenstander	Dårlig	9	4,5 %	14	4,9 %	21	5,0 %	27	4,4 %	71	4,7 %
	Mindre bra	39	19,3 %	43	15,2 %	70	16,7 %	113	18,6 %	265	17,5 %
	Bra	131	64,9 %	192	67,8 %	285	68,0 %	389	64,1 %	997	66,0 %
	Meget bra	23	11,4 %	34	12,0 %	43	10,3 %	78	12,9 %	178	11,8 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 13: Tilstand sikring av verdigjenstander

Figur 12: Tilstand sikring av verdigjenstander

Totalt 22,2 % gir vurderingen ikke tilfredsstillende på punktet sikring av verdigjenstander. Kategorien Dårlig ligger jevnt på 4-5 % på tvers av vernegruppene. Mindre bra varierer fra 15,2 % på de automatisk vernede til 19,3 % på de automatisk fredete byggene. Mellom 64 og 68 % sier at sikringen av verdigjenstandene er Bra, med høyest score for de listeførte byggene. Fra 10-13 % av kirkene vurderes som Meget bra på dette punktet.

Utvikling: Fra 2010 kan vi se en klar tendens til bedring av sikringen

av verdigjenstander. Gruppen som har svart at sikringen er tilfredsstillende (Bra eller Meget bra) har økt fra ca. 72 % til ca. 78 % mellom undersøkelsene. Gruppen som har svart at sikringen er Dårlig eller Mindre bra, er redusert fra ca. 26 % i 2010 til ca. 22 % i 2014¹³. For en av vernegruppene, de fredete kirkene, ser man imidlertid en negativ utvikling på dette punktet fra 2010. I 2014 er andelen utilfredsstillende tilstand 23,8 %, mens den i 2010 lå på 19,2 %.

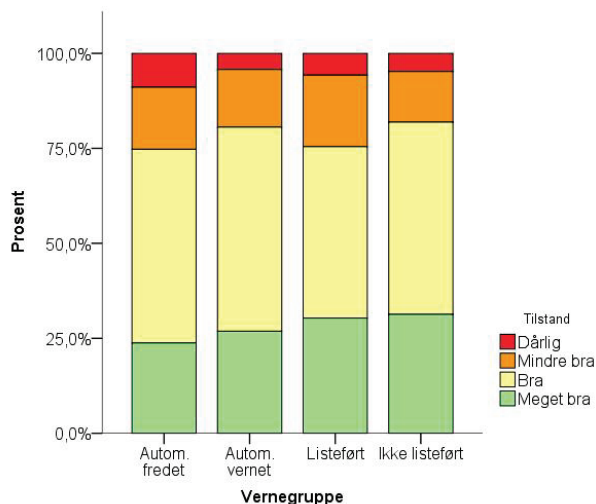
¹³ Ikke besvart-andelen i 2010 på dette punktet lå på 2,4 %.

8.6 Orgel

Tilstand, funksjonalitet og egnethet

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Orgel	Dårlig	18	8,9 %	12	4,2 %	24	5,7 %	29	4,8 %	83	5,5 %
	Mindre bra	33	16,3 %	43	15,2 %	79	18,9 %	81	13,3 %	236	15,6 %
	Bra	103	51,0 %	152	53,7 %	189	45,1 %	307	50,6 %	751	49,7 %
	Meget bra	48	23,8 %	76	26,9 %	127	30,3 %	190	31,3 %	441	29,2 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 14: Tilstand orgel

Figur 13: Tilstand orgel

Totalt 78,9 % rapporterer tilfredsstillende tilstand for orgelet. For de automatisk vernet og ikke listeførte kirkene er andelen ikke tilfredsstillende ganske lik på 18-19 %. De fredete og listeførte bygningene har en andel på ca. 24-25 % ikke tilfredsstillende. De automatisk fredete bygningene har størst andel med vurdering Dårlig (8,9 %).

Utvikling: I sammenligning mellom undersøkelsene må det tas i betraktning en ikke besvartprosent i 2010 på 3,8 %, med en andel på over 10 % for de fredete bygningene. Tallene på dette

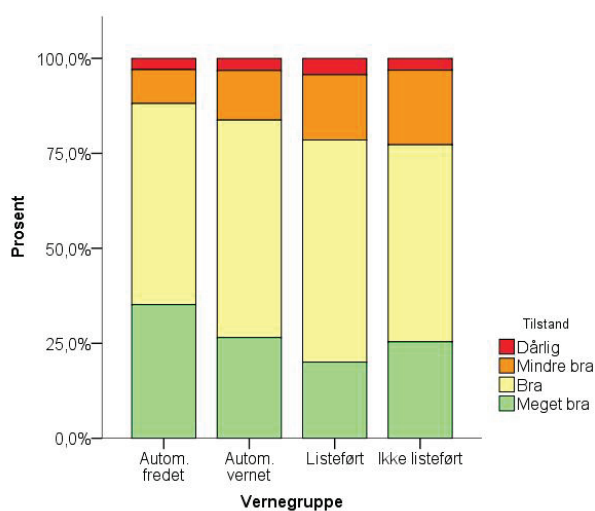
punktet varierer i både positiv og negativ retning mellom de to resultatsettene, med en viss bevegelse i positiv retning. Størst bedring ser vi på de listeførte kirkene, hvor andelen Meget bra har gått opp fra 25,1 % til 30,3 %.

8.7 Brann- og tyverisikring

Rømningsveier, brannvernutstyr, brann- og innbruddsalarm

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Brann- og tyverisikring	Dårlig	6	3,0 %	9	3,2 %	18	4,3 %	19	3,1 %	52	3,4 %
	Mindre bra	18	8,9 %	37	13,1 %	72	17,2 %	119	19,6 %	246	16,3 %
	Bra	107	53,0 %	162	57,2 %	245	58,5 %	315	51,9 %	829	54,9 %
	Meget bra	71	35,1 %	75	26,5 %	84	20,0 %	154	25,4 %	384	25,4 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 15: Tilstand brann- og tyverisikring

Figur 14: Tilstand brann- og tyverisikring

For gruppen som helhet blir det rapportert om tilfredsstillende brann- og tyverisikring på fire av fem kirker. Det rapporteres gjennomgående om bedre tilstand på vernede bygg, og innenfor den eldste kategorien finner man den klart høyeste andelen av Meget bra.

I gruppen Mindre bra ser man relativt stor forskjell mellom vernegruppene, fra 8,9 % av de automatisk fredete kirkene, til 19,6 % på de ikke listeførte kirkene. For kategorien Dårlig er rapporteringen jevnere, med ca. 3-4 % for alle vernegruppene.

Utvikling: Andelen kirker som rapporterte tilfredsstillende tilstand er ca. 80 % i begge undersøkelsene. Andelen kirker som rapporterte utilfredsstillende tilstand i 2010 var 16,7, mot 19,7 i 2014. Forutsatt at ikke besvart-gruppen¹⁴ fra 2010 tenkes fordelt jevnt mellom god og dårlig side, er det en svak tendens i negativ retning.

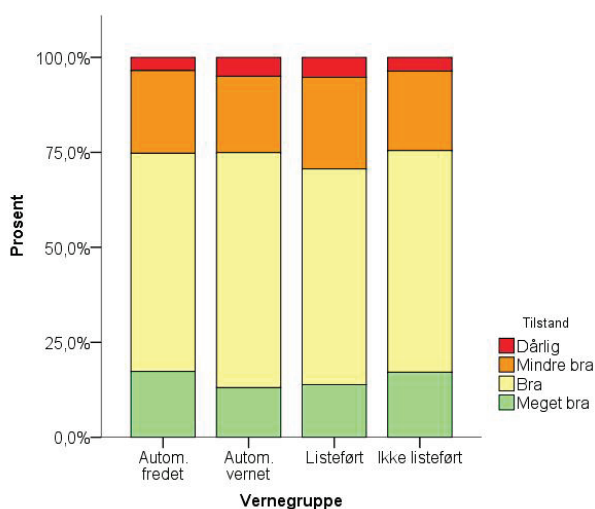
¹⁴ Ikke besvart i 2010 på dette punktet ligger på 3,3 %, mens ikke besvart-gruppen er eliminert i 2014.

8.8 Tekniske installasjoner og inneklima

Ledningsanlegg, lys og varme, sanitæranlegg, ventilasjon enøk

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Tekniske installasjoner og inneklima	Dårlig	7	3,5 %	14	4,9 %	22	5,3 %	22	3,6 %	65	4,3 %
	Mindre bra	44	21,8 %	57	20,1 %	101	24,1 %	127	20,9 %	329	21,8 %
	Bra	116	57,4 %	175	61,8 %	238	56,8 %	354	58,3 %	883	58,4 %
	Meget bra	35	17,3 %	37	13,1 %	58	13,8 %	104	17,1 %	234	15,5 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 16: Tilstand tekniske installasjoner og inneklima

Figur 15: Tilstand tekniske installasjoner og inneklima

På ca. en av fire kirker vurderes tilstanden på tekniske installasjoner og inneklima som ikke tilfredsstillende. De listeførte bygningene har en noe høyere andel av Dårlig/Mindre bra, med 29,4 %. Andelen som vurderer inneklimateet som Bra varierer mellom 58 og 62 %, og andelen som gir vurderingen Meget bra varierer mellom 13 og 17 %.

På dette punktet bør det tas i betraktning at enkelte av de eldste kirkene ikke har innlagt elektrisitet, og dermed ikke har strømdrevne tekniske installasjoner.

Utvikling: Vi ser en viss utvikling i positiv retning på dette punktet siden 2010. Andelen kirker med tilfredsstillende tilstand har gått opp fra 68,3 % til 73,9 %, men det må tas i betraktning en relativt høy andel ikke besvart i forrige undersøkelse¹⁵. Undersøkelsen viser også at andelen kirker med tilfredsstillende tilstand har gått opp på alle vernegruppene, hvor de fredete kirkene økte mest fra 62,9 % til 74,7 %.

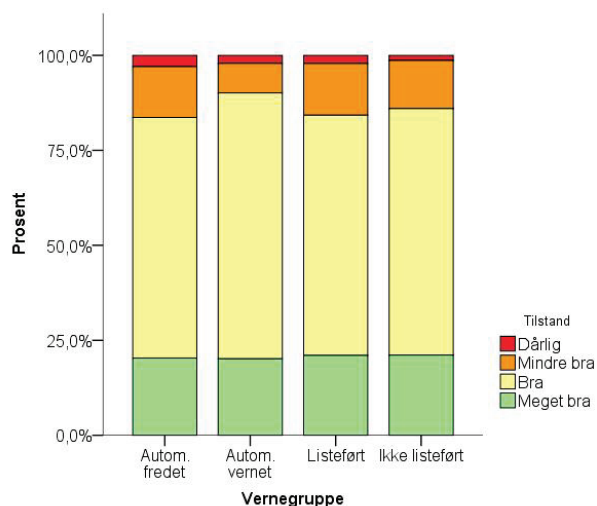
¹⁵ Ikke besvart-andel i 2010 er 5,3 % med 12,5 % på de fredete bygningene.

8.9 Utendørs

Veier, grøntanlegg, parkering, belysning, servicebygg

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Utendørs	Dårlig	6	3,0 %	6	2,1 %	9	2,1 %	8	1,3 %	29	1,9 %
	Mindre bra	27	13,4 %	22	7,8 %	57	13,6 %	77	12,7 %	183	12,1 %
	Bra	128	63,4 %	198	70,0 %	265	63,2 %	394	64,9 %	985	65,2 %
	Meget bra	41	20,3 %	57	20,1 %	88	21,0 %	128	21,1 %	314	20,8 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 17: Tilstand utendørsanlegg

Figur 16: Tilstand utendørsanlegg

Totalt 86 % rapporterer at tilstanden på uteanleggene er tilfredsstillende. Det er forskjeller mellom vernegruppene. Andelen Mindre bra varierer fra 7,8 % på de automatisk vernede kirkene til 13-14 % for de fredete og listeførte bygningene. Bra-andelen varierer fra 63 til 70 %, mens vurderingen Meget bra ligger jevnt på 20-21 %.

Utvikling: Totalt sett er det en positiv utvikling fra 2010¹⁶, fra 83,1 % til 86 % på positiv side. Det er imidlertid en viss bevegelse fra Meget bra til Bra mellom undersøkelsene. I 2010 fikk 58,2 % av de fredete bygningene vurdering

Bra, og 24,5 % Meget bra, mens det i 2014 er 63,4 % som får vurderingen Bra, og 20,3 % vurderes som Meget bra.

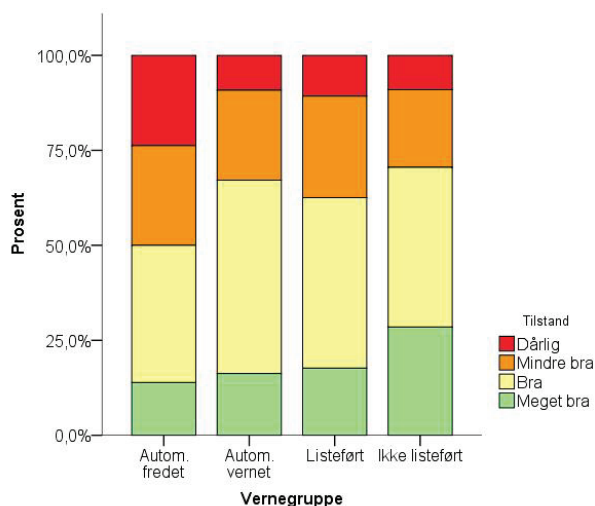
¹⁶ Vet-ikke-andelen i 2010 var på 2,7 %.

8.10 Tilgjengelighet

Tilgjengelighet for bevegelsehemmede, HC-toalett, heiser, ramper

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Tilgjengelighet	Dårlig	48	23,8 %	26	9,2 %	45	10,7 %	55	9,1 %	174	11,5 %
	Mindre bra	53	26,2 %	67	23,7 %	112	26,7 %	124	20,4 %	356	23,6 %
	Bra	73	36,1 %	144	50,9 %	188	44,9 %	255	42,0 %	660	43,7 %
	Meget bra	28	13,9 %	46	16,3 %	74	17,7 %	173	28,5 %	321	21,2 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 18: Tilstand tilgjengelighet

Figur 17: Tilstand tilgjengelighet

For alle kirkene sett under ett rapporterer 35,1 % at tilgjengeligheten til bygningen ikke er tilfredsstillende. Det er relativt stor forskjell mellom de forskjellige vernegrupper på dette punktet, med opptil 20 prosentpoeng forskjell mellom vernegruppene. For de fredete kirkene vurderes 50 % som utilfredsstillende, mens andelen for de ikke listeførte ligger på 29,5 %. Generelt er det mer krevende å tilrettelegge for god tilgjengelighet i de eldste kirkene, på grunn av begrensninger ut fra vernehensyn. De nyeste bygningene kommer således bedre ut, selv om disse også har en betydelig andel ikke tilfredsstillende tilstand.

Utvikling: På dette punktet har det vært markant bedring siden 2010. Andelen kirker med tilfredsstillende tilstand har økt fra 57,3 % til 64,8 %¹⁷. Det er på de automatisk vernede kirkene man ser den største forbedringen, fra 55,9 % til 67,2 % fra forrige kontroll. For de fredete kirkene har det ikke vært noen vesentlig endring.

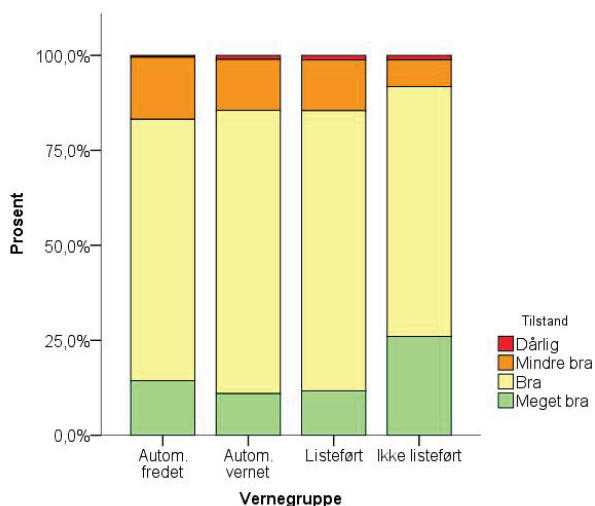
¹⁷ I 2010 var det 2 % ikke besvart på dette punktet.

8.11 Funksjonalitet og egnethet

Bygningens egnethet til nåværende bruk, rom og planløsning, funksjoner

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. Vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Funksjonalitet	Dårlig	1	0,5 %	3	1,1 %	5	1,2 %	7	1,2 %	16	1,1 %
	Mindre bra	33	16,3 %	38	13,4 %	56	13,4 %	43	7,1 %	170	11,3 %
	Bra	139	68,8 %	211	74,6 %	309	73,7 %	399	65,7 %	1058	70,0 %
	Meget bra	29	14,4 %	31	11,0 %	49	11,7 %	158	26,0 %	267	17,7 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 19: Bygningens funksjonalitet og egnethet

Figur 18: Bygningens funksjonalitet og egnethet

Punktet funksjonalitet vurderes som tilfredsstillende for 87,7 % av kirkene. Det er relativt stor forskjell mellom vernegruppene. Mindre bra varierer fra 7-16 % og Bra varierer fra 66-75 %. 11-26 % vurderer funksjonaliteten som Meget bra. Størst andel Meget bra finnes i kategorien ikke listeførte kirker.

Utvikling: Tilfredsheten med kirkebyggenes funksjonalitet og egnethet synes å ha økt noe siden 2010¹⁸.

Andelen kirker som vurderes som tilfredsstillende har økt fra 84,7 % til 87,7 %. På de fredete kirkene ser vi den høyeste økningen fra 74,5 % til 83,2 %.

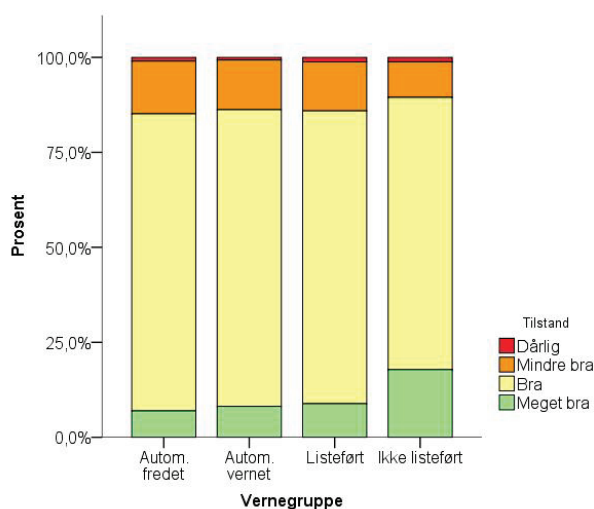
¹⁸ 2,1 % svarte ikke på dette punktet i 2010.

8.12 Samlet vurdering

Samlet vurdering av bygning, installasjoner og funksjoner

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Samlet vurdering	Dårlig	2	1,0 %	2	0,7 %	5	1,2 %	7	1,2 %	16	1,1 %
	Mindre bra	28	13,9 %	37	13,1 %	54	12,9 %	57	9,4 %	176	11,6 %
	Bra	158	78,2 %	221	78,1 %	323	77,1 %	435	71,7 %	1137	75,2 %
	Meget bra	14	6,9 %	23	8,1 %	37	8,8 %	108	17,8 %	182	12,0 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 20: Samlet vurdering

Figur 19: Samlet vurdering

avsnitt). På punktet samlet vurdering rapporterer imidlertid 87,3 % at de er tilfreds samlet sett. Dette kan ha sammenheng med at respondentene tar med flere faktorer enn de tekniske forholdene når de gjør en samlet vurdering, for eksempel hvordan bygningen oppleves som bruks- og kulturbygg.

Utvikling: Utilfreds-andelen er i 2014 12,7 %, mot 10,2 % i 2010 når man ser på alle byggene. Denne endringen er såpass liten at det ikke er grunnlag for å si om det har skjedd en forverring siden i 2010¹⁹. Vi ser en positiv utvikling fra 13,6 % til 17,8 % på de nyeste, ikke listeførte kirkene med tilstandsgrad Meget bra. De listeførte kirkene har en negativ utvikling fra 9,6 % til 14,1 % på dårlig side.

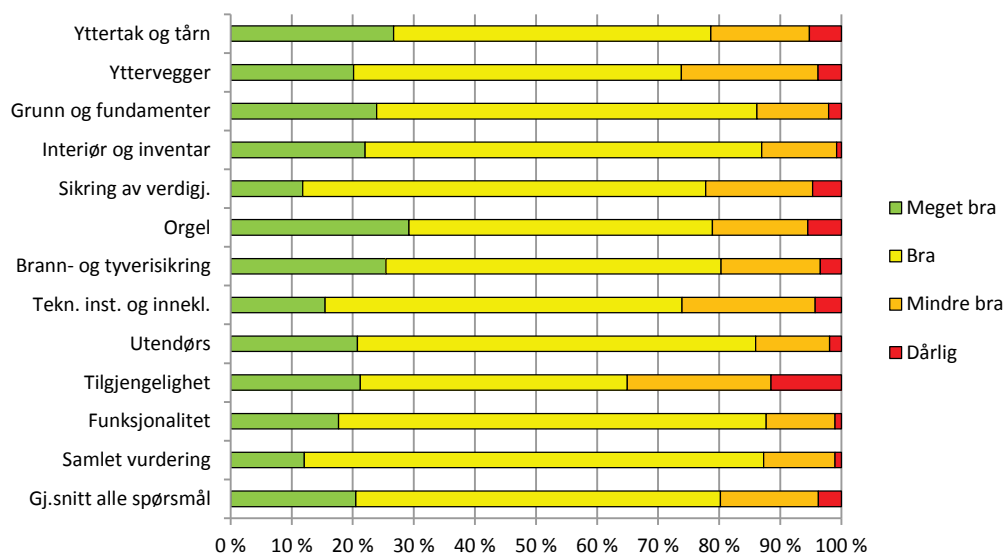
¹⁹ Andelen «vet ikke» i forrige undersøkelse lå på 3,1 %.

8.13 Samlet resultat for 12 tilstandspunkter

	Dårlig		Mindre bra		Bra		Meget bra		Total	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	Gj.sn. tilst. grad*
Yttertak og tårn	79	5,2 %	244	16,1 %	785	52,0 %	403	26,7 %	1511	1,00
Yttervegger	58	3,8 %	338	22,4 %	811	53,7 %	304	20,1 %	1511	1,10
Grunn og fundamenter	32	2,1 %	177	11,7 %	941	62,3 %	361	23,9 %	1511	0,92
Interiør og inventar	12	,8 %	185	12,2 %	981	64,9 %	333	22,0 %	1511	0,92
Sikring av verdigjenstander	71	4,7 %	265	17,5 %	997	66,0 %	178	11,8 %	1511	1,15
Orgel	83	5,5 %	236	15,6 %	751	49,7 %	441	29,2 %	1511	0,97
Brann- og tyverisikring	52	3,4 %	246	16,3 %	829	54,9 %	384	25,4 %	1511	0,98
Tekn. installasjoner og innelima	65	4,3 %	329	21,8 %	883	58,4 %	234	15,5 %	1511	1,15
Utendørs	29	1,9 %	183	12,1 %	985	65,2 %	314	20,8 %	1511	0,95
Tilgjengelighet	174	11,5 %	356	23,6 %	660	43,7 %	321	21,2 %	1511	1,25
Funksjonalitet	16	1,1 %	170	11,3 %	1058	70,0 %	267	17,7 %	1511	0,96
Samlet vurdering	16	1,1 %	176	11,6 %	1137	75,2 %	182	12,0 %	1511	1,02
Gj.snitt alle spørsmål	57	1,1 %	242	11,6 %	902	75,2 %	310	12,0 %	1511	1,03

* Meget bra = 0, Bra = 1, Mindre bra = 2, Dårlig = 3

Tabell 21: Samlet resultat for 12 tilstandspunkter

Figur 20: Samlet resultat for 12 tilstandspunkter

Ved å se på den gjennomsnittlige tilstanden for hvert spørsmål, kan man få en indikator som kan skille ut kritiske områder. Gjennomsnittlig tilstandsgrad beregnes ved å summere antall kirker i hver tilstandsgruppe multiplisert med tilstandsgraden, og så dele på antall kirker:

$$\text{Gjennomsnittlig tilstandsgrad (TG)} = \frac{\sum (\text{Kirker i hver TG} \times \text{TG})}{\sum \text{Kirker}}$$

Siden antallet kirker er relativt stort og tilstandsgraderingen så grov, skal det mange kirker til for å gi utslag. Derfor er gjennomsnittlig tilstandsgrad oppgitt med to desimaler i tabellen.

Punktene tilgjengelighet, tekniske installasjoner og inneklime samt sikring av verdigjenstander har høyest gjennomsnittstall mellom 1,25 og 1,15, med vurderinger på utilfredsstillende tilstand på henholdsvis 35,1 %, 26,1 % og 22,2 %. Yttertak og tårn, og yttervegger og samlet vurdering ligger på en gjennomsnittlig tilstandsvurdering på 1,0 og 1,10. De resterende punktene har en gjennomsnittlig tilstandsvurdering mellom Meget bra og Bra på 0,92 og 0,98, hvor grunn og fundamenter samt interiør og inventar har den beste gjennomsnittlige tilstanden med 0,92.

Samlet sett for alle spørsmålene ligger gjennomsnittlig tilstandsgrad på 1,03. Det er nøyaktig det samme resultatet som i 2010. Sammenligner man årets resultater med forrige undersøkelse, ser man visse endringer. Blant annet er det en utvikling innenfor god side (Meget bra og Bra), hvor andelen av tilstandsvurderingen Bra har økt fra 58,4 % i 2010 til 75,2 % i 2014, mens andelen Meget bra har gått ned fra 19,4 % til 12,0 %. Innenfor den dårlige siden ser man en positiv utvikling ved at andelen Dårlig går ned fra 3,5 % til 1,1 % og andelen Mindre bra er redusert fra 16 % i 2010 til 11,6 % i 2014. Færre Dårlig og færre Meget bra fører til at den gjennomsnittlige tilstandsvurderingen ikke har endret seg siden forrige kontroll.

Tilgjengelighet er det punktet som har hatt størst endring siden sist, med en markert positiv utvikling. I 2010 hadde tilgjengelighet en samlet andel Mindre bra og Dårlig på 40,7 % mens utilfredsstillende tilstand er redusert til 35,1 % i 2014. På motsatt ende av skalaen er yttervegger det punktet som viser størst negativ utvikling siden 2010. Andelen utilfredsstillende tilstand har økt fra 21,9 % til 26,2 %. Også for punktet om brann- og tyverisikring indikerer undersøkelsen en negativ utvikling, hvor andelen med utilfredsstillende tilstand har økt fra 16,7 % til 19,7 %.

8.14 Utvikling på god og dårlig side fra 2010 til 2014 for alle 12 punkter

Tabellen under viser utvikling fra 2010 til 2014 basert på gjennomsnittlig resultat for hvert av de 12 tilstandspunktene, og utviklingen innenfor god og dårlig side. Ytterst til høyre vises totalvurderingen når begge sidene legges sammen.

Spørsmål	God side (Meget bra)				Dårlig side (Mindre bra og Dårlig)				Totalvurdering av utviklingen	
	Meget bra i 2014	Meget bra i 2010	Bedring i forhold til 2010		Mindre bra og Dårlig i 2014	Mindre bra og Dårlig i 2010	Bedring i forhold til 2010		God side pluss dårlig side	
Yttertak og tårn	26,7	23,4	3,3		21,3	21,2	-0,1		3,2	
Yttervegger	20,1	20,8	-0,7		26,2	21,9	-4,3		-5,0	
Grunn og fundamenter	23,9	21,3	2,6		13,8	12,3	-1,5		1,1	
Interiør og inventar	22,0	22,0	0,0		13,0	10,7	-2,3		-2,3	
Sikring av verdigjenst.	11,8	13,5	-1,7		22,2	25,7	3,5		1,8	
Orgel	29,2	27,6	1,6		21,1	20,7	-0,4		1,2	
Brann- og tyverisikring	25,4	26,4	-1,0		19,7	16,7	-3,0		-4,0	
Tekniske inst. og innelima	15,5	12,6	2,9		26,1	26,4	0,3		3,2	
Utendørs	20,8	21,3	-0,5		14,0	14,2	0,2		-0,3	
Tilgjengelighet	21,2	19,8	1,4		35,1	40,7	5,6		7,0	
Funksjonalitet	17,7	15,1	2,6		12,4	13,2	0,8		3,4	
SAMLET VURDERING	12,0	9,5	2,5		12,7	10,2	-2,5		0,0	

Tabell 22: Utvikling på god og dårlig side fra 2010 til 2014

- Markert forbedring. Over 2,0 % bedring
- Liten forbedring. Innenfor 0,5-2,0 %
- Ingen signifikant endring. Innenfor +/- 0,5 %
- Liten forverring. Innenfor -0,5-2,0 %
- Markert forverring. Over 2,0 % forverring

I sammenligning må det legges til grunn at utvalgene er forskjellig i de to undersøkelsene, men det synes å være en viss negativ utvikling på respondentenes egenvurdering av tilstanden for yttervegger og brann- og tyverisikring. Interiør og inventar-pilen peker også nedover, men utslaget er nokså svakt. Tilgjengelighet er et område som synes å ha en klar positiv utvikling, men det peker også i grønn retning på områder som yttertak og tårn, og tekniske installasjoner/inneklima.

8.15 Konklusjoner

Årets undersøkelse viser ikke samme positive utvikling som i 2010. For ett viktig område har tilstanden utviklet seg negativt, dette gjelder bygningenes yttervegger. Mer enn hver fjerde kirke har problemer knyttet til ytterveggene, og dette er et alvorlig signal. Til sammenligning var det i 2010 i overkant av hver femte kirke som hadde tilfredsstillende tilstand på ytterveggene. Størst tilbakegang på dette punktet ser man på de listeførte kirkene.

Tilstandsanalysen viser at 87,2 % av kirkene er vurdert å ha tilfredsstillende tilstand når man ser på den gjennomsnittlige fordelingen av svar på de 12 hovedspørsmålene i undersøkelsen.

For en del av punktene, som sikring av verdigjenstander, orgel, utendørs og funksjonalitet ser man dessuten en positiv utvikling og forbedring fra 2010.

Det enkeltpunktet som ble trukket frem som spesielt dårlig i forrige kontroll var tilgjengelighet. På dette området ser man en klar fremgang. Dette kan skyldes at det i 2009 ble innført et nytt lovverk som har ført til at de kirkelige fellesrådene har fått større fokus på å øke kirkebyggenes tilgjengelighet.

Tekniske installasjoner er også et punkt hvor besvarelsene indikerer en positiv utvikling. En spørreundersøkelse som KA gjennomførte i etterkant av den forrige kirkekontrollen kan tyde på at mange kirker fikk utbedret feil som ble avdekket på de elektriske anleggene i forbindelse med Kirkekontroll 2010. Det kan ha bidratt til at tilstanden på dette punktet har bedret seg i denne undersøkelsen.

På yttertak og tårn og grunn og fundamenter ser vi ingen store endringer siden 2010. På punktene interiør og inventar og yttervegger er resultatet noe dårligere enn sist. Det samme er tilfelle for brann- og tyverisikring, til tross for at undersøkelsen også dokumenterer en økning i antall sikringsinstallasjoner siden 2010.

9 Utvikling i kirkebyggenes tilstand

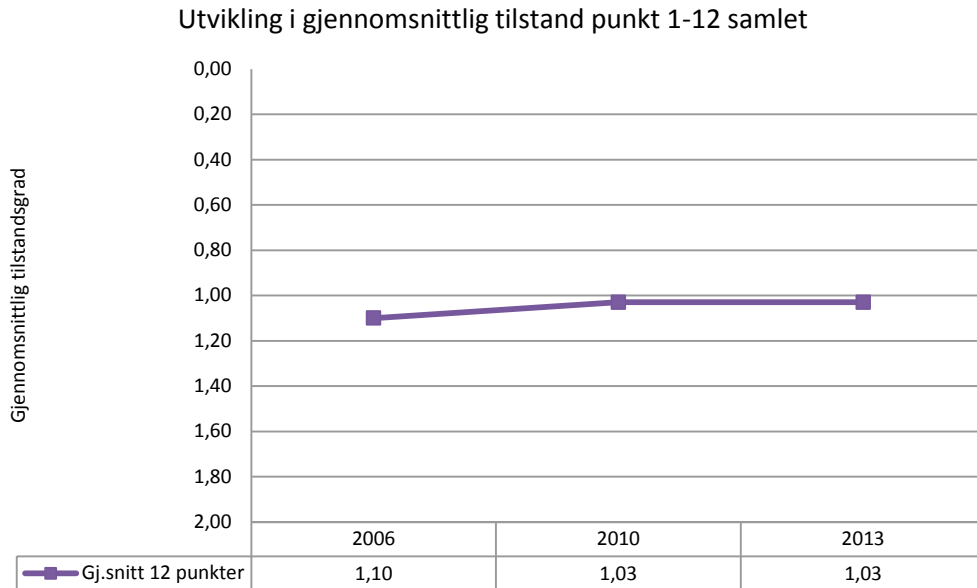
Den overordnede tilstandsundersøkelsen er basert på de samme 12 spørsmålene som er stilt i de to foregående kirkekontrollene KA har gjennomført. Strukturen på disse 12 spørsmålene er identisk, og svarene kan derfor sammenlignes, vel å merke når man tar hensyn til at utvalgene har ulik størrelse.

Sammenligning av gjennomsnittstall i de ulike undersøkelsene kan gi en indikasjon på om utviklingen går i rett retning. Gjennomsnittstall må likevel sees i sammenheng med de underliggende resultatene, hvor bevegelser innenfor tallmaterialet fremgår.

Tilstanden på klimaskallet er særlig egnet til å si noe om bygningens helhetlige tilstand. I siste del av dette kapittelet går vi nærmere inn på hvor mange kirker som har beveget seg fra en tilstandsgrad til en annen mellom undersøkelsene.

9.1 Gjennomsnitt for alle 12 tilstandspunkter samlet fra 2006 til 2014

Gjennomsnittstallene på tilstand går fra skalaen 0-3, hvor 0 er best og 3 er dårligst. Et gjennomsnitt på 0,8 ligger litt over nivået Bra. Et snitt på 1,5 er midt mellom Bra og Mindre bra.

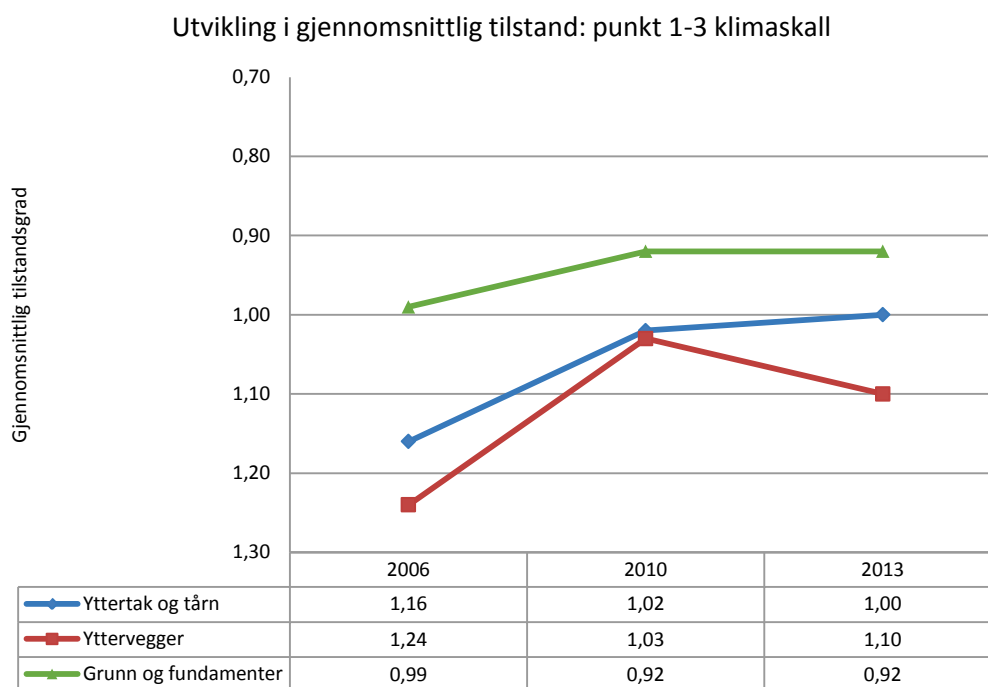

Meget bra = 0, bra = 1, Mindre bra = 2, Dårlig = 3

Figur 21: Utvikling i gjennomsnittlig tilstand punkt 1-12 samlet

Når alle de 12 punktene på tilstand slås sammen, ligger gjennomsnittet på 1,03, altså rett under verdien for Bra. Dette er samme nivå som i 2010. Gjennomsnittstallet dekker alle 12 punkter, og gir et helt overordnet bilde, som skjuler både oppgang og nedgang innenfor delområdene.

9.2 Gjennomsnitt på hvert enkelt tilstandspunkt fra 2006 til 2014

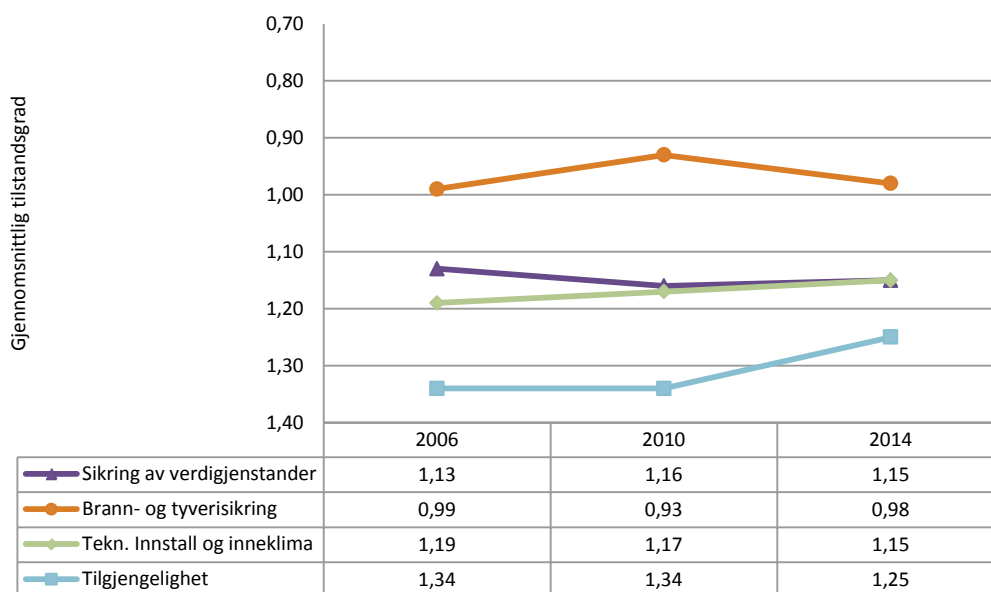

Meget bra = 0, bra = 1, Mindre bra = 2, Dårlig = 3

Figur 22: Utvikling gjennomsnittlig tilstand punkt 1-3 klimaskall

Samtlige tre punkter på klimaskallpunktene viste en bedring i gjennomsnitt fra 2006 til 2010, men i årets undersøkelse flater den positive utviklingen ut. Punktet grunn og fundamenter har samme gjennomsnittsvurdering som sist, mens yttertak og tårn har en svak bedring. For ytterveggene kan det synes som utviklingen går noe tilbake.

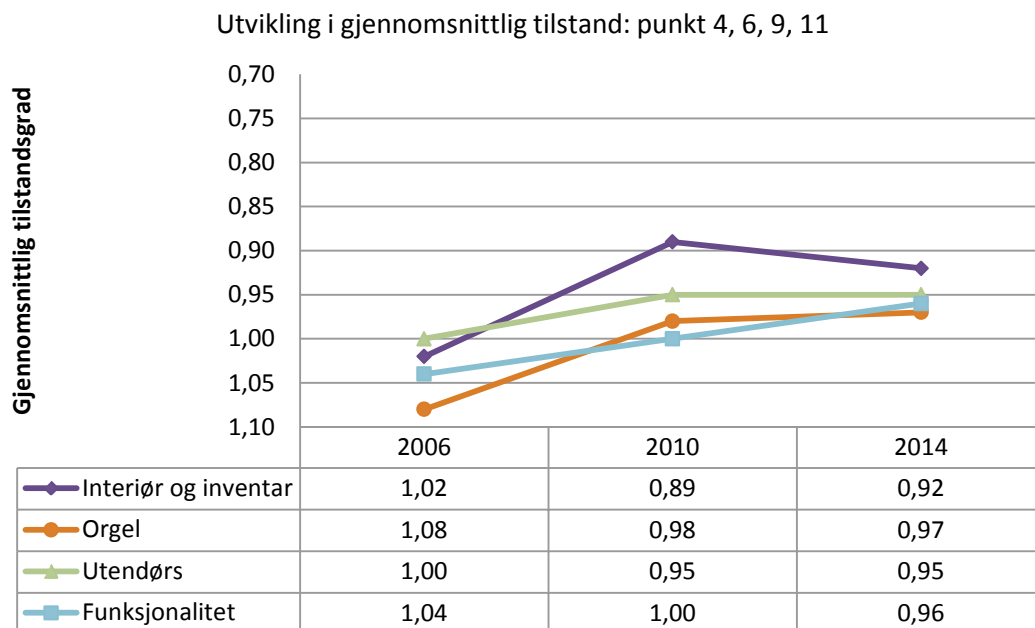
Utvikling i gjennomsnittlig tilstand: punkt 5, 7, 8 og 10

Meget bra = 0, bra = 1, Mindre bra = 2, Dårlig = 3

Figur 23: Utvikling i gjennomsnittlig tilstand: punkt 5, 7, 8 og 10

På punktet brann- og tyverisikring er det en nedgang fra forrige kontroll. Punktet teknisk installasjon og inneklime har en svak oppgang. Sikring av verdigjenstander ligger omtrent på samme nivå, litt over sist. Tilgjengelighet, som har vært det svakeste punktet i tre undersøkelser, har en ganske klar fremgang, fra 1,34 i gjennomsnitt til 1,25.

Meget bra = 0, bra = 1, Mindre bra = 2, Dårlig = 3

Figur 24: Utvikling i gjennomsnittlig tilstand punkt 4, 6, 9 og 11

Punktet interiør og inventar viser en svak nedgang, men er likevel et av punktene som vurderes som best av respondentene. For orgel er resultatet ca. det samme som sist, det samme gjelder utendørs, hvor gjennomsnittstallet er helt likt som i forrige kontroll. Vurderingen av byggets funksjonalitet har økt fra 1,00 til 0,96, og ligger altså i gjennomsnitt rett over nivået Bra.

9.3 Utvikling for kirkenes klimaskall fra 2010 til 2014

Rapporten «Riksrevisjonens undersøkning av vedlikehold og sikring av kyrkjebygg» fra 2011 slo fast at kirkenes vedlikeholdsetterslep i perioden 2005-2010 hadde blitt redusert. 156 færre kirker hadde utilfredsstillende tilstand på klimaskallet i perioden. Mange kirker hadde dermed fått bedre tilstand. Riksrevisjonens brukte data fra kirkekontrollene i 2006 og 2010, og kriteriene for beregningen var om bygningene hadde utilfredsstillende tilstand (Mindre bra eller Dårlig) på minst ett av tre klimaskallpunkter. Disse omfatter punktene Yttertak og tårn, Yttervegger og Grunn- og fundamenter.

I tabellen under er tilsvarende kalkulering gjort på tallene fra 2014:

Utilfredsstillende tilstand klimaskall (alle vernegrupper)	2010	% (av 1600)	2014	% (av 1511)
0 av 3 punkter	991	61,9 %	917	60,7 %
1 av 3 punkter	343	21,4 %	339	22,4 %
2 av 3 punkter	185	11,6 %	176	11,6 %
3 av 3 punkter	58	3,6 %	79	5,2 %
Ikke besvart	23	1,4 %	0	0,0 %
	1600	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 23: Resultater på 3 klimaskall-punkter 2010 og 2014 (alle vernegrupper)

Tabellen viser totalt antall kirkebygg som vurderes som utilfredsstillende (Dårlig eller Mindre bra) på null til tre av tre klimaskallpunkter i 2010 og 2014. Tabellen viser hele utvalget i henholdsvis 2010 og 2014. Prosenten kirker som hadde problemer med klimaskallet i 2010 var 37%, og prosentandelen i 2014 har økt til 39%²⁰. Ut fra dette kan vi anta at vedlikeholdsetterslepet for kirkebyggene ikke har blitt redusert siden 2010.

9.3.1 Bevegelser innenfor tallmaterialet

Det er betydelig bevegelse innenfor tallmaterialet som ikke fremkommer i tabellen over. De markerte tallene viser tallmaterialets bevegelse i begge retninger, begrenset til de 1468 kirkene som har vært med i begge undersøkelsene.

Oversikt bevegelser klimaskallresultater (alle vernegrupper)	Antall kirker
Samme tilstandsvurdering som sist	811
Bevegelse i negativ retning	354
Bevegelse i positiv retning	303
Sum (ant kirker som deltok i begge undersøkelser)	1468

Tabell 24: Oversikt bevegelser klimaskallresultater (alle vernegrupper)

²⁰ Ikke besvart-andelen på 1,4 % i 2010 må tas i betraktning i sammenligningen av nivåene.

Tabellene angir bevegelsene i tilstanden på klimaskallet for kirkene fra 2010 til 2014, altså antall kirker som har samme resultat som sist (grå), antall kirker som har beveget seg i positiv retning (grønn) og antall som har gått i negativ retning (rød). Tabellen under viser hvor mange feil kirkene hadde i 2010 og hvilket antall feil de samme kirkene har i 2014.

		Resultat klimaskall-punkter 2014					
		0 av 3	1 av 3	2 av 3	3 av 3	Deltok ikke 2014	Total
Resultat klimaskall-punkter 2010	0 av 3 i 2010	661	167	63	23	77	991
	1 av 3 i 2010	141	101	57	24	20	343
	2 av 3 i 2010	66	54	37	20	8	185
	3 av 3 i 2010	18	11	13	12	4	58
	Ikke besvart 2010	11	3	2	0	7	23
	Deltok ikke 2010	20	3	4	0	4	31
	Total	917	339	176	79	120	1631*

*inkluderer alle kirker som var med i 2010 eller 2014

Tabell 25: Bevegelser klimaskallresultater (alle vernegrupper)

Tabellrutene med fargemarkering viser de 1468 kirkene som var med i begge undersøkelsene, og som er grunnlaget for sammenligning. Tallene i de hvite rutene viser kirkene som ikke deltok eller besvarte i begge undersøkelsene. Totalantallet kirker i tabellen utgjør hele 1631 kirker, som er summen av alle bygg som eksisterte i 2010 og 2014²¹.

På rød side ser man at 354 kirker i 2014 rapporterer dårligere tilstand på klimaskallpunktene enn i 2010. Ett eksempel er 23 kirker som i 2010 hadde tilfredsstillende tilstand på alle klimaskallpunktene, men som i 2014 har fått utilfredsstillende tilstand på alle tre punkter. På grønn side har 303 kirker oppgitt bedre tilstand på klimaskallpunktene i 2014. 18 kirker som i forrige undersøkelse hadde utilfredsstillende tilstand på tre av tre klimaskallpunkter, oppgir i 2014 tilfredsstillende tilstand på alle punktene.

Tabellen viser altså at tilstandsutviklingen beveger seg i begge retninger. Det er ikke de samme kirkene som har utilfredsstillende tilstand på klimaskallpunktene i 2010 som i 2014. Antallet kirker med problemer synes altså å være omtrent på samme nivå, men gjelder ikke nødvendigvis de samme byggene som tidligere.

²¹ Det er oppført nye kirker i perioden, og noen har blitt borte for eksempel i brann. Antallet kirkebygg i 2014 er 1625. Tallene er hentet fra Kirkebyggdatabasen.

9.4 Utvikling i klimaskall for fredete og verneverdige kirker

Utilfredsstillende tilstand klimaskall, Kun fredete og verneverdige kirker	2010	% (av 951)	2014	% (av 904)
0 av 3 punkter	583	61,3 %	539	59,6 %
1 av 3 punkter	205	21,6 %	210	23,2 %
2 av 3 punkter	110	11,6 %	105	11,6 %
3 av 3 punkter	39	4,1 %	50	5,5 %
Ikke besvart	14	1,5 %	0	0,0 %
Total	951	100,0 %	904	100,0 %

Tabell 26: Resultater på 3 klimaskall-punkter 2010 og 2014 (fredete og verneverdige kirker)

Samme tendens finner vi når vi ser på kun de fredete og verneverdige kirkene. Andelen fredete og verneverdige kirker som hadde problemer med klimaskallet i 2010 var 37 %. I 2014 var samme andel 40 %²². Det ser derfor ikke ut til at vedlikeholdsetterslepet på de fredete og verneverdige kirkene har blitt redusert siden 2010.

9.4.1 Bevegelser innenfor tallmaterialet

Tabellene under viser bevegelsene innenfor tallmaterialet begrenset til de 883 fredete og verneverdige kirkene som var med i begge undersøkelsene.

Oversikt bevegelser klimaskallresultater (fredete og verneverdige)	Antall kirker
Samme tilstandsvurdering som sist	481
Bevegelse i negativ retning	215
Bevegelse i positiv retning	187
Sum (ant kirker som deltok i begge undersøkelsene)	883

Tabell 27: Oversikt bevegelser klimaskallresultater (fredete og verneverdige bygg)

Bevegelsene i tilstanden på klimaskallet for de fredete og verneverdige kirkene fra 2010 til 2014. Grå ruter indikerer antall kirker som har samme resultat som sist, grønne ruter er bevegelse i positiv retning og røde ruter bevegelse i negativ retning.

²² Ikke besvart-andelen på 1,5 % i 2010 må tas i betraktning i sammenligningen av nivåene.

		Resultat klimaskall-punkter 2014 (fredete og verneverdige kirker)					
		0 av 3	1 av 3	2 av 3	3 av 3	Deltok ikke 2014	Total
Resultat klimaskall-punkter 2010 (fredete og verneverdige kirker)	0 av 3 i 2010	388	101	42	14	38	583
	1 av 3 i 2010	83	64	31	18	9	205
	2 av 3 i 2010	42	35	20	9	4	110
	3 av 3 i 2010	11	6	10	9	3	39
	Ikke besvart 2010	8	2	0	0	4	14
	Deltok ikke 2010	7	2	2	0	2	13
	Total	539	210	105	50	60	964*

*Inkluderer alle fredete og verneverdige kirker som var med i 2010 eller 2014

Tabell 28: Bevegelser klimaskallresultater (fredete og verneverdige kirker)

Undersøkelse av bevegelsene for de fredete og verneverdige kirkene viser at 481 kirker, markert i grått, har samme tilstand som i 2010. På rød side er det 215 kirker som har fått dårligere tilstand og på grønn side er det 187 kirker som har fått bedre tilstand.

Det kan altså se ut som det er noe mer bevegelse i negativ retning for de fredete og verneverdige kirkene enn man ser på utvalget i Tabell 25. Bevegelser klimaskall resultater (alle vernegrupper)

9.5 Utvikling i tilstand klimaskall for fredete kirke

For de fredete kirkene er det formulert et nasjonalt mål²³ om at disse bygningene skal opp på et ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020. Tabellen viser antall fredete kirker med null til tre utilfredsstillende punkter på klimaskallspørsmål i 2014.

Utilfredsstillende tilstand klimaskall, kun fredete kirker	2010	% (av 208)	2014	% (av 202)
0 av 3 punkter	119	57,2 %	120	59,4 %
1 av 3 punkter	46	22,1 %	45	22,3 %
2 av 3 punkter	25	12,0 %	25	12,4 %
3 av 3 punkter	12	5,8 %	12	5,9 %
Ikke besvart	6	2,9 %	-	0,0 %
	208	100,0 %	202	100,0 %

Tabell 29: Resultater på 3 klimaskall-punkter 2010 og 2014 (fredete kirker)

²³ Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner.

Ut fra undersøkelsen er det 82 fredete kirker som i dag har problemer på minst ett av klimaskallpunktene, altså 41 % av de fredete kirkene. Ut fra kirkekontrolldataene er situasjonen for de fredete bygningene så å si den samme i dag som i 2010²⁴. Ut fra dette kan vi anta at vedlikeholdsetterslepet for denne gruppen kirker ikke er redusert, og at man ikke er nærmere det nasjonale målet om å løfte de fredete kirkene opp på et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020.

9.5.1 Bevegelser innenfor tallmaterialet

Tabellene under viser bevegelsene innenfor tallmaterialet kun for de 195 fredete kirkene som har vært med i begge undersøkelsene:

Oversikt bevegelser klimaskallresultater (fredete kirker)	Antall kirker
Samme tilstandsvurdering som sist	109
Bevegelse i negativ retning	43
Bevegelse i positiv retning	43
Sum (ant kirker som deltok i begge undersøkelser)	195

Tabell 30: Oversikt bevegelser klimaskallresultater (fredete kirker)

Bevegelsene i tilstanden på klimaskallet for de fredete bygningene fra 2010 til 2014.

		Resultat klimaskall-punkter 2014 (fredete kirker)					
		0 av 3	1 av 3	2 av 3	3 av 3	Deltok ikke 2014	Total
Resultat klimaskall-punkter 2010 (fredete kirker)	0 av 3 i 2010	83	20	5	5	6	119
	1 av 3 i 2010	18	15	9	3	1	46
	2 av 3 i 2010	9	7	8	1	0	25
	3 av 3 i 2010	5	2	2	3	0	12
	Ikke besvart 2010	4	1	0	0	1	6
	Deltok ikke 2010	1	0	1	0	1	3
	Total	120	45	25	12	9	211*

*inkluderer alle fredete kirker som var med i 2010 eller 2014

Tabell 31: Bevegelse i klimaskallresultater for fredete kirker fra 2010 til 2014

²⁴ Ikke besvart-andelen på 2,9 % i 2010 må tas i betraktning i sammenligningen av nivåene.

Når man ser på bevegelsen for de fredete kirkene som deltok i begge undersøkelsene, indikerer det at situasjonen helhetlig sett er den samme i 2014 som i 2010. 26 kirker med klimaskallproblemer står på samme nivå som sist, 43 har fått bedre resultat enn sist, og 43 har fått dårligere. Antallet som har tilfredsstillende på alle tre punkter er 12 i begge undersøkelsene. 3 av disse kirkene hadde feil på tre av tre punkter begge år.

9.6 Konklusjoner

Utviklingen i gjennomsnittstallene for de tre undersøkelsene gir en svært overordnet indikasjon på tilstandsutviklingen over åtte år. Når man ser på gjennomsnitt, kommer undersøkelsen fra 2006 dårligst ut. I perioden 2006-2010 så man en klar forbedring på mange punkter. Tallene for 2014 indikerer imidlertid at tilstanden ikke har bedret seg i tilsvarende grad i perioden 2010-2014. Årets undersøkelse viser at noen piler har endret seg i positiv retning, noen har begynt å peke nedover, og flere av områdene ligger på eksakt samme nivå som sist. Ut fra gjennomsnittsberegningene er det punktet Tilgjengelighet som peker seg positivt ut, mens pilen for Yttervegger har snudd seg i negativ retning.

For undersøkelsen som helhet, ligger gjennomsnittresultatet av alle spørsmålene på eksakt samme nivå som i 2010.

Fordi andelen kirker med klimaskall-feil ikke har blitt lavere, gir undersøkelsen klare indikasjoner på at det totale vedlikeholdsetterslepet fra 2010 ikke har blitt redusert. For de fredete kirkene isolert sett, har heller ikke andelen med tilfredsstillende tilstand på klimaskallpunktene gått ned. Det synes ut fra dette å være behov for økt innsats dersom det skal være realistisk å nå målet om å heve alle de fredete kirkene opp til et tilfredsstillende vedlikeholds nivå innen 2020.

Samlet sett kan det se ut som tilstanden står på stedet hvil fra 2010, fordi andelen kirker med tilfredsstillende tilstand på klimaskallpunktene ligger på omtrent samme nivå i 2014. Dette er ikke ensbetydende med at tilstanden er konstant innenfor bygningsmassen. Undersøkelsene av bevegelsene i tallmaterialet viser at et betydelig antall kirker har fått bedre tilstand fra 2010. Et tilsvarende antall bygninger har også gått i motsatt retning, og fått dårligere tilstand pga. manglende tiltak. Kirkebyggenes tilstandsutvikling går derfor i begge retninger, men på gjennomsnittsnivå fremstår situasjonen som status quo fra forrige målepunkt.

9.7 Klimaskall

I årets kontroll ble det stilt tillegsspørsmål om tilstanden på klimaskallet.

Spørsmålene som er med i rapporten:

- Tilstand på tekking av tak og tårn. Ved meget god tilstand er taktekkingen hel og tett og sitter fast, og det er lite begroing.
- Tilstand på takrenner, gradrenner og nedløp. Ved Meget bra tilstand er alle deler fra tak til avløp hele og tette og har tilstrekkelig kapasitet. Takrenner er renset for løv og kvister. Sluk er åpne.
- Føres overflatevann ført bort fra bygningen når det regner?
- Tilstand for drenering langs vegger. Ved Meget bra tilstand fungerer dreneringen godt rundt hele bygningen.
- Er det observert fuktighet under kirkegulvet (i kjeller eller kryperom)?
- Hvis kirken har kryperom, finnes det tilgang/inspeksjonsluke?
- Har kjeller/kryperom ventilasjon?
- Når ble det sist gjennomført full tilstandsvurdering av selve kirkebygget av bygningskyndig fagpersonell? (Tidligere kirkekontrollrunder ikke medregnet.)

Tak og tårn, yttervegger og fundamenter er de bygningsdeler som beskytter kirken mot ytre klimapåkjenninger i form av fuktighet, snølast, vind og termiske variasjoner. Klimaskjermens tilstand er en avgjørende faktor for å bevare bygningen på lang sikt. Lekkasje, fuktoptak og ugunstig mikroklima kan føre til nedbrytning, som forvitring av uorganiske materialer og råteskader av organiske materialer. Dersom fukttilgangen ikke stoppes, kan dette gi alvorlige følgeskader som redusert bæreevne, setninger, misfarging og avskallinger.

Fuktighet vil oftest trenge inn i overganger og skjøter mellom bygningsdeler, typisk ved overgangen mellom spir og tak, ved skjøtene i renner og beslag, i gesimsområdet, overgangen mellom takrenner og nedløp, og ved grunnmur og fundamenter der vannet skal renne bort fra bygningskroppen. Om vannet renner bort fra bygningen, er avhengig av terrengets utforming, drenering og andre grunnforhold. Det er viktig med god lufting under gulv, uansett om det er krypkjeller, krypt eller kjeller. Innestengt fuktighet eller rå kjellerrom uten luftskift er begge et risikomoment mht. mugg og råtesopp.

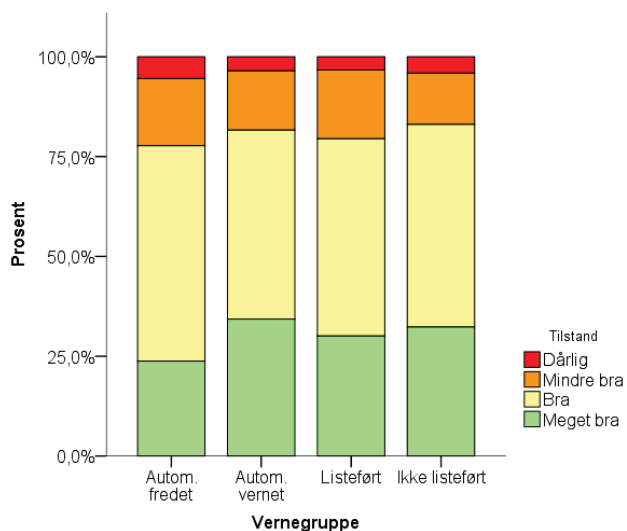
Enkeltlekkasjer kan oppstå som følge av kraftige ytre påkjenninger som storm, slagregn, store snølaste eller hærverk. All langvarig fuktbelastning fra lekkasjer eller innestengt fuktighet, kan gi omfattende direkte og indirekte skader. Jevnlig ettersyn med bygningens klimaskall kan redusere kostnader både til vedlikehold og reparasjon, og er en sentral del i en planmessig drift og forvaltning av kirkene.

9.8 Tilstand tekking av tak og tårn

Tilstand på tekking av tak og tårn. Ved meget god tilstand er taktekkingen hel og tett og sitter fast, og det er lite begroing.

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Tekking av tak og tårn	Dårlig	11	5,4 %	10	3,5 %	14	3,3 %	25	4,1 %	60	4,0 %
	Mindre bra	34	16,8 %	42	14,8 %	72	17,2 %	78	12,9 %	226	15,0 %
	Bra	109	54,0 %	134	47,3 %	207	49,4 %	308	50,7 %	758	50,2 %
	Meget bra	48	23,8 %	97	34,3 %	126	30,1 %	196	32,3 %	467	30,9 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 32: Tilstand tekking av tak og tårn

Figur 25: Tilstand tekking av tak og tårn

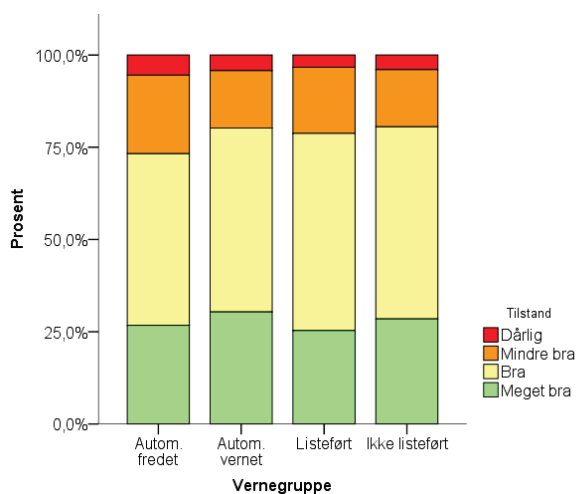
I vurderingen av tak og tårn er det 81 % som vurderer tilstanden som tilfredsstillende. Ca. 31 % mener tilstanden er Meget bra, og 50 % vurderer tilstanden til Bra. Innenfor de 19 % som anser tilstanden som utilfredsstillende, har 4 % graden Dårlig. Andelen Dårlig er omtrent lik for de ulike vernegruppene (3-4 %), med unntak av de eldste byggene, hvor 5,4 % vurderer tak og tårn som Dårlig. De automatisk fredete og automatisk vernede kirkene har ulik andel av vurderingen Meget bra; 34,3 % av de vernede vurderes som Meget bra, mens kun 23,8 % av de fredete bygningene gis samme vurdering.

9.9 Tilstand takrenner, gradrenner og nedløp

Tilstand på takrenner, gradrenner og nedløp. Ved Meget bra tilstand er alle deler fra tak til avløp hele og tette og har tilstrekkelig kapasitet. Takrenner er renset for løv og kvister. Sluk er åpne.

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Takrenner, gradrenner, nedløp	Dårlig	11	5,4 %	12	4,2 %	14	3,3 %	24	4,0 %	61	4,0 %
	Mindre bra	43	21,3 %	44	15,5 %	75	17,9 %	94	15,5 %	256	16,9 %
	Bra	94	46,5 %	141	49,8 %	224	53,5 %	316	52,1 %	775	51,3 %
	Meget bra	54	26,7 %	86	30,4 %	106	25,3 %	173	28,5 %	419	27,7 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 33: Tilstand takrenner, gradrenner, nedløp

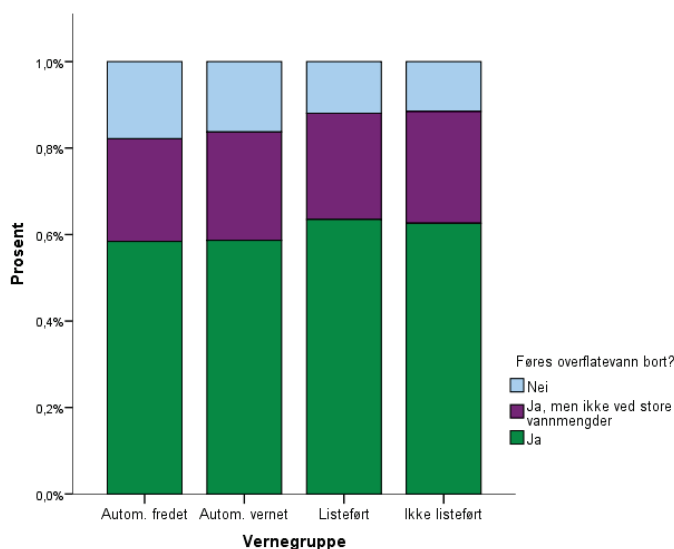
Figur 26: Tilstand takrenner, gradrenner, nedløp

79 % av bygningene er vurdert som å ha tilfredsstillende tilstand på takrenner, gradrenner og nedløp. Nesten en av fem kirker har Mindre bra eller Dårlig på dette punktet. Kategorien Dårlig ligger mellom 3 og 5 % i alle vernegruppene. Mindre bra gis på 21,3 % av de fredete, og på 15-18 % av de vernede og ikke listeførte kirkene. De automatisk vernede kirkene har den beste vurderingen, med nesten hver tredje kirke vurdert til Meget bra. Generelt synes det som at de eldste kirkene har dårligst tilstand på nedløp, renner og beslag.

9.10 Føres overflatevann bort fra bygningen når det regner?

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Føres overflatevann bort?	Ja	118	58,4 %	166	58,7 %	266	63,5 %	380	62,6 %	930	61,5 %
	Ja, men ikke ved store vannmengder	48	23,8 %	71	25,1 %	103	24,6 %	157	25,9 %	379	25,1 %
	Nei	36	17,8 %	46	16,3 %	50	11,9 %	70	11,5 %	202	13,4 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 34: Føres overflatevann bort fra bygningen når det regner

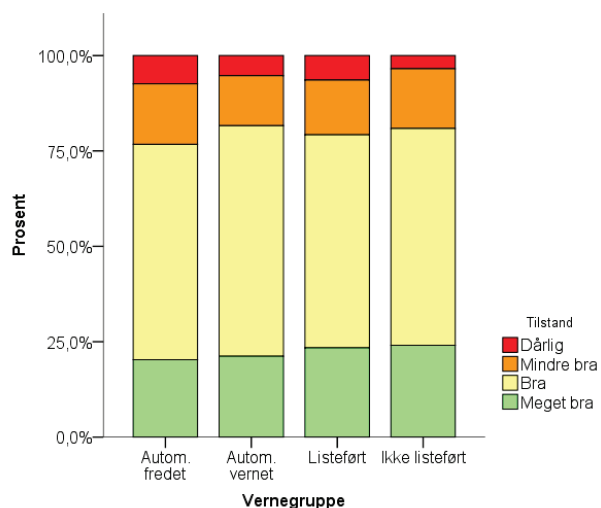
Figur 27: Føres overflatevann bort fra bygningen når det regner?

61,5 % har svart at regnvannet rundt kirken føres bort uansett mengde vann. 25,1 % svarer at de har problemer ved store vannmengder, og 13,4 % har generelle problemer med å føre vannet bort. Dette vil si at 39 % av kirkene har et problem ved at vann ikke renner vekk fra kirken. De to eldste vernegruppene rapporterer om større problemer på dette punktet enn de listeførte og ikke listeførte byggene. Det er 132 fredete og verneverdige bygninger hvor overflatevannet ikke føres bort, og det er akutt behov for utbedringer.

9.11 Drenering langs vegger

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Drenering langs vegger	Dårlig	15	7,4 %	15	5,3 %	27	6,4 %	21	3,5 %	78	5,2 %
	Mindre bra	32	15,8 %	37	13,1 %	60	14,3 %	95	15,7 %	224	14,8 %
	Bra	114	56,4 %	171	60,4 %	234	55,8 %	345	56,8 %	864	57,2 %
	Meget bra	41	20,3 %	60	21,2 %	98	23,4 %	146	24,1 %	345	22,8 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 35: Tilstand drenering langs vegger

En av fem kirker rapporterer om utilfredsstillende tilstand for drenering rundt kirken. Nivået er forholdsvis jevnt mellom vernegruppene, med litt bedre resultat for de nyeste byggene. 7,4 % av de fredete kirkene rapporterer om dårlig drenering. Til sammen 186 vernede bygninger rapporterer om dreneringsforhold som trenger utbedring.

Figur 28: Tilstand drenering langs vegger

9.11.1 Sammenstilling av resultat for Grunn og fundamenter og Drenering langs vegger

		Drenering langs vegger				Total
		Meget bra	Bra	Mindre bra	Dårlig	
		Antall	Antall	Antall	Antall	
Grunn og fundamenter	Meget bra	213	136	11	1	361
	Bra	126	666	126	23	941
	Mindre bra	6	60	79	32	177
	Dårlig	0	2	8	22	32
	Total	345	864	224	78	1511

Tabell 36: Sammenstilling av resultat for Grunn og fundamenter og Drenering langs vegger

Tilstanden på grunn og fundamenter kan påvirkes av dreneringen langs veggene. Det er rimelig å anta at det er en sammenheng mellom resultatet på den generelle vurderingen av grunn og fundamenter og punktet om drenering. Resultatene viser at det er et relativt godt samsvar: 23,9 % svarer at grunn og fundamenter er Meget bra og 22,8 % at dreneringen er Meget bra. Av de 78 kirkene (5,1 %) der dreneringen er vurdert som Dårlig, er det kun 22 (1,5 %) som også vurderer at grunn og fundamenter er Dårlig, mens 32 (2,1 %) gir vurderingen Mindre bra. Det er 161 kirker (10,7 %) som vurderer dreneringen som Dårlig/Mindre bra, men som rapporterer om Meget bra eller Bra forhold for grunn og fundamenter. Dette kan tolkes som at de har problemer med bortledning av overflatevann uten synlige tegn på setninger, sprekker eller annen svikt i fundamenter og grunnmur.

9.12 Forholdene under kirkegulvet

	Fuktighet under kirkegulv		Tilgang kryperom*		Ventilasjon kryperom	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Ja	179	11,8 %	969	64,1 %	680	45,0 %
Nei	892	59,0 %	146	9,7 %	342	22,6 %
Vet ikke	271	17,9 %	-	-	162	10,7 %
Ikke relevant (har ikke kjeller/kryperom)	169	11,2 %	396	26,2 %	327	21,6 %
Total	1511	100,0 %	1511	100,0 %	1511	100,0 %

* Vet ikke var ikke et svaralternativ på dette punktet

Tabell 37: Sammenstilling av punkter omkring forholdene under kirkegulvet

Undersøkelsen inkluderte tre spørsmål om forholdene under kirkegulvet, her vist i en samletabell. Fuktighet under gulvet kan gi store skader på bygningen, men kan forebygges ved utlufting.

Punktene var formulert slik:

1. Er det observert fuktighet under kirkegulvet (i kjeller eller kryperom)?
2. Hvis kirken har kryperom, finnes det tilgang/inspeksjonsluke?
3. Har kjeller/kryperom ventilasjon?

Tabellen viser at det for 11,8 % av kirkene er konstatert problemer med fukt under kirkegulvet. Potensialet er likevel større ettersom 17,9 % svarer at de ikke vet, og 9,7 % at de ikke har tilgang til kryperommet. 33,3 % oppgir dessuten at kryperommet enten ikke er ventilert, eller at de ikke vet om det er ventilert. Dette tyder på at det kan være uoppdagede fuktproblemer på en del kirker.

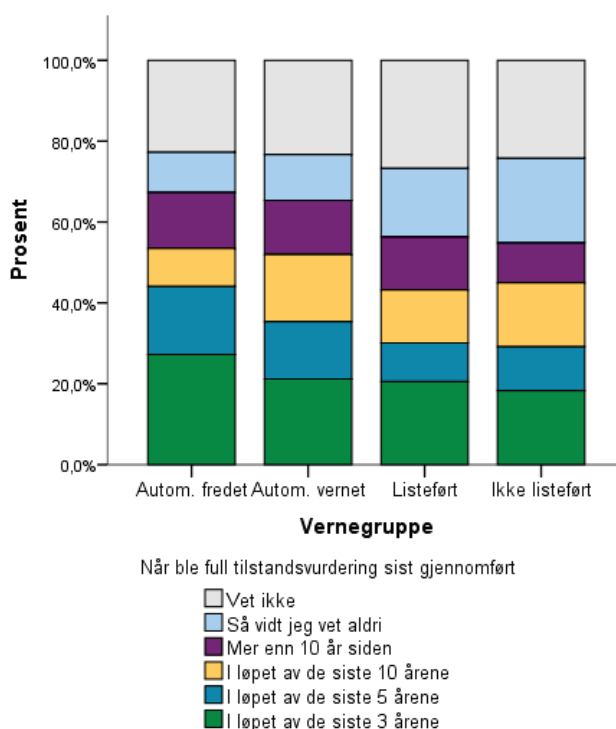
Svaralternativet Ikke relevant (har ikke kjeller/kryperom) viser overraskende resultater. Man burde i utgangspunktet forvente at svarandelen var omtrent lik for de tre spørsmålene, men andelen varierer fra 11,2 % til 26,2 %. Dette viser at temaet kryperom antagelig har for lite oppmerksomhet i den daglige driften, og at det er behov for nærmere undersøkelser i mange kirker.

9.13 Når ble full tilstandsvurdering sist gjennomført?

Når ble det sist gjennomført full tilstandsvurdering av selve kirkebygget av bygningskyndig fagpersonell? (Tidligere kirkekontrollrunder ikke medregnet)

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Når ble full tilstandsvurdering sist gjennomført	I løpet av de siste 3 årene	55	27,2 %	60	21,2 %	86	20,5 %	111	18,3 %	312	20,6 %
	I løpet av de siste 5 årene	34	16,8 %	40	14,1 %	40	9,5 %	66	10,9 %	180	11,9 %
	I løpet av de siste 10 årene	19	9,4 %	47	16,6 %	55	13,1 %	96	15,8 %	217	14,4 %
	Mer enn 10 år siden	28	13,9 %	38	13,4 %	55	13,1 %	60	9,9 %	181	12,0 %
	Så vidt jeg vet aldri	20	9,9 %	32	11,3 %	71	16,9 %	127	20,9 %	250	16,5 %
	Vet ikke	46	22,8 %	66	23,3 %	112	26,7 %	147	24,2 %	371	24,6 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 38: Når ble full tilstandsvurdering sist gjennomført

Figur 29: Når ble full tilstandsvurdering sist gjennomført

Jevnlig standardisert tilstandsanalyse (Norsk Standard NS 3424) er et svært godt grunnlag for planmessig drift og vedlikehold. Tilstandsanalyser dokumenterer avvik og definerer risiko og konsekvenser. Den danner grunnlaget for en prioritert vedlikeholdsplan, og indikerer en tidsplan og kostnads-overslag for nødvendige tiltak.

Det anbefales å foreta regelmessige tilstandsundersøkelser av kirken, for eksempel hvert femte år. I undersøkelsen rapporterer 32,5 % at de har utført full tilstandsregistrering i løpet av de siste 5 årene, og 20,6 % de siste 3 årene.

Totalt 46,9 % av kirkene har fått utført en tilstandsvurdering i løpet av de siste ti år. 53,1 % har enten aldri

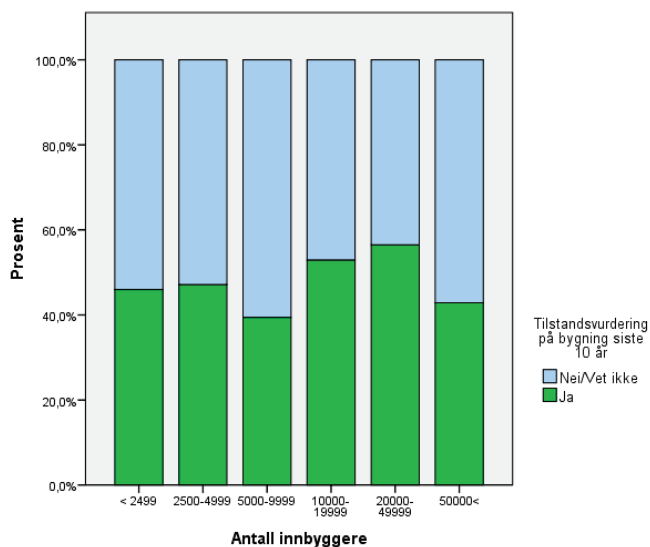
fått utført en slik undersøkelse, er usikre på om det har blitt gjort, eller siste undersøkelse er mer enn 10 år gammel. Disse er således modne for å bli vurdert på nytt.

Mest fokus har blitt viet til de fredete/vernete kirkene. 27,2 % av de automatisk fredete kirkene har gjennomgått en tilstandsvurdering de siste 3 årene, og 16,8 % innen de siste 5 årene. For kirkene fra 1650 til 1850 har 35,3 % blitt undersøkt de siste 5 år, og for de listeførte kirkene er andelen 30 %.

9.13.1 Bruk av tilstandsvurdering fordelt på kommunestørrelse (innbyggertall)

		Tilstandsvurdering på bygning siste 10 år					
		Ja		Nei/Vet ikke		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%
Antall innbyggere i kommunen	50000<	99	14,0 %	132	16,5 %	231	15,3 %
	20000-49999	122	17,2 %	94	11,7 %	216	14,3 %
	10000-19999	119	16,8 %	106	13,2 %	225	14,9 %
	5000-9999	119	16,8 %	183	22,8 %	302	20,0 %
	2500-4999	130	18,3 %	146	18,2 %	276	18,3 %
	< 2499	120	16,9 %	141	17,6 %	261	17,3 %
	Total	709	100,0 %	802	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 39: Bruk av tilstandsvurdering fordelt på kommunestørrelse

Figur 30: Bruk av tilstandsvurdering fordelt på kommunestørrelse (innbyggertall)

I tabellen er resultatene gruppert i to grupper; de som har gjennomført full tilstandsvurdering på bygningen siste 10 år, og de som ikke har gjort det (inklusive kategoriene «mer enn 10 år siden», «så vidt jeg vet aldri» og «vet ikke»). Bygningene er gruppert ut fra kommunens innbyggertall. Resultatene er relativt jevne på tvers av kommunestørrelser, selv om det kan se ut som fellesråd med innbyggertall mellom 10 og 50 000 innbyggere bruker tilstands-vurdering som metode noe mer enn andre.

9.14 Konklusjoner

Klimapåkjenninger er alltid en vedlikeholdsmessig utfordring for bygninger, spesielt kirker som er oppført for å stå i mange hundre år. Når man i tillegg ser endringer i klimaet, med økt hyppighet av ekstremvær og perioder med store mengder nedbør på kort tid, øker det behovet for planmessig vedlikehold av klimaskallet på kirkebyggene.

Undersøkelsen viser at 15-20 % av de fredete og verneverdige kirkene har problemer knyttet til drenering og bortledning av overflatevann. På disse bygningene bør det raskt gjøres undersøkelser som viser hvor alvorlig eller akutt problemet er, og hvordan det kan løses. Resultatene avdekker også at det er behov for å øke fokuset på forholdene under kirkegulvet, bl.a. mulighet for inspeksjon og utlufting av kryperom og kjeller.

Ut fra undersøkelsen brukes systematiske tilstandsanalyser som grunnlag for vedlikeholdsplaner på rundt halvparten av kirkebyggene²⁵. Forvaltningen er ikke pålagt å gjennomføre regelmessige tilstandsanalyser på kirkene, men dokumentasjon av skader og vedlikeholdsbehov på kort og lang sikt gir et svært godt grunnlag for å planlegge vedlikeholdet av kirkene. Tilstandsanalyser gir også grunnlag for en god dialog med kommunen, som får et bedre beslutningsgrunnlag inn i budsjettprosessen.

²⁵ 46,9 % oppgir at de har gjennomført tilstandsregistrering i løpet av de 10 siste årene. I tillegg vil det trolig være noen fellesråd hvor det er tett samarbeid med kommunen om vedlikeholdet av kirkene, og hvor tilstandsregistrering som metode benyttes av kommunen. Tallet kan derfor i realiteten være noe høyere.

10 Brannsikring

Fokus på brann- og tyverisikringsarbeid er viktig for å forebygge skade og hindre at store kulturhistoriske verdier går tapt. En stor andel av kirkebyggene har treverk som hovedmateriale. Dette sammen med konstruksjonsmessige forhold, gjør at et branntilløp i mange tilfeller kan spre seg raskt og skape overtenning, som gjør det vanskelig eller umulig å slokke. De første minuttene etter at en brann starter er derfor meget kritiske, og det blir avgjørende for utfallet at slokking iverksettes raskt.

Hensikten med punktene vedrørende brannsikkerhet er å kartlegge tekniske installasjoner og brannforebyggende tiltak i kirkene, og å kartlegge utviklingen på utvalgte punkter siden kontrollen i 2010.

Spørsmålene som er med i rapporten:

- Har kirken innvendig automatisk slokkesystem?
- Har kirken utvendig automatisk slokkesystem?
- Slokkeanlegget er installert kun i loft/tårn. Enkelte kirker har slokkeanlegg installert, men kun i loftsetasje/tårn. Med dette spørsmålet ønsker vi å kartlegge hvilke dette gjelder.
- Er søppeldunker låst fast i god avstand fra kirkebygning?
- Har kirken innvendig brannvarslingssystem?
- Har kirken utvendig brannvarslingssystem?
- Hvis ja, hvilket år ble det installert?

Ut i fra brannvernloven er kirkelig fellesråd forstått som eier av kirkebyggene, som representant for soknet. Fellesrådet er underlagt brannvernlovens bestemmelser for bygninger som både er forsamlingslokaler og kulturminnebygg (BL§13). I tillegg er de fredete kirkene kulturminner og herved underlagt kulturminneloven (§ 4a).

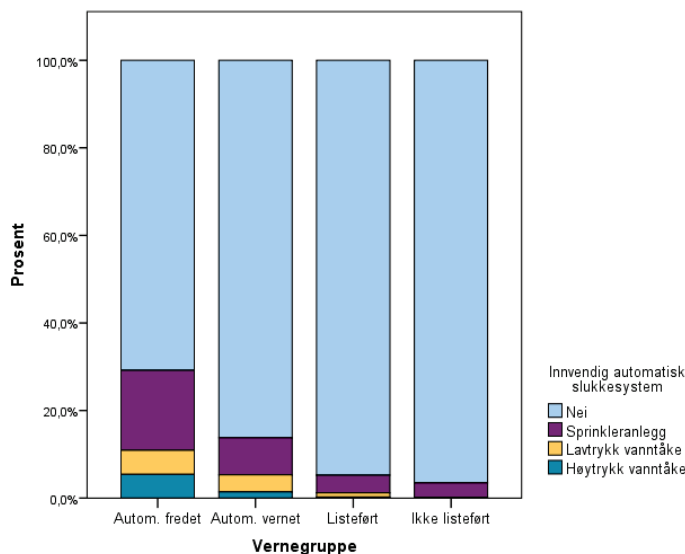
Det er hjemlet i kirkelovens § 15 at kommunen plikter til å bevilge midler til drift- og vedlikehold av kirkene innenfor kommunens grenser. Midler til brann- og tyverisikring inngår i disse økonomiske forpliktelsene.

10.1 Innvendig automatisk slokkesystem

Et automatisk slokkesystem er definert som et vannbasert system som automatisk starter slokkingen raskt etter at et branntilløp starter. Av vannbaserte systemer har vi sprinkler, lavtrykk vanntåke og høytrykk vanntåke. Systemene kan monteres med dyser for slokking både innvendig og utvendig. Punktet «Innvendig automatisk slokkesystem» gir en oversikt over kirker hvor respondentene rapporterer at det er montert slokkesystem med innvendige dyser.

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Innvendig automatisk slokkesystem	Sprinkleranlegg	37	18,3 %	24	8,5 %	17	4,1 %	20	3,3 %	98	6,5 %
	Lavtrykk vanntåke	11	5,4 %	11	3,9 %	4	1,0 %	1	0,2 %	27	1,8 %
	Høytrykk vanntåke	11	5,4 %	4	1,4 %	1	0,2 %	0	0,0 %	16	1,1 %
	Nei	143	70,8 %	244	86,2 %	397	94,7 %	586	96,5 %	1370	90,7 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 40: Innvendig automatisk slokkesystem

Figur 31: Innvendig automatisk slokkesystem

Ifølge undersøkelsen har 6,5 % av de 1511 kirkebyggene i rapporten innvendig automatisk sprinkleranlegg. 1,8 % av bygningene har lavtrykk tåkeanlegg, og 1,1 % høytrykk vanntåkeanlegg.

Til sammen har altså 141 kirker i undersøkelsen innvendig automatisk slokkesystem. I tillegg kommer 26 som er registrert med slokkeanlegg kun på loft og tårn²⁶. Det utgjør til sammen 167 kirker, eller 11 %. I 2010 var tilsvarende andel 9,2 %.

De fredete kirkebyggene har høyest score for automatisk slokkeanlegg, med 29,1 %. Denne gruppen omfatter de 28 stavkirkene som har fått statlige midler til automatisk slokkeanlegg. For de automatisk vernede kirkebyggene er det 13,8 % som har innvendig automatisk slokkeanlegg, og de listeførte har en prosentandel på 5,3 %. For de ikke listeførte kirkebyggene er det kun 3,5 % som har innvendig automatisk slokkeanlegg.

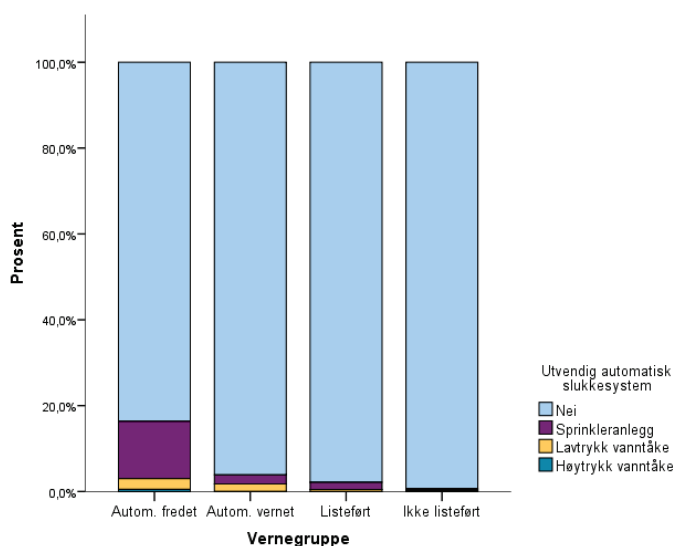
²⁶ De 26 som legges til er bygninger hvor man har svart ja på et separat punkt om slokkeanlegg kun i tak og tårn, og nei på det generelle spørsmålet om innvendig automatisk slokkesystem.

10.2 Utvendig automatisk slokkesystem

De aller fleste kirker som har automatisk utvendig slokkesystem (fasade), har dette montert i kombinasjon med et innvendig slokkesystem.

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. Vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Utvendig automatisk slokkesystem	Nei	169	83,7 %	272	96,1 %	410	97,9 %	603	99,3 %	1454	96,2 %
	Sprinkler-anlegg	27	13,4 %	6	2,1 %	7	1,7 %	2	0,3 %	42	2,8 %
	Lavtrykk vanntåke	5	2,5 %	5	1,8 %	2	0,5 %	1	0,2 %	13	0,9 %
	Høytrykk vanntåke	1	0,5 %	0	0,0 %	0	0,0 %	1	0,2 %	2	0,1 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 41: Utvendig automatisk slokkesystem

Figur 32: Utvendig automatisk slokkesystem

Av de 1511 kirkebyggene som var med i kontrollen, har 3,8 % et automatisk slokkeanlegg som kan slokke en fasadebrann.

Også her er andelen høyest for de eldste kirkebyggene. Av de automatisk fredete kirkebyggene er det 16,4 % som har montert et automatisk slokkesystem med utvendige dyser. For de automatisk vernede kirkebyggene er det kun 3,9 % som har et slikt anlegg. For de listeførte kirkebyggene synker prosentandelen til 2,2 %, og for de ikke listeførte kirkebyggene er

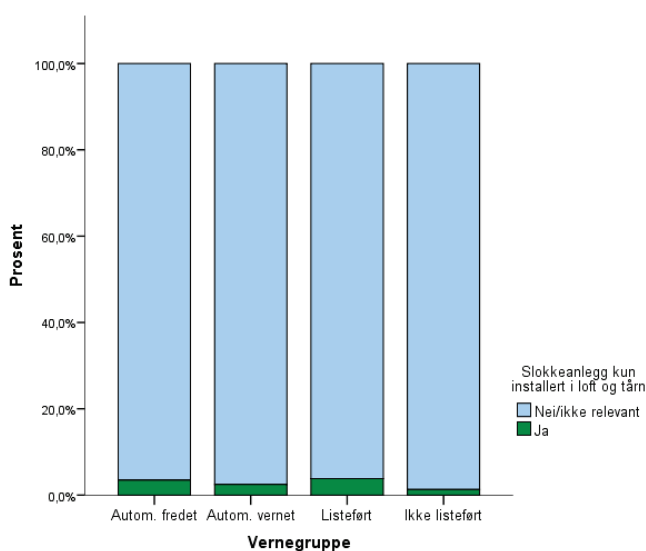
prosentandelen kun 0,7 % for utvendig slokkeanlegg. Ved forrige kirkekontroll 2010 ble det ikke spurt om utvendige dyser for brannslukking.

10.3 Slokkeanlegg kun installert på loft eller tårn

Noen slokkeanlegg er kun installert på loft og i tårn. En slik begrenset løsning bidrar til at brannen ikke spres til omgivelsene rundt kirken. Et heldekkende slokkeanlegg vil imidlertid være mer effektivt for å hindre store skader på kirkebygget.

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Slokkeanlegg kun installert i loft og tårn	Ja	7	3,5 %	7	2,5 %	16	3,8 %	8	1,3 %	38	2,5 %
	Nei/ikke relevant	195	96,5 %	276	97,5 %	403	96,2 %	599	98,7 %	1473	97,5 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 42: Slokkeanlegg kun installert i loft eller tårn

Tabellen viser antallet kirkebygg som er registrert med slokkeanlegg som er installert i loft og tårn. Dette gjelder 2,5 % av kirkene.

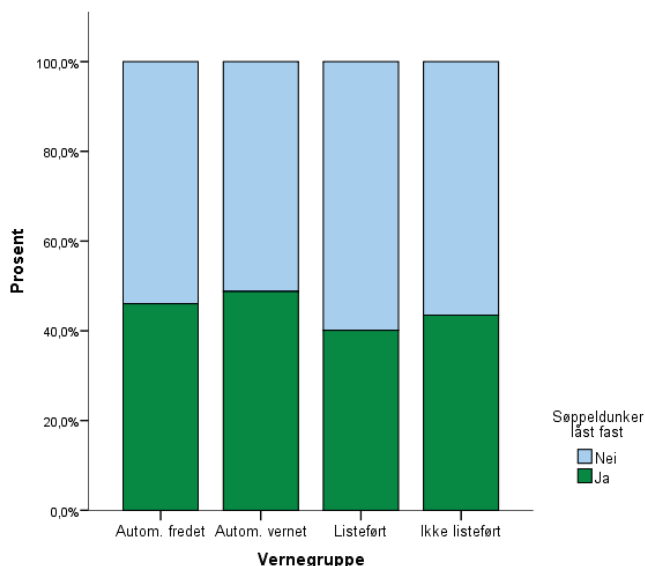
Figur 33: Slokkeanlegg installert kun i loft eller tårn

10.4 Er søppeldunker låst fast i god avstand fra kirkebygning?

Erfaringsmessig blir søppeldunker ofte benyttet i forbindelse med ildspåsetting. Å låse fast søppeldunker i god avstand fra kirken er derfor et anbefalt tiltak for å redusere muligheten for påtenning.

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Søppeldunker fastlåst i god avstand	Ja	93	46,0 %	138	48,8 %	168	40,1 %	264	43,5 %	663	43,9 %
	Nei	109	54,0 %	145	51,2 %	251	59,9 %	343	56,5 %	848	56,1 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 43: Er søppeldunker låst fast i god avstand fra kirkebygning

Ut fra undersøkelsen har totalt 43,9 % av de 1511 kirkene i undersøkelsen søppeldunker eller avfallscontainere (til utvendig bruk) som er låst fast i god avstand fra kirkebygget. 56,1 % har ikke gjennomført slike tiltak.

Her synes det ikke å være vesentlige forskjeller mellom vernegruppene.

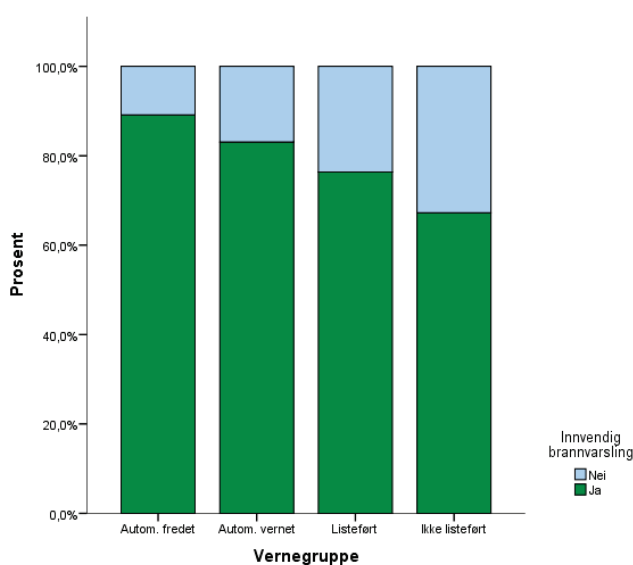
Figur 34: Er søppeldunker låst fast i god avstand fra kirkebygning

10.5 Innvendig brannvarsling

I dette punktet kartlegges kirkebygg som har brannalarmssystem med deteksjon innvendig i bygningen.

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Innvendig brannvarslings-system	Ja	180	89,1 %	235	83,0 %	320	76,4 %	408	67,2 %	1143	75,6 %
	Nei	22	10,9 %	48	17,0 %	99	23,6 %	199	32,8 %	368	24,4 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 44: Innvendig brannvarsling

Figur 35: Innvendig brannvarsling

punktet. I 2010 svarte 66,9 % at de hadde innvendig deteksjon, og tallet fra 2014 er 75,6 %.

75,6 % av de 1511 kirkebyggene som er inkludert i undersøkelsen rapporteres å ha et brannvarslingssystem med innvendig deteksjon. Prosentandelen er høyest for de eldste kirkebyggene med 89,1 %. For de automatisk vernede kirkebyggene er andelen 83 %. Andelen for de listeførte byggene er 76,4 % og for de nyeste kirkene 67,2 %.

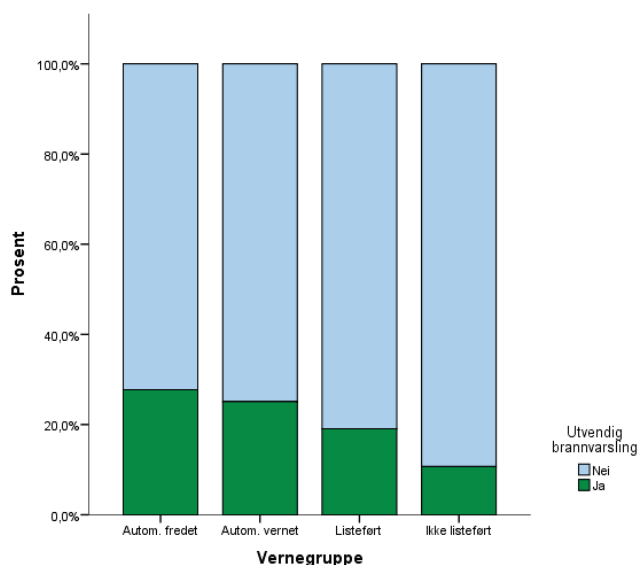
Utvikling: Undersøkelsen indikerer at det har vært en positiv utvikling på dette

10.6 Utvendig brannvarsling

Et flertall av påsatte brannene starter utvendig, og utvendig deteksjon varsler slike branner tidlig og kan forkorte brannvesenets innsatstid.

		Vernegruppe									
		Autom. Fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Utvendig brannvarslings- system	Ja	56	27,7 %	71	25,1 %	80	19,1 %	65	10,7 %	272	18,0 %
	Nei	146	72,3 %	212	74,9 %	339	80,9 %	542	89,3 %	1239	82,0 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 45: Utvendig brannvarsling

Figur 36: Utvendig brannvarsling

man en markant økning mellom undersøkelsene. I 2010 svarte 5,2 % at de hadde utvendig deteksjon, og i 2014 er resultatet 18 %.

På 18 % av kirkene i undersøkelsen oppgis det at man har installert brannvarsling med utvendig deteksjon.

Andelen er høyest for de automatisk fredete kirkebyggene med 27,7 %. For de automatisk vernede kirkebyggene er andelen 25,1 %, og for de listeførte er andelen 19,1 %. For de ikke listeførte kirkebyggene er det kun 10,7 % som har utvendig deteksjon.

Utvikling: På dette punktet ser

10.7 Innvendig brannvarsling fordelt på fylke

Fylke	Innvendig brannvarslingssystem					
	Ja		Nei		Total	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	56	88,9%	7	11,1%	63	100,0%
Akershus	78	97,5%	2	2,5%	80	100,0%
Oslo	58	96,7%	2	3,3%	60	100,0%
Hedmark	55	63,2%	32	36,8%	87	100,0%
Oppland	97	92,4%	8	7,6%	105	100,0%
Buskerud	61	89,7%	7	10,3%	68	100,0%
Vestfold	55	96,5%	2	3,5%	57	100,0%
Telemark	55	77,5%	16	22,5%	71	100,0%
Aust-Agder	39	83,0%	8	17,0%	47	100,0%
Vest-Agder	49	89,1%	6	10,9%	55	100,0%
Rogaland	92	93,9%	6	6,1%	98	100,0%
Hordaland	91	65,9%	47	34,1%	138	100,0%
Sogn- og Fjordane	50	56,2%	39	43,8%	89	100,0%
Møre- og Romsdal	83	74,8%	28	25,2%	111	100,0%
Sør-Trøndelag	66	68,0%	31	32,0%	97	100,0%
Nord-Trøndelag	47	61,0%	30	39,0%	77	100,0%
Nordland	68	59,1%	47	40,9%	115	100,0%
Troms	25	48,1%	27	51,9%	52	100,0%
Finnmark	18	43,9%	23	56,1%	41	100,0%

Tabell 46: Innvendig brannvarsling fordelt på fylke

Det er relativt store geografiske forskjeller på punktet om innvendig brannvarsling. Sogn og Fjordane, Finnmark, Troms og Nordland ligger lavest med andeler på under 60 %. Fylker med en andel over 90 % er Akershus, Oppland, Oslo, Rogaland og Vestfold.

10.8 Hvilket år ble innvendig brannvarsling installert?

Et brannvarslingsanlegg regnes å ha en levetid på ca. 20 år. Etter den tid er det anbefalt å fornyes. Kartlegging av anleggenes levetid er derfor inkludert i undersøkelsen. Besvarelse av dette punktet var ikke obligatorisk. Tabellen omfatter kun de kirkene hvor spørsmålet har blitt besvart.

		Vernegruppe									
		Autom. Fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Installert år (innvendig brann- varsling)	før 1994	21	15,7 %	23	11,9 %	23	9,4 %	34	11,6 %	101	11,7 %
	1994 - 2004	68	50,7 %	111	57,2 %	115	46,9 %	121	41,4 %	415	48,0 %
	2004-2013	45	33,6 %	60	30,9 %	107	43,7 %	137	46,9 %	349	40,3 %
	Total	134	100,0 %	194	100,0 %	245	100,0 %	292	100,0 %	865	100,0 %

Tabell 47: Hvilket år ble innvendig brannvarsling installert?

Tallene viser at det ble installert mange brannvarslingsanlegg på 1990-tallet etter en rekke alvorlige kirkebranner. Dette gjelder for alle vernegruppene.

På 865 kirker er det angitt hvilket år brannvarslingsanlegget er installert. Ut fra dette grunnlaget, er det 11,7 % som oppgir at anleggene er 20 år eller eldre. Det vil si at disse anleggene bør byttes ut, hvis de ikke er tilstrekkelig oppgradert.

40,3 % av brannvarslingsanleggene i undersøkelsen er installert i 2004 eller senere.

Utvikling: I 2010 viste kartleggingen at 66,9 % av kirkene hadde et brannvarslingssystem. Dette tallet har steget til 75,6 % i 2014. Svarene viser også at en del anlegg er oppgradert/skiftet siden 2010, og undersøkelsen indikerer derfor at det er en større andel optimale brannvarslingsanlegg i 2014 enn i 2010.

10.9 Konklusjon brannsikring

Et automatisk slokkeanlegg som starter slokkearbeidet umiddelbart etter at brannalarmen går, er et viktig skadeforebyggende tiltak. KA har anbefalt at 70-80 % av alle kirkebygg bør ha et automatisk slokkeanlegg. Undersøkelsen viser at litt over 11 % av alle kirkene har slike anlegg. Ser vi på gruppen fredete og verneverdige kirker, viser undersøkelsen at 15,5% % av disse kirkene har automatiske slokkeanlegg, altså en høyere andel enn på den totale bygningsmassen. Dette viser at det er de fredete og verneverdige kirkene som blir prioritert når sikringsnivået skal økes. En del av dette utslaget skyldes at det er bevilget statlige midler til oppgradering av stavkirkene. Isolerer man de fredete kirkene, ligger andelen på 29,1 %.

Undersøkelsen avdekker at det vil ta lang tid å få kirkebyggene opp på et anbefalt nivå. Det bør derfor vurderes å iverksette tiltak som kan bidra til å øke installasjonstakten av automatiske slokkeanlegg.

KA mener at et varslingssystem med direktevarsling til brannvesen er et minimum av branntekniske tiltak i et kirkebygg. Pr. i dag finnes det ingen lov hjemmel som krever brannvarslingsanlegg for kirkebygg. Andelen kirkebygg med brannvarslingsanlegg har økt noe siden siste kontroll, men fremdeles mangler om lag ett av fire kirkebygg et effektivt og godt varslingssystem.

11 Energi og inneklima

Spørsmålene som er med i rapporten:

1. Er det installert styringssystem for oppvarming i kirken?
2. Fungerer styringssystemet for oppvarming godt?
3. (Hvis relevant) hva er årsaken til at dere synes systemet fungerer Dårlig eller svært Dårlig?
4. Hvorfor bruker dere ikke et styringssystem for oppvarming?
5. Er det gjennomført tilstandskontroll for energiøkonomisering i kirken?

Norske bygninger står for ca. 40 % av energiforbruket i landet²⁷. Energiøkonomisering i bygninger er derfor et helt sentralt tiltak i arbeidet med å håndtere miljø- og klimautfordringene. EUs mål er å energieffektivisere med 20 % innen 2020. Ifølge Arnstad-utvalgets rapport bør Norge kunne redusere energibruken i bygg med 50 % innen 2035. Den norske kirke har ytret ønske om å ta sin del av ansvaret for den globale klimakrisen ved å redusere sitt energiforbruk betraktelig. Kirkemøtet har både i 1996 og 2008 gjort vedtak som utfordrer og forplikter Den norske kirke til å bidra for en bærekraftig utvikling. 17. februar 2009 markerte starten på «Det kirkelige tiåret for skaperverk og bærekraft», og etablering av «Grønn menighet» (www.grønnkirke.no). Kartlegging av enøk-tiltak i kirkebyggene er en viktig del av et slikt arbeid.

En stor del av energiforbruket i kirkene går til oppvarming, mens resten brukes til innebelysning og flombelysning ute. KAs målinger viser at en vanlig menighetskirke forbruker årlig mellom 90 000 og 140 000 kWh. Dette er høyt i forhold til kirkens årlige driftstimer, og det er følgelig et betydelig enøk-potensial i norske kirker. Rask teknologisk utvikling de senere årene innen styring, ventilasjon, oppvarming og belysning gir nå gode muligheter til å energieffektivisere.

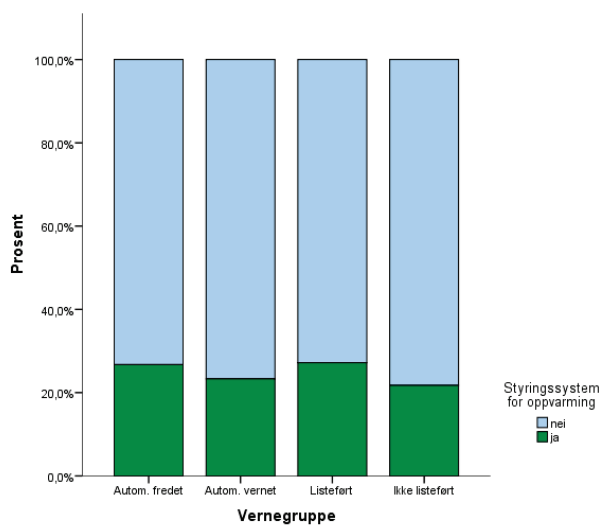
²⁷ Arnstad-utvalgets rapport Energieffektivisering av bygg fra 2010.

11.1 Er det installert styringssystem for oppvarming i kirken?

Et moderne styringssystem for kirkens oppvarmingsanlegg styres via internett og av menighetens aktivitetskalender. Systemet reguleres av aktuell ute- og innetemperatur. I tillegg til energibesparelse gir et moderne styringssystem en totaloversikt og kontroll over kirkens energibruk og inneklima og kan styre kirkens øvrig tekniske utstyr. Styring av luftfuktighet er grunnlaget for å holde riktig bevaringsmiljø for inventar, kirkekunst og orgel.

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Styringssystem for oppvarming	Ja	54	26,7 %	66	23,3 %	114	27,2 %	132	21,7 %	366	24,2 %
	Nei	148	73,3 %	217	76,7 %	305	72,8 %	475	78,3 %	1145	75,8 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 48: Styringssystem for oppvarming

Figur 37: Styringssystem for oppvarming

Mangel på styringssystemer fører til store kostnader til energi, vedlikehold og konservering.

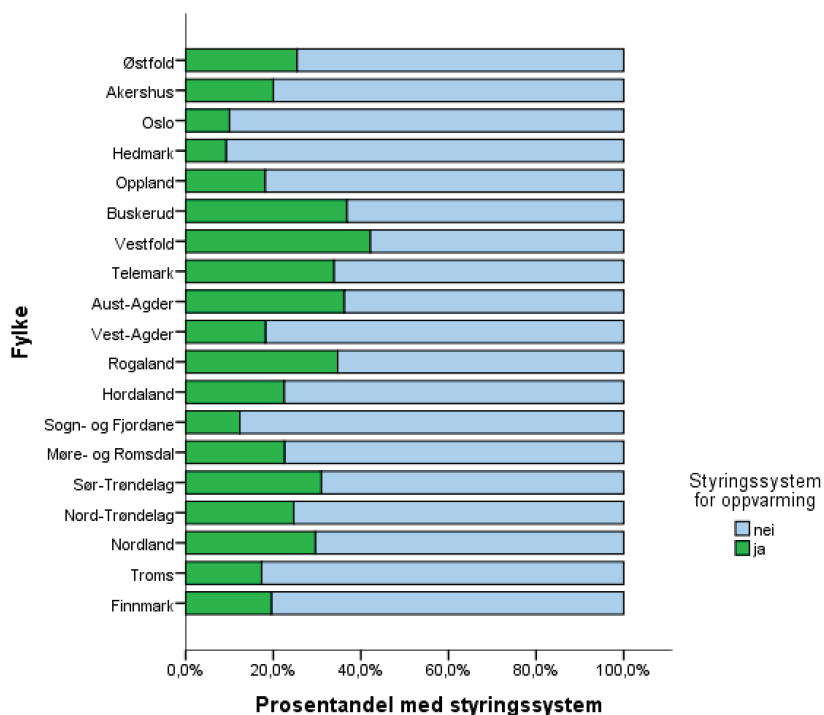
I undersøkelsen oppga respondentene om kirken har styringssystem, og hvilken type anlegg som eventuelt finnes i kirken. Anleggene er gruppert ut fra om de betraktes som moderne styrings-systemer (ja/nei).

Ca. hver fjerde kirke har et moderne web-basert styringssystem, og de nyeste bygningene har lavest andel. Få installerte styringssystem gir høyt energiforbruk, i mange tilfeller tørker kirkene ut eller de har for høy luftfuktighet, og begge deler kan føre til skader på inventar,

11.2 Andel styringssystem fordelt etter fylke

	Styringssystem for oppvarming					
	Ja		Nei		Total	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	16	25,4%	47	74,6%	63	100,0%
Akershus	16	20,0%	64	80,0%	80	100,0%
Oslo	6	10,0%	54	90,0%	60	100,0%
Hedmark	8	9,2%	79	90,8%	87	100,0%
Oppland	19	18,1%	86	81,9%	105	100,0%
Buskerud	25	36,8%	43	63,2%	68	100,0%
Vestfold	24	42,1%	33	57,9%	57	100,0%
Telemark	24	33,8%	47	66,2%	71	100,0%
Aust-Agder	17	36,2%	30	63,8%	47	100,0%
Vest-Agder	10	18,2%	45	81,8%	55	100,0%
Rogaland	34	34,7%	64	65,3%	98	100,0%
Hordaland	31	22,5%	107	77,5%	138	100,0%
Sogn- og Fjordane	11	12,4%	78	87,6%	89	100,0%
Møre- og Romsdal	25	22,5%	86	77,5%	111	100,0%
Sør-Trøndelag	30	30,9%	67	69,1%	97	100,0%
Nord-Trøndelag	19	24,7%	58	75,3%	77	100,0%
Nordland	34	29,6%	81	70,4%	115	100,0%
Troms	9	17,3%	43	82,7%	52	100,0%
Finnmark	8	19,5%	33	80,5%	41	100,0%
Total	366	24,2%	1145	75,8%	1511	100,0%

Tabell 49: Styringssystem for oppvarming fordelt på fylker

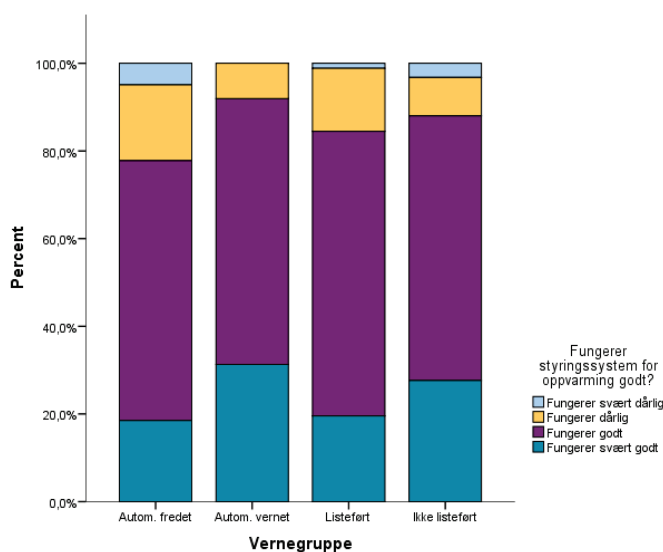
Figur 38: Styringssystem for oppvarming fordelt på fylker

De fylkene som har en ja-andel på 30 % eller høyere er Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Rogaland og Sør-Trøndelag. En høyere andel styringssystem i disse fylkene korresponderer med KAs mangeårig nettverksarbeid på enøk-området i bispedømmene Tunsberg, Stavanger, Agder og Telemark.

11.3 Fungerer styringssystem for oppvarming?

	Antall	%	
Fungerer styringssystem for oppvarming godt?	Fungerer svært godt	140	24,5 %
	Fungerer godt	352	61,6 %
	Fungerer Dårlig	66	11,6 %
	Fungerer svært Dårlig	13	2,3 %
	Total	571	100,0 %

Tabell 50: Fungerer styringssystem for oppvarming

Figur 39: Fungerer styringssystem for oppvarming

Dette punktet inkluderer alle som har ønsket å evaluere sitt system, uavhengig om det er blitt definert som et «moderne styringssystem» jf. oversikten over. Det fremgår av undersøkelsen at 86,1 % av brukerne av et styringssystem er godt eller meget godt fornøyd med sitt styringssystem, det er altså relativt høy tilfredshet blant brukerne av et styringssystem. Respondentene som ikke var fornøyd med sitt system kunne oppgi årsaker til dette.

De mest vanlige årsakene var:

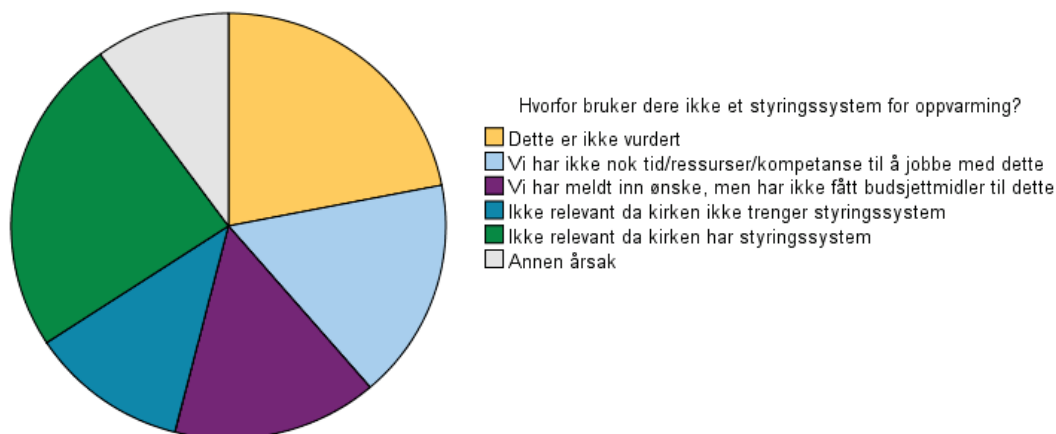
- Fjernstyring ikke mulig
- Styrer kun en sone
- Styrepanelet er lite brukervennlig
- Mangel på opplæring og vanskelig kommunikasjon med leverandør
- Mangler reservedeler til systemet
- Systemsvikt og dårlig mobildekning
- For gammelt og tungvint

11.4 Hvorfor brukes ikke styringssystem for oppvarming?

Tabellen viser antallet som har svart på punktet, uavhengig av hva de har svart på spørsmålet om de har styringssystem. Resultatene er sammenstilt med punkt 12.1, dvs. en gruppering på kirker som har og ikke har moderne styringssystem for oppvarming.

		Styringssystem for oppvarming					
		nei		ja		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%
Hvorfor bruker dere ikke et styringssystem for oppvarming?	Dette er ikke vurdert	251	21,9 %	2	0,5 %	253	16,7 %
	Vi har ikke nok tid/ressurser/kompetanse til å jobbe med dette	192	16,8 %	3	0,8 %	195	12,9 %
	Vi har meldt inn ønske, men har ikke fått budsjettmidler til dette	175	15,3 %	4	1,1 %	179	11,8 %
	Ikke relevant da kirken ikke trenger styringssystem	135	11,8 %	0	0,0 %	135	8,9 %
	Ikke relevant da kirken har styringssystem	277	24,2 %	348	95,1 %	625	41,4 %
	Annen årsak	115	10,0 %	9	2,5 %	124	8,2 %
	Total	1145	100,0 %	366	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 51: Hvorfor bruker dere ikke et styringssystem for oppvarming?

Figur 40: Hvorfor bruker dere ikke et styringssystem for oppvarming

277 kirker er gruppert under «nei» selv om har respondentene har svart at man har styringssystem. Disse er gruppert til nei i punkt 11.1 fordi systemene som er angitt ikke vurderes som fullverdige, moderne styringssystemer. Eksempel på dette er tidsstyring med tidsur. Blant de som ikke har styringssystem, oppgir 22 % at de ikke har kommet så langt som å vurdere en anskaffelse. 17 % av de som ikke har system har svart at de ikke har ressurser og kompetanse til å anskaffe et system. 15 % har et ønske om å installere et styringssystem, men har ikke fått

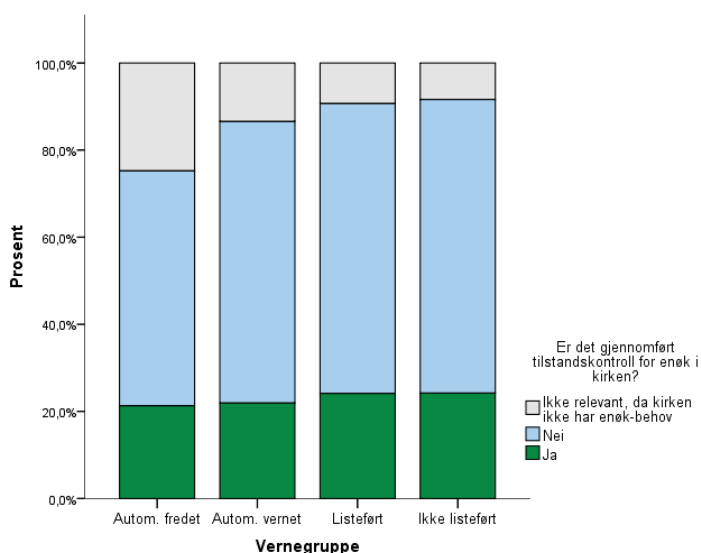
midler. Ser man på svaralternativene for dette spørsmålet opp mot det lave antallet som har et moderne styringssystem, kan det tyde på at det oppleves som krevende å gå til anskaffelse av dette. Det kan synes som at det er behov for tilgang til faglig bistand i vurderings- og anskaffelsesprosessen for å øke andelen styringssystemer i kirkene.

11.5 Er det gjennomført tilstandskontroll for enøk i kirken?

Gjennom en tilstandskontroll på enøk-området får man mulighet til å kartlegge bygningens og bygningssmassens enøk-potensial.

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Tilstands-kontroll enøk	Ja	43	21,3 %	62	21,9 %	101	24,1 %	147	24,2 %	353	23,4 %
	Nei	109	54,0 %	183	64,7 %	279	66,6 %	409	67,4 %	980	64,9 %
	Ikke relevant, da kirken ikke har enøkbehov	50	24,8 %	38	13,4 %	39	9,3 %	51	8,4 %	178	11,8 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 52: Er det gjennomført tilstandskontroll for enøk i kirken

Figur 41: Er det gjennomført tilstandskontroll for enøk i kirken

Dette punktet kartlegger hvor stor andel av kirkene som har vært gjenstand for en tilstandsvurdering på enøk-området. 64,9 % av respondentene, dvs. 940 kirker rapporterer at de ikke har gjennomført enøk-tilstandskontroll. 11,8 % svarer «Ikke relevant, da kirken ikke har enøk-behov». Andelen «Ikke relevant» er høyere blant de eldste kirkene.

Det er mer krevende å gjennomføre enøk-tiltak i en gammel kirke, for eksempel i en middelalderkirke. Derfor er

det naturlig at undersøkelsen viser at det oppleves som mindre relevant å gjennomføre enøk-tilstandskontroll i disse kirkene.

11.6 Konklusjon energi og inneklima

Undersøkelsen avdekker at en av fire kirker har et moderne web-basert styringssystem for oppvarming. Svært få kirker i Norge har styring av den relative luftfuktigheten (RF), som er vesentlig for å oppnå riktig bevaringsmiljø av inventar, kirkekunst og orgel. Det er derfor grunn til å anta at mange kirker har et stort potensial både for å redusere strømforbruket og forbedre inneklimaet, slik at man reduserer skadevirkningene på kunst og inventar. Undersøkelsen avdekker dermed at det er mulig å redusere energiforbruket betraktelig hvis flere kirker får installert styringssystem. Bruk av offentlige midler til konservering og reparasjon av kirkekunst og inventar vil også kunne bli redusert som en følge av dette.

For mer enn halvparten av kirkene oppgis det at man ikke har vurdert å anskaffe et styringssystem eller at de ikke har ressurser eller kompetanse til å foreta en slik anskaffelse. Den høye andelen av disse svarene illustrerer et behov for standardprodukter, rammeavtaler og bistand i utvikling av kravspesifikasjoner etc.

For 23,4 % av kirkene i undersøkelsen oppgis det at det er gjennomført en enøk-tilstandskontroll. En slik undersøkelse kartlegger det enkelte kirkebyggs potensial for å redusere energibruken og vil øke motivasjonen til å gå i gang med fysiske tiltak for å få dette til. En nasjonal undersøkelse på dette området kunne være et viktig innsatsområde for å få et større fokus, både på innsparingspotensialet i forhold til energi på nasjonalt nivå, og samtidig øke kompetansen lokalt i forhold til hvilke tiltak som er lønnsomme å igangsette i det enkelte kirkebygg.

Kirkebyggene har et stort potensial for å redusere energiforbruket, og utløsning av dette potensialet vil kunne representere betydelige bidrag i arbeidet med å innfri Norges forpliktelser på klimaområdet. Målrettet kartlegging og kompetansetilførsel på området vil kunne utløse betydelige energiinnsparinger, gi økonomiske gevinster og samtidig bidra til bedre tilstand for kirkenes sårbare kunst- og inventargjenstander.

12 Tilgjengelighet

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven ble innført i Norge i 2009. Lovens formål er å redusere diskriminering som følge av nedsatt funksjonsevne. Loven pålegger alle offentlige virksomheter å jobbe aktivt for å øke tilgjengeligheten og dokumentere at man jobber med dette. Sentralt i denne loven er begrepet «universell utforming», som innebærer et prinsipp om å lage løsninger som fungerer for så mange som mulig, uavhengig av hva slags funksjonsevne den enkelte har.

Fordi mange av kirkebyggene er fredete og verneverdige bygg kan det by på utfordringer å gjøre dem mer tilgjengelige. Kulturminneloven og antikvariske hensyn kan sette begrensninger for gjennomføring av tiltak som kan bedre kirkenes tilgjengelighet.

Å kartlegge tilgjengelighet er et viktig tiltak for å dokumentere publikums adgang til kirkebyggene. I undersøkelsen har vi innhentet følgende informasjon:

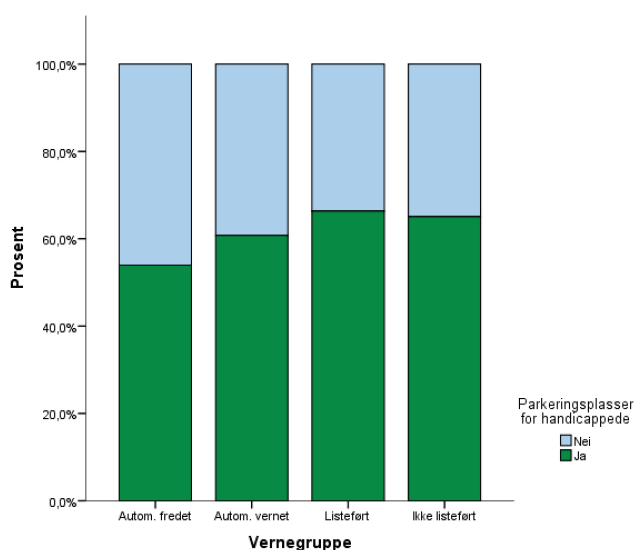
- Er det parkeringsplasser for handikappede ved kirken?
- Har rullestolbrukere adkomst til kirken?
- Har kirken HC-toalett?
- Har kirken et fungerende teleslyngelanlegg?
- Finnes det egne plasser for rullestolbrukere i kirkerommet?

Den innsamlede informasjonen vil i etterkant av undersøkelsen legges ut på den enkelte kirke på nettstedet www.kirkesøk.no. Dette vil gjøre det enklere for de som har særskilte behov å planlegge et kirkebesøk.

12.1 Er det parkeringsplasser for handikappede ved kirken?

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Parkeringsplasser for handikappede	Ja	109	54,0 %	172	60,8 %	278	66,3 %	395	65,1 %	954	63,1 %
	Nei	93	46,0 %	111	39,2 %	141	33,7 %	212	34,9 %	557	36,9 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 53: Parkeringsplasser for handikappede

Figur 42: Parkeringsplasser for handikappede

plasser. For de nyere ikke listeførte kirkene er andelen 34,9 %.

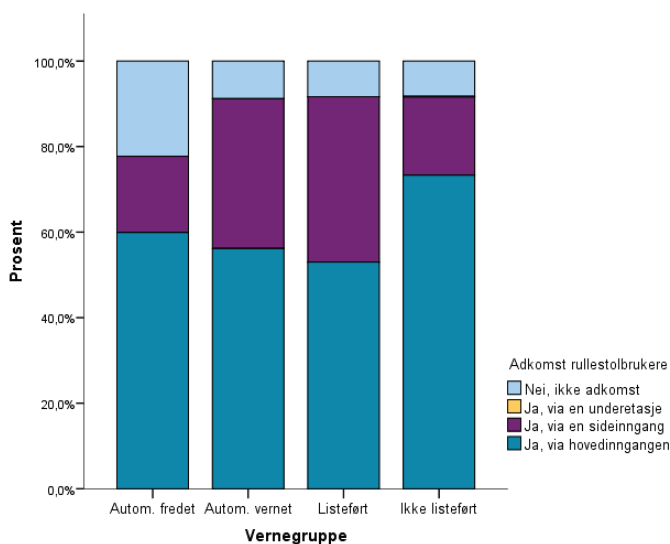
Å etablere egne parkeringsplasser for bevegelseshemmede i tilknytning til en kirke er et viktig tiltak for å gjøre adkomsten til kirken lettere for bevegelseshemmede.

Totalt 36,9 % av alle kirkene oppgir at de ikke har egne handikapparkeringsplasser ved kirken. Av de automatisk fredete kirkene mangler 46 % parkering for handikappede. For de automatisk vernede kirkene er andelen 39,2 % og for de listeførte kirkene er det 33,7 % som mangler egne handikapp-

12.2 Har rullestolbrukere adkomst til kirken?

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Adkomst rullestolbrukere	Ja, via hovedinngangen	121	59,9 %	159	56,2 %	222	53,0 %	445	73,3 %	947	62,7 %
	Ja, via en sideinngang	36	17,8 %	99	35,0 %	162	38,7 %	111	18,3 %	408	27,0 %
	Ja, via en underetasje	0	0,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %	1	0,2 %	1	0,1 %
	Nei, ikke adkomst	45	22,3 %	25	8,8 %	35	8,4 %	50	8,2 %	155	10,3 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 54: Adkomst rullestolbrukere

Figur 43: Adkomst rullestolbrukere

Den store variasjonen av bygningstyper som de norske kirkebyggene representerer medfører at adkomsten inn i et kirkebygg ikke alltid er utformet slik at alle kan komme inn gjennom samme dør. Ofte kan en bratt trapp gjøre det vanskelig for en som er avhengig av rullestol å ta seg frem. Det å finne løsninger som gjør at alle kan komme inn i en kirke er et viktig tiltak for å forhindre at noen føler seg utestengt.

Undersøkelsen viser at 10,3 % av kirkene ikke har adkomst for

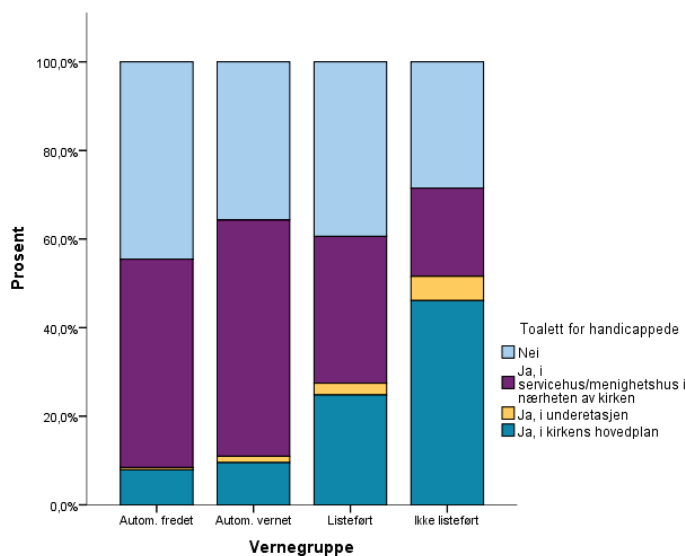
rullestol. 62,7 % av kirkene oppgir at de har adkomst til kirken via hovedinngangen, 27 % av kirkene har adgang til kirken gjennom en sideinngang og en kirke har adgang gjennom en underetasje. Totalt sett har 89,8 % av kirkene adgang til kirken med rullestol.

Når man deler kirkene inn i de ulike vernegruppene, viser dataene at henholdsvis 22,3 % av de eldste automatisk fredete kirkene, 8,8 % av de automatisk vernete kirkene og 8,4 % av de listeførte kirkene ikke har adgang til kirken med rullestol. For de nyere ikke listeførte kirkene er andelen 8,2 %.

12.3 Har kirken handikapp-toalett?

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Handikapp-toalett	Ja, i kirkens hovedplan	16	7,9 %	27	9,5 %	104	24,8 %	280	46,1 %	427	28,3 %
	Ja, i underetasjen	1	0,5 %	4	1,4 %	11	2,6 %	33	5,4 %	49	3,2 %
	Ja, i servicehus/menighetshus i nærheten av kirken	95	47,0 %	151	53,4 %	139	33,2 %	121	19,9 %	506	33,5 %
	Nei	90	44,6 %	101	35,7 %	165	39,4 %	173	28,5 %	529	35,0 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 55: Har kirken handikapp-toalett

Figur 44: Har kirken handikapp-toalett

I alt 65 % av kirkene har handikapp-toalett i eller i tilknytning til kirken. Disse fordeler seg med 28,8 % i kirkens hovedplan, 33,5 % i et servicehus/menighetshus i nærheten av kirken og 3,2 % i kirkens underetasje.

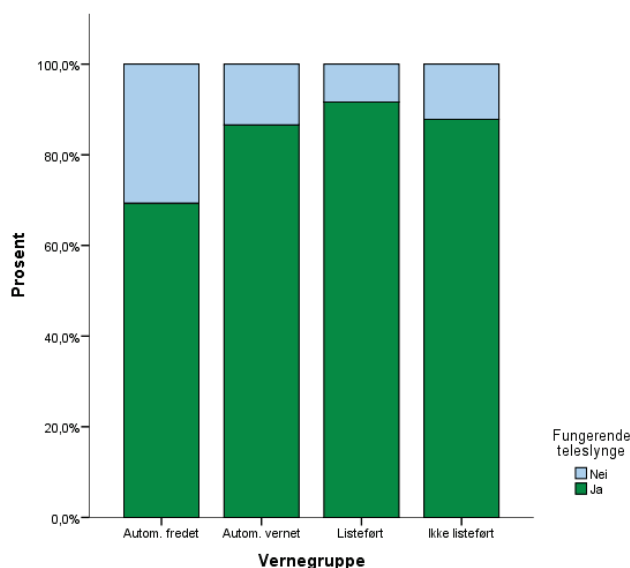
Ser man på bygningsgruppen automatisk fredete kirker som har toalett i kirkens hovedplan er andelen kun 7,9 %. For disse kirkene er andelen med handikapp-toalett i servicehus/menighetshus i nærheten av kirken på 47%.

Ut fra et diskrimineringsperspektiv er det en svakhet ved undersøkelsen at det ikke kartlagt hvor de øvrige toalettene er plassert. Når et handikapp-toalett er plassert i et servicehus/menighetshus i nærheten av kirken, vil det være et diskriminerende element om kun handikapp-toalettet er plassert der. Hvis alle toalettene er plassert i servicehus/menighetshus, vil dette kunne være en likeverdig løsning, forutsatt at toalettene er praktisk tilgjengelig. For de med spesielle behov vil det imidlertid alltid være å foretrekke at toalettfasilitetene befinner seg i kirkens hovedplan.

12.4 Finnes det (et fungerende) teleslyngeanlegg i kirken?

		Vernegruppe									
		Autom. Fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Fungerende teleslyngeanlegg	Ja	140	69,3 %	245	86,6 %	384	91,6 %	533	87,8 %	1302	86,2 %
	Nei	62	30,7 %	38	13,4 %	35	8,4 %	74	12,2 %	209	13,8 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 56: Finnes det teleslyngeanlegg i kirken

Figur 45: Finnes det teleslyngeanlegg i kirken

En teleslynge er en kabel som legges rundt et rom eller en del av et rom koblet til en teleslyngeforsterker. Teleslyngen danner et magnetfelt som formidler et lydsignal fra en mikrofon eller annen elektronisk lydkilde slik at dette kan oppfattes på en egen kanal av et høreapparat.

For de som har nedsatt hørsel, er et velfungerende teleslynge-anlegg et godt hjelpemiddel for å kunne følge med på aktivitetene i kirken.

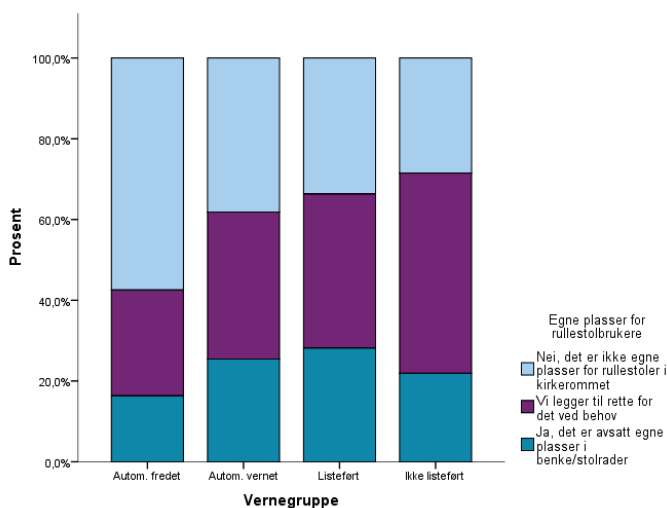
86,2 % av alle kirkene har et fungerende teleslyngeanlegg. Av de listeførte kirkene har 91,6 % teleslynge. For de automatisk fredete kirkene er resultatet derimot bare

69,3 %. Dette kan ha sammenheng med at flere av de eldste og fredete kirkene er mindre i bruk og at noen av dem ikke har innlagt strøm.

12.5 Finnes det egne plasser for rullestolbrukere i kirkerommet?

		Vernegruppe									
		Autom. fredet		Autom. vernet		Listeført		Ikke listeført		Total	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Egne plasser for rullestolbrukere	Nei, det er ikke egne plasser for rullestoler i kirkerommet	116	57,4 %	108	38,2 %	141	33,7 %	173	28,5 %	538	35,6 %
	Ja, det er avsatt egne plasser i benke/stolrader	33	16,3 %	72	25,4 %	118	28,2 %	133	21,9 %	356	23,6 %
	Vi legger til rette for det ved behov	53	26,2 %	103	36,4 %	160	38,2 %	301	49,6 %	617	40,8 %
	Total	202	100,0 %	283	100,0 %	419	100,0 %	607	100,0 %	1511	100,0 %

Tabell 57: Finnes det egne plasser for rullestolbrukere

Figur 46: Finnes det egne plasser for rullestolbrukere

For en person som er avhengig av å bruke rullestol, er det viktig at det finnes egne tilrettelagte plasser i kirkerommet. Det å ha plass til å manøvrere rullestolen på egen hånd og ha muligheten til å sitte med de man kommer sammen med, har betydning for den opplevelsen man har som besøkende i kirken.

I alt 35,6 % av kirkene oppgir at de ikke har egne plasser for rullestolbrukere i kirkerommet, 23,6 % har egne avsatte plasser for rullestoler i kirkerommet og 40,8 % legger til rette for dette ved behov.

Ser en på de automatisk fredete kirkene, er andelen kirker som ikke har egne plasser 57,4 %. For de listeførte kirkene er andelen 33,7 %, mens 38,2 % i denne bygningsgruppen som oppgir at de legger til rette ved behov. For de ikke listeførte kirkene oppgir hele 49,6 at de legger til rette ved behov. Det kan ha sammenheng med at mange av de nyere kirkene har flyttbare stoler.

Slår man sammen de kirkene som ikke har egne plasser for rullestolbrukere i kirkerommet og de som legger til rette for det ved behov, er det 76,4 % av kirkene hvor det ikke er avsatt egne plasser for rullestolbrukere til vanlig.

Hva angår svaralternativet «vi legger til rette for dette ved behov», kan det stilles spørsmålsteget ved om dette er et positivt eller negativt svaralternativ. Det vil være avhengig av om tilretteleggingen er rask og enkel å gjennomføre på direkten av andre besøkende. Det er stor

forskjell på å få flyttet en stol og på denne måten kunne sitte sammen med familie eller venner, og å måtte ringe forhånd og avtale at en tung benk må flyttes fordi man skal i kirken. I oppfølgende undersøkelser på området tilgjengelighet vil det være nyttig å kombinere dette punktet med data om typen sitteplasser i kirkerommet.

12.6 Vurdering av kirkebyggenes tilgjengelighet

Ved å sammenstille besvarelsene på fire spørsmål innenfor området tilgjengelighet, kan man få et bilde av hvordan det står til med den fysiske tilgjengeligheten for de norske kirkebyggene.

I tabellen og grafen under har vi sett på hvor mange kirkebygg som har skåret positivt på 0-4 av følgende fire punkter:

- Er det parkeringsplasser for handikappede ved kirken?
- Har rullestolbrukere adkomst til kirken?
- Har kirken HC-toalett?
- Finnes det egne plasser for rullestolbrukere i kirkerommet? (for dette punktet gir svarene «ja» og «tilrettelegging ved behov» positivt score)

Score (antall punkter med positivt score)	Antall	%
4 av 4	496	32,8 %
3 av 4	515	34,1 %
2 av 4	292	19,3 %
1 av 4	152	10,1 %
0 av 4	56	3,7 %
Total	1511	100 %

Tabell 58: Sammenstilling av fire punkter på fysisk tilgjengelighet

Hver tredje kirke (32,8 %) har rapportert ja på alle de fire punktene om fysisk tilgjengelighet. Ca. to tredel av kirkene scorer positivt på tre eller fire av punktene, og kun 3,7 % av kirkene har null score på alle fire punkter.

12.7 Konklusjon tilgjengelighet

To av tre kirker scorer positivt på tre eller fire av punktene om fysisk tilgjengelighet til kirkebygget. Ut fra dette kan vi anta at det allerede er gjort et betydelig arbeid med å gjøre kirkebyggene tilgjengelige i henhold til retningslinjene i Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. På de fleste kirkene er man godt i gang, men det er likevel et betydelig stykke arbeid igjen før man er oppe på et tilfredsstillende nivå. Arbeid med tilgjengelighet er en kontinuerlig prosess og må innlemmes som en naturlig del av arbeidet med forvaltning og utvikling av kirkebyggene.

Det punktet som totalt sett kommer ut med dårligst resultat er om det er avsatt egne plasser for rullestolbrukere i kirkerommet. Undersøkelsen avdekker at den enkelte kirke i større grad kan legge til rette for mer permanente løsninger når det gjelder plasser for rullestolbrukere i kirkerommet.

Det er de eldste kirkene som er dårligst utrustet med egne parkeringsplasser for handikappede. Det samme gjelder kirker som ikke er listeførte hvor et relativt stort antall kirker oppgir at de ikke har egne HC- parkeringsplasser. Prosentvis kommer ikke dette så godt til uttrykk i denne undersøkelsen, men ser man på antallet 557, utgjør dette et ganske stort antall kirker totalt sett. Når man har svart at det ikke er egne parkeringsplasser for handikappede ved kirken, behøver det ikke bety at det ikke finnes parkeringsmuligheter for handikappede. Det kan bety at det gjenstår et arbeid i forhold til reservering og oppmerking, slik at plassene ikke benyttes av andre.

Undersøkelsen viser at en rullestolbruker kan komme inn i 90 % av kirkene, men ikke alltid gjennom hovedinngangen. Andelen som ikke har adkomstmuligheter med rullestol er høyest for de eldste kirkebyggene. Når det gjelder teleslynganeanlegg har 86,2 % av kirkene dette i orden. Dette er et tiltak som det er enklere å få gjennomført, fordi det ikke medfører store inngrep i bygningene.

Også når det gjelder handikapp-toalett er det de eldste kirkene som er dårligst utrustet. En del har toalettfasiliteter i servicebygg, dvs. egne bygg i nærheten av kirken. Innlegging av toalettfasiliteter i selve hovedbygningen kan ødelegge viktige kulturminneverdier, og servicebygg er da valgt som en løsning. Flere av de eldste kirkene har ikke handikapp-toalett i det hele tatt, verken i hovedbygning eller tilliggende bygninger.

Vedlegg 1: Liste over tabeller

Tabell 1: Skala for tilstandsregistrering	22
Tabell 2: Svarprosent for kirkekontrollene i 2006, 2010 og 2014.....	24
Tabell 3: Oversikt over andel ikke besvart i 2010.....	26
Tabell 4: Kirker i undersøkelsen fordelt på fylker	31
Tabell 5: Antall kirker i mur og tre etter vernegruppe	32
Tabell 6: Antall kirker i mur og tre etter vernegruppe	33
Tabell 7: Antall kirker i undersøkelsen fordelt på vernegrupper	34
Tabell 8: Antall kirker i de ulike undersøkelsene	34
Tabell 9: Tilstand yttertak og tårn	38
Tabell 10: Tilstand yttervegger	39
Tabell 11: Tilstand grunn og fundamenter.....	40
Tabell 12: Tilstand interiør og inventar	41
Tabell 13: Tilstand sikring av verdigjenstander	42
Tabell 14: Tilstand orgel	43
Tabell 15: Tilstand brann- og tyverisikring.....	44
Tabell 16: Tilstand tekniske installasjoner og inneklimate.....	45
Tabell 17: Tilstand utendørsanlegg	46
Tabell 18: Tilstand tilgjengelighet	47
Tabell 19: Bygningens funksjonalitet og egnethet.....	48
Tabell 20: Samlet vurdering.....	49
Tabell 21: Samlet resultat for 12 tilstandspunkter	50
Tabell 22: Utvikling på god og dårlig side fra 2010 til 2014.....	52
Tabell 23: Resultater på 3 klimaskall-punkter 2010 og 2014 (alle vernegrupper).....	58
Tabell 24: Oversikt bevegelser klimaskallresultater (alle vernegrupper).....	58
Tabell 25: Bevegelser klimaskallresultater (alle vernegrupper).....	59
Tabell 26: Resultater på 3 klimaskall-punkter 2010 og 2014 (fredete og verneverdige kirker)...	60
Tabell 27: Oversikt bevegelser klimaskallresultater (fredete og verneverdige bygg).....	60
Tabell 28: Bevegelser klimaskallresultater (fredete og verneverdige kirker).....	61
Tabell 29: Resultater på 3 klimaskall-punkter 2010 og 2014 (fredete kirker).....	61
Tabell 30: Oversikt bevegelser klimaskallresultater (fredete kirker).....	62
Tabell 31: Bevegelse i klimaskallresultater for fredete kirker fra 2010 til 2014	62
Tabell 32: Tilstand tekking av tak og tårn	65
Tabell 33: Tilstand takrenner, gradrenner, nedløp	66
Tabell 34: Føres overflatevann bort fra bygningen når det regner	67
Tabell 35: Tilstand drenering langs vegger	68
Tabell 36: Sammenstilling av resultat for Grunn og fundamenter og Drenering langs vegger ...	69
Tabell 37: Sammenstilling av punkter omkring forholdene under kirkegulvet	70
Tabell 38: Når ble full tilstandsvurdering sist gjennomført.....	71
Tabell 39: Bruk av tilstandsvurdering fordelt på kommunestørrelse	72
Tabell 40: Innvendig automatisk slokkesystem	75
Tabell 41: Utvendig automatisk slokkesystem.....	76
Tabell 42: Slokkeanlegg kun installert i loft eller tårn	77
Tabell 43: Er søppeldunker låst fast i god avstand fra kirkebygning	78
Tabell 44: Innvendig brannvarsling.....	79

Tabell 45: Utvendig brannvarsling	80
Tabell 46: Innvendig brannvarsling fordelt på fylke	81
Tabell 47: Hvilket år ble innvendig brannvarsling installert?	82
Tabell 48: Styringssystem for oppvarming	85
Tabell 49: Styringssystem for oppvarming fordelt på fylker	86
Tabell 50: Fungerer styringssystem for oppvarming	88
Tabell 51: Hvorfor bruker dere ikke et styringssystem for oppvarming?	89
Tabell 52: Er det gjennomført tilstandskontroll for enøk i kirken	90
Tabell 53: Parkeringsplasser for handikappede	93
Tabell 54: Adkomst rullestolbrukere	94
Tabell 55: Har kirken handikapp-toalett	95
Tabell 56: Flinnes det teleslyngeanlegg i kirken	96
Tabell 57: Finnes det egne plasser for rullestolbrukere	97
Tabell 58: Sammenstilling av fire punkter på fysisk tilgjengelighet	98

Vedlegg 2: Liste over figurer

Figur 1: Fellesrådenes utgifter til ordinært vedlikehold og istandsetting (rehabilitering), nybygg mv. i perioden 2007-2013.....	15
Figur 2: Kirker i undersøkelsen fordelt på bispedømmer	28
Figur 3: Kirker i rapporten fordelt på bispedømmer.....	29
Figur 4: Kirker i undersøkelsen fordelt på fylker	30
Figur 5: Antall kirker i mur og tre etter vernegruppe	32
Figur 6: Antall kirker i hver vernegruppe i mur og tre	33
Figur 7: Antall kirker i undersøkelsene fordelt på vernegrupper.....	34
Figur 8: Tilstand yttertak og tårn	38
Figur 9: Tilstand yttervegger.....	39
Figur 10: Tilstand grunn og fundamenter	40
Figur 11: Tilstand interiør og inventar.....	41
Figur 12: Tilstand sikring av verdigjenstander.....	42
Figur 13: Tilstand orgel.....	43
Figur 14: Tilstand brann- og tyverisikring	44
Figur 15: Tilstand tekniske installasjoner og inneklime	45
Figur 16: Tilstand utendørsanlegg.....	46
Figur 17: Tilstand tilgjengelighet.....	47
Figur 18: Bygningens funksjonalitet og egnethet	48
Figur 19: Samlet vurdering	49
Figur 20: Samlet resultat for 12 tilstandspunkter	50
Figur 21: Utvikling i gjennomsnittlig tilstand punkt 1-12 samlet.....	54
Figur 22: Utvikling gjennomsnittlig tilstand punkt 1-3 klimaskall.....	55
Figur 23: Utvikling i gjennomsnittlig tilstand: punkt 5, 7, 8 og 10.....	56
Figur 24: Utvikling i gjennomsnittlig tilstand punkt 4, 6, 9 og 11.....	57
Figur 25: Tilstand tekking av tak og tårn.....	65
Figur 26: Tilstand takrenner, gradrenner, nedløp.....	66
Figur 27: Føres overflatevann bort fra bygningen når det regner?	67
Figur 28: Tilstand drenering langs vegger	68
Figur 29: Når ble full tilstandsvurdering sist gjennomført	71
Figur 30: Bruk av tilstandsvurdering fordelt på kommunestørrelse (innbyggertall).....	72
Figur 31: Innvendig automatisk slokkesystem.....	75
Figur 32: Utvendig automatisk slokkesystem	76
Figur 33: Slokkeanlegg installert kun i loft eller tårn.....	77
Figur 34: Er søppeldunker låst fast i god avstand fra kirkebygning	78
Figur 35: Innvendig brannvarsling	79
Figur 36: Utvendig brannvarsling.....	80
Figur 37: Styringssystem for oppvarming.....	85
Figur 38: Styringssystem for oppvarming fordelt på fylker	87
Figur 39: Fungerer styringssystem for oppvarming.....	88
Figur 40: Hvorfor bruker dere ikke et styringssystem for oppvarming.....	89
Figur 41: Er det gjennomført tilstandskontroll for enøk i kirken.....	90
Figur 42: Parkeringsplasser for handikappede.....	93
Figur 43: Adkomst rullestolbrukere.....	94

Figur 44: Har kirken handikapp-toalett.....	95
Figur 45: Finnes det teleslyngeanlegg i kirken.....	96
Figur 46: Finnes det egne plasser for rullestolbrukere	97

Vedlegg 3: Spørreskjema Kirkekontroll 2014

Spørsmål som var inkludert i Kirkekontroll 2014, utført i Kontrollmodulen i Kirkebyggdatabasen:

1. Egenkontroll - generell tilstand

Disse punktene er ment gi et overordnet bilde av kirkens tekniske tilstand og funksjonalitet på det tidspunktet man svarer på spørsmålene.

Forklaring på tilstandsgraderingen:

Meget bra (tilst.grad 0): Ingen nevneverdige symptomer eller mangler. "I orden" eller "som ny".

Bra (tilst.grad 1): Bare svake symptomer eller mangler. Stort sett tilfredsstillende tilstand.

Mindre bra (tilst.grad 2): Middels kraftige symptomer. Behov for normale reparasjoner eller tiltak.

Dårlig (tilst.grad 3): Kraftige symptomer, evt. sammenbrudd eller alvorlig funksjonssvikt. Mulige følgeskader. Større tiltak nødvendig.

For en eldre eller verneverdig bygning kan det være vanskelig å angi hva som er "Bra" eller "Mindre bra", fordi det kan være umulig eller irrelevant å oppnå dagens krav til nybygg. I slike tilfeller må man forsøke å definere hvilken målsetting som er realistisk for kirkens vedlikeholds-, tilstands- og funksjonsnivå i dagens situasjon og bruke det som referansenivå.

1.1. Yttertak og tårn. Taktekking, bærekonstruksjon, tårn og spir, takrenner, nedløp og beslag.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.2. Yttervegger. Veggkonstruksjon, panel/kledning, vinduer og dører, overflatebehandling.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.3. Grunn og fundamenter. Grunn, fundamenter, grunnmur, drenering, kryperom, kjeller.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.4. Interiør og inventar. Innervegger, gallerier, overflater, benker, alter og annet fast inventar.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.5. Sikring av verdigjenstander. Behandling, sikring og oppbevaring av sølv, tekstiler, kunst og andre verdigjenstander.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.6. Orgel. Tilstand, funksjonalitet og egnethet.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.7. Brann- og tyverisikring. Rømningsveier, brannvernustyr, brann- og innbruddsalarm.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.8. Tekniske installasjoner og innneklima. Ledningsanlegg, lys og varme, sanitæranlegg, ventilasjon, enøk.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.9. Utendørs. Veier, grøntanlegg, parkering, belysning, servicebygg.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.10. Tilgjengelighet for bevegelseshemmede, HC-toalett, heiser, ramper

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.11. Funksjonalitet. Bygningens egnethet til nåværende bruk, rom og planløsning, funksjoner.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

1.12. Samlet vurdering av bygning, installasjoner og funksjoner

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

2. Egenkontroll - klimaskall

Begrepet klimaskall viser til de bygningsdelene på et kirkebygg som er særlig utsatt for vær og vindforhold, altså tak, vegger, grunn og fundamenter. I hvilken grad vannet føres bort, er sentralt for bevaringen av en bygning. Vi ønsker her å fokusere på de forholdene som kan påføre bygningene mest skade hvis tilstanden ikke er god nok.

2.1. Tilstand på tekking av tak og tårn. Ved meget god tilstand er taktekkingen hel og tett og sitter fast, og det er lite begroing.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

2.2. Tilstand på takrenner, gradrenner og nedløp. Ved Meget bra tilstand er alle deler fra tak til avløp hele og tette og har tilstrekkelig kapasitet. Takrenner er renset for løv og kvister. Sluk er åpne.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

2.3. Føres overflatevann ført bort fra bygningen når det regner?

- Ja
- Ja, men ikke ved store vannmengder
- Nei

2.4. Tilstand for drenering langs vegger. Ved Meget bra tilstand fungerer dreneringen godt rundt hele bygningen.

- Meget bra (0)
- Bra (1)
- Mindre bra (2)
- Dårlig (3)

2.5. Er det observert fuktighet under kirkegulvet (i kjeller eller kryperom)?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- Ikke relevant (har ikke kjeller/kryperom)

2.6. Hvis kirken har kryperom, finnes det tilgang/inspeksjonsluke?

- Ja
- Nei
- Ikke relevant (har ikke kjeller/kryperom)

2.7. Har kjeller/kryperom ventilasjon?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- Ikke relevant (har ikke kjeller/kryperom)

2.8. Når ble det sist gjennomført full tilstandsvurdering av selve kirkebygget av bygningskyndig fagpersonell? (tidligere kirkekontrollrunder ikke medregnet)

- I løpet av de siste 3 årene
- I løpet av de siste 5 årene
- I løpet av de siste 10 årene
- Mer enn 10 år siden
- Så vidt jeg vet aldri
- Vet ikke

2.9. (Hvis relevant) Hvem utførte tilstandsvurderingen?

2.10. Er det gjennomført tiltak på bygningen med støtte fra Husbankens rentekompensasjonsordning?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

3. Egenkontroll - energi og enøk

KA trenger informasjon om det enkelte kirkebyggs status innenfor energiøkonomisering (enøk). Dette er viktig informasjon for å kunne utarbeide en strategisk plan på et overordnet nivå, som kan bidra til en vesentlig reduksjon av Den norske kirkes totale energibruk.

Et styringssystem for kirkeoppvarming kobler automatisk av og på oppvarmingsanlegget i forhold til aktuell ute- og innnetemperatur. Et godt styringssystem styres av kirkens aktivitetskalender via internett eller via en app på mobilen. Et styringssystem reduserer strømforbruk og strømkostnader, og sørger for et godt inneklima for inventar og orgel.

3.1. Cirka hvor mange dager i året foregikk det gudstjenester/begravelser/andre arrangementer i kirkerommet i 2012 (hovedsalen)?

3.2. Er det installert styringssystem for oppvarming i kirken?

- Nei
- Egenutviklet system
- Kommunens system
- BEHA
- Citect
- Distecht
- Enfo
- EnOcean
- Hoist Energy
- JEFF
- Johnson Controll
- Kirkestyring
- Niagara
- NOBØ
- Norsk kirkeoppvarming
- Rows
- Regin
- Schneider
- Siemens
- annet system

3.3. Hvis annet, hva er type/produsent?

3.4. Tidsperspektiv for styringssystem

- Ikke relevant, har ikke styringssystem
- Er i en beslutningsfase for anskaffelse
- Akkurat kjøpt og installert styringsanlegg
- Installert for mindre enn 3 år siden
- Installert for mellom 3 og 5 år siden
- Installert for mellom 5 og 10 år siden
- Installert for mer enn 10 år siden

3.5. Fungerer styringssystemet for oppvarming godt?

- Ikke relevant, har ikke styringssystem
- Fungerer svært godt
- Fungerer godt
- Fungerer Dårlig
- Fungerer svært Dårlig

3.6. (Hvis relevant) Hva er årsaken til at dere synes systemet fungerer Dårlig eller svært Dårlig?

3.7. Hvorfor bruker dere ikke et styringssystem for oppvarming?

- Ikke relevant da kirken har styringssystem
- Ikke relevant da kirken ikke trenger styringssystem
- Dette er ikke vurdert
- Vi har ikke nok tid/ressurser/kompetanse til å jobbe med dette
- Vi har meldt inn ønske, men har ikke fått budsjettmidler til dette
- Annen årsak

3.8. Er kirkens styringssystem tilkoblet en sentral timeplanlegger for aktiviteter (for eksempel en Outlook-kalender)?

- ja
- nei
- ikke relevant da kirken ikke har styringssystem

3.9. Er det gjennomført tilstandskontroll for enøk (energiøkonomisering) i kirken?

- ja
- nei
- Ikke relevant da kirken ikke har enøk-behov

4. Egenkontroll - sikring

KA har et stort fokus på å være en støttespiller i arbeidet med å bedre brann- og tyverisikkerhet for kirkebyggene våre. For at vi skal gjøre en best mulig jobb trenger vi informasjon om hvordan sikkerheten er i dag. Dersom det er sprik mellom forsikrings skjemaet og kirkekontrollbesvarelsen, vil forsikringsdataene bli oppdatert med de nyeste dataene.

4.1. Er forsikringsinformasjonen som ligger under Bygning i Kirkebyggdatabasen oppdatert og korrekt?

- ja
- nei

4.2. Har kirken innvendig automatisk slokkesystem?

- Sprinkleranlegg
- Lavtrykk vanntåke
- Høytrykk vanntåke
- Nei

4.3. Hvis ja, hvilket år ble det installert?

4.4. Har kirken utvendig automatisk slokkesystem?

- Sprinkleranlegg
- Lavtrykk vanntåke
- Høytrykk vanntåke
- Nei

4.5. Hvis ja, hvilket år ble det installert?

4.6. Slukkeanlegget er installert kun i loft/tårn. Enkelte kirker har slukkeanlegg installert, men kun i loftsetasje/tårn. Med dette spørsmålet ønsker vi å kartlegge hvilke dette gjelder.

- Ja
- Nei
- Ikke relevant

4.7. Slukkeanlegget krever manuell tilkobling av vann fra brannvesenet

- Ja
- Nei
- Ikke relevant

4.8. Er søppeldunker låst fast i god avstand fra kirkebygning?

- ja
- nei

4.9. Har kirken utvendig brannvarslingssystem?

- ja
- nei

4.10. Hvis ja, hvilket år ble det installert?

4.11. Har kirken innvendig brannvarslingssystem?

- ja
 nei

4.12. Hvis ja, hvilket år ble det installert?

5. Egenkontroll - tilgjengelighet

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven fra 2009 pålegger fellesrådene å styrke enkeltmenneskers mulighet for deltagelse i den virksomheten som skjer, uavhengig av funksjonsgrad. De norske kirkebyggene har varierende grad av tilgjengelighet for mennesker med ulike behov. Dette ønsker nå KA å rette et søkelys på, og vil innhente relevant informasjon som vil være nyttig for vårt videre arbeid med universell utforming av kirkebygg. Opplysningene vil også bli overført og lagret i Kirkebyggdatabasens publikumsmodul og publisert på den enkelte kirke på kirkesøk.no.

5.1. Er det parkeringsplasser for handicappede ved kirken?

- ja
 nei

5.2. Har rullestolbrukere adkomst til kirken?

- ja, via hovedinngangen
 ja, via en sideinngang
 ja, via en underetasje
 nei, ikke adkomst

5.3. Har kirken handicaptaolett?

- Ja, i kirkens hovedplan
 Ja, i underetasjen
 Ja, i servicehus/menighetshus i nærheten av kirken
 Nei

5.4. Finnes det (et fungerende) teleslyngelanlegg i kirken?

- ja
 nei

5.5. Er det satt av egne plasser for rullestolbrukere i kirkerommet?

- ja, det er avsatt egne plasser i benke-/stolrader
 vi legger til rette for det ved behov
 nei, det er ikke egne plasser for rullestoler i kirkerommet

5.6. Kommentarfelt

SLUTTRAPPORT FOR KIRKEKONTROLLPROSJEKTET 2013/2014

Kirkebyggene ligger som perler i fjordarmer, på øyer, i bygdesentra og i byer. Alle er deler av vårt felles nasjonale arve-gods! De har vært lokalsamfunnenes samlingssteder, kulturbygg, identitetsmarkører og sentra for nordmenns sorg og glede gjennom snart tusen år - og de fleste er det fremdeles.

Et tydeligere skille mellom stat og kirke endrer ikke kirkebyggenes helt spesiell status som felles kulturarv, på tvers av livssyns- og trosoppfatninger. Kirkekontroll 2013/2014 har derfor fått tittelen Felles eie - felles ansvar. I overgangen til en mer selvstendig kirke er kirkebyggenes tilstand like viktig som noen gang tidligere. Det er avgjørende at vi tar vare på og videreutvikler det sterke lokale engasjementet for kirkebyggene over hele landet. Dette er umistelig kulturhistorie for oss alle.

Den enkelte kommune vil også etter skillet mellom stat og kirke ha det økonomiske ansvaret for driften og vedlikeholdet av kirkebyggene. Ansvaret for forvaltning og vedlikehold ligger hos de kirkelige fellesrådene i kommunen. Rundt 430 lokale forvaltere har ansvaret for mer enn 1600 kirker, hvorav minst 950 er vurdert av kulturminnemyndighetene, gjennom fredning eller listeføring, som særlig viktige historiske bygg i Norge.

Det er viktig å følge utviklingen av tilstanden på disse byggene. KA har derfor nå gjennomført en landsomfattende kirkekontroll for tredje gang. Første gang i 2006, så i 2010 og nå i 2014. Målet har vært å samle inn opplysninger om tilstand og tekniske tiltak på det enkelte kirkebygg.

KAs kirkekontroller gjør det mulig å studere kirkebyggene på et nasjonalt nivå. Rapportene er derfor viktige verktøy i kartlegging av mangler, potensielle utfordringer og de gir en mulighet til å se på kirkebyggenes utvikling over tid. På grunnlag av dette viktige arbeidet kan man så vurdere om og hvor innsatsen bør settes inn i tiden fremover, slik at kirkene fortsatt kan være til glede og nytte både som bruksbygg og kulturminner for kommende generasjoner.

